

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE INSTITUUT
TSIVIILÕIGUSE ÕPPETOOL

Mihkel Roos

**FAKTILISTE JA ÕIGUSLIKE VÄIDETE ERISTAMINE
TSIVIILKOHTUMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja: *dr.iur.* Mario Rosentau

Tallinn 2011

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamisest tsiviilkohtumenetluses üldiselt	8
1.1. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise vajadus tsiviilkohtumenetluses	8
1.1.1. Teoreetiline vajadus	8
1.1.2. Materiaalõiguslik vajadus	9
1.1.3. Menetlusõiguslik vajadus	10
1.2. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise raskus tsiviilkohtumenetluses	11
1.3. Faktiliste ja õiguslike väidete esitamisega seonduvad mõisted	13
1.3.1. Asjaolu	13
1.3.2. Tõendamine	14
1.3.3. Põhistamine	14
1.3.4. Tunnistamine ja tuvastamine	15
1.3.5. Põhjendamine	15
1.4. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise teoreetilisi käsitlusi	16
1.4.1. Absoluutse eristamise võimalused	16
1.4.2. Relatiivse eristamise võimalused	22
1.4.3. Saksa kriminaalmenetluse kassatsiooni aluste teooriatest tulenevad võimalused ...	29
1.4.4. L. Morawski teooria kohane gradatiiv-normativistlik ja pragmatistlik eristamine ...	33
1.5. Faktilisi ja õiguslikke väiteid eristavate tsiviilkohtumenetlusõigusnormide süstematiseerimise võimalused	35
2. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamine konkreetsetes tsiviilkohtumenetlusõigusnormides	37
2.1. Tsiviilkohtumenetluse menetluslikke eesmärke tagavad normid	37
2.1.1. Tsiviilkohtumenetluse usaldatavust tagavad normid	37
2.1.2. Tsiviilkohtumenetluse ökonoomiat tagavad normid	38
2.1.3. Tsiviilkohtumenetluse dispositiivsust tagavad normid	41
2.1.4. Tsiviilasja lahendi täidetavust tagavad normid	45
2.1.5. Apellatsioonimenetluse normid	46
2.1.6. Kassatsioonimenetluse normid	50
2.1.7. Teistmismenetluse normid	56
2.2. Tsiviilasja lahendamise õigsust tagavad normid	57
2.2.1. Tõekohustus	57
2.2.2. Andmete esitamise kohustus	59

2.2.3. Tõendamise kohustus	60
2.2.4. Kohtu kohustus anda ise õiguslik hinnang	67
Kokkuvõte	71
<i>Resumé</i>	75
Kasutatud allikad	78
Kasutatud kirjandus	78
Kasutatud normatiivmaterjal	81
Kasutatud kohtupraktika	85

SISSEJUHATUS

Käesoleva töö eesmärgiks kõige laiemalt on selgitada, kuidas tuleks faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada. Töö esimeseks eesmärgiks on uurida, kas faktilisi ja õiguslikke väiteid on võimalik eristada ühe kindla kriteeriumi alusel, kuidas võiks sellist kriteeriumit sõnastada ja kas teoreetiliselt kõne alla tulevad võimalikud kriteeriumid on kooskõlas kohtupraktikaga ja rakendatavad. Töö teiseks eesmärgiks on selgitada, millistel alustel põhineb Riigikohtu praktika faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel. Töö kolmandaks eesmärgiks on anda teatud teoreetiliste eristamismudelite ja käsitletavatest Riigikohtu lahenditest tehtavate järelduste näol argumentatiivseid võimalusi praktikas tõusetuva konkreetse õigusliku küsimuse lahendamiseks või lahendamisel seisukoha põhjendamiseks.

Töös selgitatav põhiprobleem seisneb selles, et tsiviilkohtumenetluses tuleb eristada faktilisi ja õiguslikke väiteid, kuid eristamine osutub teatud juhtudel äärmiselt keeruliseks.¹ Seega töö põhiküsimuseks on, kuidas neid väiteid eristada. Laadilt on põhiprobleem konkreetsemalt tsiviilkohtumenetlusseaduse õige kohaldamise õiguslik probleem. Esimene kõrvalprobleem seisneb selles, et Riigikohtu praktika faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel näib olevat ebaühtlane ja teoreetilisele alusele mittetoetuv. Sellest tulenevalt töö esimeseks kõrvalküsimuseks on, miks Riigikohtu praktika väidete eristamisel näib olevat ebaühtlane ja kas see siiski toetub teatud teoreetilistele alustele. Teine kõrvalprobleem seisneb selles, et faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel näib olevat vähe õiguskindlust. Seega töö teiseks kõrvalküsimuseks on, kas väidete eristamisel on võimalik suurendada õiguskindlust.

Käesoleva töö teema on aktuaalne mitmel viisil ja põhjusel. Faktiliste ja õiguslike väidete õige eristamine on oluline nii tsiviilkohtumenetluse eesmärkide realiseerumiseks kui ka menetlusseaduse õigeks kohaldamiseks, sest faktilistele ja õiguslikele väidetele kohaldub oluliselt erinev regulatsioon. Eesti õiguskirjanduses puudub faktiliste ja õiguslike väidete tsiviilkohtumenetluses eristamise käsitus. Eesti tsiviilkohtumenetluse kohtupraktikas on viimastel aastatel toimunud ja käesolevalt toimumas olemuslikud muutused, mis puudutavad

---

¹ Käesolevas töös selgitatav probleem on kirjeldatav ka järgmiselt. H. Kelsen on leidnud, et loomuliku tegelikkuse ja õiguse piiritlemine on eriti keeruline (Kelsen 1996: 8). Analüüsides parlamentaarset või administratiivset akti, kohtulikku otsust, eraõiguslikku tehingut, delikti, milliseid kõiki peetakse kuuluvat õigusesse, on eristatavad kaks elementi. On meeltega tajutav, kohas ja ajas aset leidev tegu või sündmust, ning teatud tähendus, mis on teo või sündmusega immanentne. Näiteks üks kaupmees kirjutab teatud kirja teisele kaupmehele, kes kirjutab vastuse; see tähendab, et nad on sõlminud lepingu. (*Ibid.*) Et aga õigus on ka ise osa tegelikkusest (*ibid.*), ei ole näiteks väide, et antud isikud on sõlminud lepingu, määratletav üheselt kui faktiline või õiguslik. Põhjalikumalt käesoleva töö p 1.2.

otseselt ka faktiliste ja õiguslike väidete eristamist.² Käesolevas töös leiab kajastamist 2000-ndate aastate kohtupraktika suundumus, mis ehk võimaldab muutustele tasakaaluks ka hoida pidet varasema kohtupraktikaga. Hiljutise empiirilise uuringu kohaselt peavad kohtumenetlusega kokku puutuvad juristid ise faktide ja arvamuste eristamist keskmisest olulisemaks ja seda on peetud märgiks, et nimetatud küsimus on asjakohane ning probleemiasetus väärrib ka edasist tähelepanu (Vetemaa 2010: 37). Õiguskirjanduses on nenditud, et faktiliste ja õiguslike väidete eristamise küsimust ei ole suudetud tänini rahuldavalt lahendada.³

Töös on sõna “väide” kasutatud laias tähenduses, tähistamaks keeleliselt väljendatud mis tahes lausungit, mis evib tsiviilkohtumenetlusõiguslikku tähendust, nimelt mis on menetluses hinnatav. Sõnade “faktiline” ja “õiguslik” “väide” asemel ei oleks välistatud ka muud sarnase tähendusega sõnad,⁴ kuid lähtutud on seaduses kasutatud sõnastusest, muu hulgas TsMS § 376 lg 4 p 1, § 393 lg 1 p 3, § 654 lg 3, lg 5, § 662 lg 2 p 1, § 689 lg 3, § 689 lg 2 p 1,⁵ kuigi nende normide puhul iseenesest ei ole eristamine oluline, sest nendes normides nimetatakse ja käsitletakse faktilisi ja õiguslikke väiteid võrdselt ühel ja samal viisil.⁶

Käesoleva töö näol on tegemist uurimusega, mis rajaneb teoreetilisel kirjandusel ja Riigikohtu praktika analüüsil. Teoreetilise kirjanduse põhjal uuritakse, millised võiksid olla faktiliste ja õiguslike väidete eristamise alused ja mudelid. Riigikohtu praktika põhjal selgitatakse, kuidas väiteid eristada konkreetsete tsiviilkohtumenetlusõigusnormide rakendamisel.

Tööga sarnaseid uurimusi ei ole avaldatud, kuid kaks varasemat uurimust käesoleva teemaga seonduvad. I. Jürgeni 2000. aasta artiklis “Kassatsiooni aluste piiritlemise kriteeriumid kriminaalmenetluses. Ülevaade olulisematest teooriatest Saksa õiguskirjanduses” ajakirjas *Juridica* ja 2003. aasta magistritöös “Kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alused kriminaalmenetluses” on antud ülevaade sellest, millised on vastavad tuntumad teooriad ja nende kriitika Saksa kaasaegses õiguskirjanduses. K. Vetemaa 2010. aasta bakalaureusetöös

---

² Vt käesoleva töö p 1.1.1.

³ Vt käesoleva töö p 1.2 ja p 2.

⁴ Vt ka käesoleva töö p 1.3.1.

⁵ Viidatud normides sisaldub sõnapaar “faktilised ja õiguslikud väited”.

⁶ See ei tähenda, et faktiliste ja õiguslike väidete eristamise küsimus ei võiks siiski tõusetuda ka viidatud normide rakendamisel. Saksamaa pikaajalise kohtupraktika kohaselt on keelatud näiteks õiguslik arutelu ainult ühe poolega, poole tähelepanu juhtimine puuduvatele hagialustele, tähelepanu juhtimine kinnipidamisõigusele või aegumisele jne (Kull jt 2009: 569). Kõigi nimetatud küsimuste puhul ei ole välistatud eristamise probleemi aktualiseerumine, mis sel juhul võib rikkuda menetlusosaliste võrdse kohtlemise või kohtuniku erapooletuse nõuet, kuid neid küsimusi käesolevas töös ei käsitleta.

“Kohtumenetluse raames asteleidva väitluse analüüs: faktid vs arvamus”⁷ on otsitud kohtuväitluses kasutatavate faktide ja arvamuste suhet, kuid nimetatud töös ei seisne arvamuse erinevus faktist üksnes õiguslikus hinnangus ning eristamise aluseid ei ole käsitletud.

Käesolev töö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk põhineb õiguskirjandusel ja selles käsitletakse faktiliste ja õiguslike väidete eristamise üldisi küsimusi. Eesmärgiks on selgitada, kuidas teoreetiliselt peaks väiteid eristama. Esimeses alapunktis käsitletakse eristamise vajalikkust tulenevalt sellest, milline tsiviilkohtumenetlus teoreetiliselt peaks olema, materiaaõigusest ja tsiviilkohtumenetluseadusest. Teises alapunktis selgitatakse, millest tuleneb ja milles seisneb eristamise raskus. Kolmandas alapunktis käsitletakse faktiliste ja õiguslike väidete eristamisega seonduvaid mõisteid, et selgitada, kas asjaolu, tõendamise, põhistamise, tunnistamise, tuvastamise ja põhjendamise mõisted võivad anda aluse või vihje väidete eristamiseks. Neljandas alapunktis esitatakse ja analüüsitakse teoreetilisi mudeleid. Seejuures käsitletakse absoluutse eristamise võimalustena meetodeid, mille korral eristamise kriteerium põhineb väitel endal ja väite hindamine on seetõttu väitest üheselt tulenev, ja meetodit, mille korral määrab väite hindamise väite esitaja. Relatiivse eristamise võimalustena käsitletakse meetodeid, mille korral väite hindamine sõltub selle väite välistest asjaoludest. Saksa kriminaalmenetluse kassatsiooni aluste piiritlemise teooriatest tulenevate mudelite analüüsiga uuritakse võimalusi esitatud seisukohtade laiendamiseks tsiviilkohtumenetlusele üldiselt. Käsitletakse ka üht põhjalikumalt faktiliste ja õiguslike väidete eristamise teooriat. Esimese peatüki viiendas alapunktis selgitatakse faktilisi ja õiguslike väiteid eristavate tsiviilkohtumenetlusõigusnormide süstematiseerimise võimalusi, mis loob eelduse laiendada Riigikohtu praktikas või õiguskirjanduses ühe sätte rakendamisel esitatud seisukohta kogu vastava grupi sätetele.

Töö teine peatükk põhineb peamiselt Riigikohtu praktikal ja selles käsitletakse faktiliste ja õiguslike väidete eristamist konkreetsetes tsiviilkohtumenetlusõigusnormides. Eesmärgiks on selgitada, kuidas väiteid praktikas eristatakse. Esimeses alapunktis käsitletakse väidete eristamist tsiviilkohtumenetluse menetluslike eesmärke tagavates normides. Seejuures käsitletakse eristamist tsiviilkohtumenetluse usaldatavust, ökonoomiat, dispositiivsust ja tsiviilasja lahendi täidetavust tagavates normides ning apellatsiooni-, kassatsiooni- ja teistmismenetluse normides. Teises alapunktis selgitatakse väidete eristamist tsiviilasja

---

⁷ Käesolevas töös on kasutatud allikate pealkirjades järgitud andmebaasides kajastuvat sõnastust ühes võimalike kirjavigadega.

lahendamise õigsust tagavates normides. Seejuures käsitletakse eristamist tõe-, andmete esitamise ja tõendamise kohustuse normides ning kohtu poolt ise õigusliku hinnangu andmise kohustuse normis. Teine peatükk võimaldab saada ülevaate väidete eristamisest konkreetsetes tsiviilkohtumenetlusõigusnormides ja vastavast Riigikohtu praktikast ning kontrollida esimeses peatükis esitatud mudelite rakendatavust.

Töös kasutatud allikad on viidatud. Kui viide on sõna või lauseosa järel, kuid lause sees, käib see sõna või lauseosa kohta. Kui viide on lause lõpus, käib see lause kohta. Kui viide on lause järel, käib see kogu teksti kohta kuni eelmise viiteni. Käesolevas töös viide seaduse sättele tähistab viidet kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁸ sättele, kui ei ole toodud teisiti.

Töö hüpoteesid on järgmised:

1. Faktilisi ja õiguslikke väiteid ei ole võimalik loogiliselt eristada.
2. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamine ühe universaalse kriteeriumi alusel ei ole põhjendatud.
3. Reeglina on iga väide nii faktiline kui ka õiguslik väite osast või kontekstist tulenevalt.
4. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamine sõltub konkreetsest tsiviilkohtumenetlusõigusnormist või normide grupist, mille kontekstis tuleb väiteid eristada.
5. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamine sõltub konkreetsetest menetluslikest asjaoludest.

---

⁸ 20.04.2005 vastu võetud TsMS alates 01.01.2011 kehtiv redaktsioon, mille muutmiseks 01.05.2011 seisuga ei ole avaldatud käesoleva töö suhtes asjakohaseid seadusemuudatusi.

1. FAKTILISTE JA ÕIGUSLIKE VÄIDETE ERISTAMISEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES ÜLDISELT

1.1. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise vajadus tsiviilkohtumenetluses

1.1.1. Teoreetiline vajadus

Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise vajadus tuleneb tsiviilkohtumenetluse olemusest ja õige eristamine peab sellele vastama. Küsimus olemusest ehk milline peaks tsiviilkohtumenetlus olema, jääb paratamatult ühese konkreetse vastuseta, vähemalt käesoleva töö raames.⁹ Lähtuda saab kehtiva tsiviilkohtumenetlusõiguse põhimõtetest ja -praktikast. Tsiviilkohtumenetlusõiguse areng Eesti Vabariigis, alates 15.09.1993 jõustunud tsiviilkohtupidamise seadustikust läbi 01.09.1998 jõustunud (vana) tsiviilkohtumenetluse seadustiku kuni 01.01.2006 jõustunud (uue) tsiviilkohtumenetluse seadustikuni, on toimunud võistlevalt menetluselt uurivama menetluse suunas (Eerik 2008: 13–15). Arvestades angloameerika võistlevat ning Prantsuse ja Saksa uurivat (Olsson 2007: 45) tsiviilkohtumenetlust, võib Eesti oma pidada vahepealseks variandiks¹⁰.

Toodut arvestades võib asuda seisukohale, et tsiviilkohtumenetluse subjektid täidavad menetluses enamasti eri funktsioone, sealhulgas eri liiki väidete esitamise funktsioone. Horisontaalselt on see nii küll eelkõige hagimenetluses, seaduses sätestatud eranditega. Pool määrab asjaolud, mille ta oma nõude või vastuväite põhjendamiseks esitab ja hagi menetletakse nende alusel (§ 5 lg 1, lg 2 ls 2)¹¹. Selles väljendub tsiviilkohtumenetluse dispositiivsuse põhimõte, mille aluseks on menetlusökoonomia ja õigusrahu kaalutlused. Kohus ei ole seotud poolte õiguslike väidetega (§ 436 lg 7)¹² ja kohaldab õigust iseseisvalt. Selles väljendub *iura novit curia* põhimõte, mille aluseks on nii vajadus lahendada asi õigesti kui ka anda kohtupraktika näol tuge õigusselguse ja õiguskindluse saavutamisel. Vertikaalselt

⁹ Ameerika Ühendriikide kui võistleva tsiviilkohtumenetlusega õiguskorra õiguskirjanduses on esitatud seisukohti, mille kohaselt oleks eelistatud üldise õiguse tsiviilprotsessi reformimine Saksa uuriva tsiviilkohtumenetluse eeskujul (Maxeiner 2008: 15–17). Eesti tsiviilkohtumenetluse kontekstis on märgitud, et järjest enam hakkavad kõlama euroopalikud sotsiaalsed väärtused; postmodernses ühiskonnas rõhutatakse üksikisiku õigusi (Eerik 2008: 16). Kohus peaks võimalikult tagama üksikisiku võimalikult suure vabaduse ning see tähendab ka formalismi minimeerimist. Seetõttu on rõhutatud kohtu rolli menetlusosaliste abistamises. (*Ibid.*: 16.)

¹⁰ I. Kull jt on leidnud, et võistlevuse põhimõtte suhtes võib loota, et asjatundlik ja piisavalt aktiivne kohtunik ning võistlevuse põhimõtte sümbioosis annavad tulemuseks tsiviilasja lahendamise õigesti, mõistliku aja jooksul ning võimalikult väikeste kuludega (Kull jt 2009: 569).

¹¹ TsMS § 5 lg 1: Hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest.

TsMS § 5 lg 2 ls 2: Pool määrab ise, mis asjaolud ta oma nõude põhjendamiseks esitab ja milliste tõenditega neid asjaolusid tõendab.

¹² TsMS § 436 lg 7: Kohus ei ole otsust tehes seotud poolte esitatud õiguslike väidetega.

on lähtuvalt samadest eesmärkidest oluline vältida tuvastatud faktiliste asjaolude korduvat ümbervaatomist kõrgemates kohtuastmetes. Toodust tulenevalt ja kooskõlas põhimõttega *da mihi factum, dabo tibi ius* peab tsiviilkohtumenetluses jääma poolte pädevusse väidete esitamine faktide kohta ja kohtu pädevusse õiguslike hinnangute andmine.

Tsiviilkohtumenetluse ökonoomia põhimõtte rakendamise kohta on kirjanduses märgitud, et protsessi aitaks tihendada faktide ja õigusvaidluse lahutamine (Vaher 2005: 2). Eelmenetluses oleks esimese asjana mõistlik püüda lahutada faktiväited ja õiguslikud väited ning seejärel faktiväited üle vaadata ja kontrollida, milliste asjaolude suhtes on vaidlus ja mis vajavad tõendamist ning millised faktilised asjaolud pooled omaks võtavad. Ideaaljuhul peaks eelmenetluse käigus olema võimalik vähendada vaidlusaluste küsimuste ringi, mis peaks edaspidi kõigi vaeva ning aega kokku hoidma. (*Ibid.*: 2.) Ülal nimetatud põhimõtete rakendamiseks tuleb eristada faktilisi ja õiguslikke väiteid.

1.1.2. Materiaalõiguslik vajadus

Deliktiõiguses järgitakse faktiliste ja õiguslike väidetega seonduvalt kahesugust eristust. Au teotava õigusvastase teo puhul eristatakse tegelikkusele mittevastava asjaolu (VÕS § 1047 lg 2)¹³ ning ebakohase väärtushinnangu avaldamist (VÕS § 1046 lg 1 ls 1)¹⁴. Riigikohtu praktika kohaselt on faktiväide samatähenduslik tegelikkusele vastava asjaoluga ning faktiväide on isiku kohta mis tahes andmeid sisaldav lause ja selle tõesus ja väärus on tõendatav; väärtushinnangud on väljendid, mis on valitud lähtuvalt isiku subjektiivsest õigusetõlgendusest (3-2-1-5-07, p 26–27). Kuna väärtushinnangu ebakohasus ei vaja otseselt tõendamist¹⁵ ja kõrgemate astmete kohtutel ei ole raskusi väidete ümberhindamisel, võivad väited väärtushinnangu ebakohasuse kohta olla käsitatavad õiguslike väidetena. Teisalt, on kaheldav, kas on võimalik esitada mittevaralise kahju hüvitamise hagi, esitamata väärtushinnangu ebakohasust hagi alusena.

Deliktiõiguses eristatakse põhjusliku seose tuvastamisel kaht etappi: kõigepealt tehakse kindlaks, kas kostja tegu on hageja kahju nn faktiliseks ehk nn vajalikuks põhjuseks (Varul jt

---

¹³ VÕS § 1047 lg 2: Teise isiku au teotava või teisele isikule majanduslikult kahjuliku asjaolu avaldamine loetakse õigusvastaseks, kui avaldaja ei tõenda, et avaldatud asjaolu vastab tegelikkusele.

¹⁴ VÕS § 1046 lg 1 ls 1: Isiku au teotamine, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamine, eraelu puutumatus või muu isikliku õiguse rikkumine on õigusvastane, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti.

¹⁵ Siiski võib vajalik olla tõendada olusid, mille kontekstis on väärtushinnang peetav ebakohaseks. Väiteid selliste kaudsete asjaolude kohta tuleb käsitada erinevalt ebakohasuse enda kohta esitatud väidetest.

2009: 631), seejärel hinnatakse, kas kahju põhjustanud tegu saab pidada nn õiguslikuks ehk tsiviilõiguslikku vastutust kaasa toovaks põhjuseks (Tampuu 2007: 170). Erinevalt faktilisest on õigusliku põhjuslikkuse kindlakstegemine normatiivne (Smith 2010: 6). Riigikohus on leidnud, et hinnangu andmine VÕS § 127 lg 2 järgi¹⁶ on õiguse kohaldamise, mitte asjaolude tuvastamise küsimus (3-2-1-174-10, p 11). Sellest tulenevalt peaksid väited õigusliku põhjuslikkuse kohta, sealhulgas õigusliku põhjuse “tuvastamise” sõnastuses esitatuna, olema käsitatavad õiguslike väidetena ja väited faktilise põhjuslikkuse kohta faktiliste väidetena.

Samas ei saa välistada faktilise põhjuse tuvastamisel põhjuslikkuse mudelite ebaõiget rakendamist, mis võib olla käsitatav *error iuris*, mitte *error facti*, ja mida tuleb lugeda õiguslikuks väiteks. Toodust tulenevalt võib au teotava asjaolu ja väärtushinnangu ning õigusvastaselt tekitatud kahju faktilise ja õigusliku põhjuse eristamine mõjutada tsiviilkohtumenetluses faktiliste ja õiguslike väidete eristamist, kuid materiaalõiguslik eristamine ei ole menetlusõigusnormide järgimisel määrav.¹⁷ Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise küsimus üksikjuhtumil tuleb lahendada menetlusõiguse normide, teooria ja kohtupraktika kohaselt.

1.1.3. Menetlusõiguslik vajadus

Menetlusõiguslik vajadus eristada faktilisi ja õiguslikke väiteid tuleneb tsiviilkohtumenetlusõigusnormidest. Lisaks käesoleva töö punktis 1.1.1 juba viidatule tuleks alljärgnevalt ära märkida regulatsiooni muud kõige olulisematest vastavatest erinevustest. Vastaspool peab poole faktilisele väitele vastu vaidlema, vastasel juhul eeldatakse väite omaksvõttu; poole õiguslikku väidet ei pea vastaspool kommenteerima, välja arvatud taktikalistel kaalutlustel. Menetlusosaline võib faktilisi väiteid esitada kuni teatavate tähtaegade möödumiseni; õiguslike väidete esitamisele ei ole piiranguid. Tõendada saab faktilisi väiteid; tõenditeks ei ole õiguslikud väited.¹⁸ Menetlusosaline ei või menetluse jooksul reeglina faktilisi väiteid muuta; õiguslikke väiteid võib muuta. Kohtu faktiliste väidete peale on edasikaebamise

¹⁶ VÕS § 127 lg 2 järgi ei tule kahju hüvitada ulatuses, milles kahju ärahoidmine ei olnud selle kohustuse või sätte eesmärgiks, mille rikkumise tagajärjel kahju hüvitamise kohustus tekkis (3-2-1-174-10, p 11).

¹⁷ Kontrolli, kas väide on tõendatav, s.t faktiline, on kirjanduses üritatud kokku võtta järgmise testina (Thomas 1986: 1019). (1) Analüüsitakse väites kasutatud keele tavakasutust või -tähendust ja tehakse kindlaks, kas väitel on täpne tähendussisu, mille käsitamises eksisteerib konsensus, või väide on määratlematu ja mitmetähenduslik. (2) Hinnatakse, kas väidet on võimalik objektiivselt iseloomustada kui tõest või väarat. (3) Arvestatakse väite keelelist konteksti, sealhulgas seda, kas kontekstist võib järeldada, et väitel on faktilist sisu. (4) Arvestatakse laiemat konteksti ja olusid, milles väide esitati. (*Ibid.*: 1019–1020.) Juba positsioonist (1) ilmneb, et toodud test ei ole kohaldatav näiteks tõendatavust reguleerivate menetlusõigusnormide rakendamisel (vt ka käesoleva töö p 2.2.3.1), sest tõendis sisalduvat väidet võib arvestada ka selle määratlematuse ja mitmetähenduslikkuse korral.

¹⁸ Välja arvatud eksperdiarvamus õigusküsimuses. Reeglina küll ei ole õiguslikud väited tõenditeks, kuid see sõltub paljuski tõendiliigist, mida käsitletakse käesolevas töös põhjalikumalt.

võimalused küllaltki piiratud; õiguslike väidete osas on peamiseks piiranguks vaid menetlusõiguse normi rikkumine, mis ei võinud mõjutada asja lahendamist. Faktilise väite muutmisel võib sama nõudega sama kostja vastu uuesti kohtusse pöörduda; õigusliku väite muutmine ei võimalda sama hagi uuesti esitada. Toodust tulenevalt ei või ükski menetluse subjekt tsiviilkohtumenetluses eirata faktiliste ja õiguslike väidete eristamist.

1.2. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise raskus tsiviilkohtumenetluses

Esmapilgul võib näida lihtne eristada väiteid konkreetse sündmuse kohta tegelikkuses ja abstraktse õigusnormi kohta õiguses kui normatiivses fenomenis. Kirjanduses on aga märgitud, et kõikidest ebaselgetest piiridest õigusteaduses võib fakti ja õiguse piir olla ebaselgemate seas (Meador, Bernstein 1994: 61).

Puudub reegel, kuidas piiritleda faktiliste asjaolude tuvastamisel või asjaolude kohta väidete esitamisel nende aluseks olevatest ühelt poolt elulistest sündmustest ja teisalt õigusnormidest tulenevat. Samuti on küsitav, kas üldse tsiviilkohtumenetluse kontekstis eksisteerib tegelikkust, mis ei oleks normatiivselt kindlaks määratud. Me ei ole võimelised nägema tegelikkust sellisena, “nagu see on”, sest meie mõistestruktuur või selle kindel tõlgendus ja meie bioloogiline ehitus tingivad maailmast kindla pildi ja mitte teistsuguse (Urbina 2002: ix). Nimetatud mõisteline struktuur on tsiviilkohtumenetluses eelkõige õigusmõisteline. Loogika vaatepunktist ei ole erinevust õigusnormi tõlgenduse ja juriidiliste faktide liigituse¹⁹ küsimuste vahel: (1) kas reeglit *kui p, siis q*, tuleb tõlgendada tähendavat *kui p, mis sisaldab p', siis q?* (2) kas reegli *kui p, siis q* rakendamisel *p'* tähendab *p*?²⁰ (MacCormick 1994: 94–95). Kuid näiteks kui Ühendkuningriigis esitatakse apellatsioonkaebus kohtulahendi peale, võib kohus pretsedendi tekkimise vältimise ja seega apellatsioonist keeldumise vajadusest lähtuvalt leida, et juriidiliste faktide liigituse küsimus on fakti, mitte õiguse küsimus (*ibid.*: 95–96).

Teisalt ei ole üksikjuhtumil alati selge, kas õigusnormi rakendamisel on põhjendustena esitatud väidete näol tegemist õigusnormi tõlgendamisega või õiguse kohaldamisega

---

¹⁹ Siin on mõeldud subsumeerimisega analoogsena käsitatavat küsimust, kas konkreetne asjaolu mahub õigusnormis kirjeldatud üldisemana sõnastatud juriidilise fakti alla.

²⁰ Antud juhul on käsitletud õiguse rakendamise aluseks oleva loogilise süllogismi *kui ..., siis ...* kaht rakendusmeetodi varianti. Esimesel juhul rakendatakse nimetatud reeglit selliselt, et otsustakse, kas normi abstraktne faktiline koosseis sisaldab endas ka sellist asjaolu, mis esineb konkreetset juhul tegelikkuses. Teisel juhul rakendatakse reeglit selliselt, et otsustakse, kas konkreetset juhul tegelikkuses esineval asjaolul on sama tähendus, mis normi abstraktses faktilises koosseisus nimetatud asjaolul.

konkreetsetele asjaoludele. Vaadates õigusemõistmist, on näha, et otsuse tegemise protsess hõlmab isegi neid elulisi asjaolusid, mida ei saa otseselt seostada õigustekstiga, s.t õigusnormiga (Narits 2005: 11). Need asjaolud saavad õiguse konkretiseerimise niiöelda kaasotsustavateks osisteks. Õigusnorm ei leita eest kui õiguse tekst, vaid õiguse rakendaja peab õigusnormi “kindlaks tegema”. Sel põhjusel seisab õigustekstiga töö (tõlgendamise) kõrval ka asjaolude valik (normi ulatuse analüüs), mis normatiivselt juhindub normist (normprogrammist) ja mis abistab otsuse tegemisel ning viimases etapis normi kindlakstegemisel. Sellest tulenevalt on õiguse struktuuralse teooria jaoks õigusnorm nagu “asjaolude vermitud korramudel”. (*Ibid.*: 11–12.)

Fakti-õiguse küsimus on vaevanud juriste aastaid ja nad ei ole ikka leidnud sellele mõistlikku lahendust (Morawski 1999: 462). K. Popper'i ja P. Feyerabend'i järgi on võimatu teostada ka lihtsaimat vaatlust, tuginemata teoreetilistele teadmistele, ning igasugune vaatlus haarab tõlgendamist teoreetiliste teadmist valguses. Kui viidata kogu õiguslikule teadmisele, on võimatu eristada faktilisi ja õiguslikke küsimusi, sest kõik väited igas õigusmenetluses on ühel või teisel viisil õiguslikult “koormatud”. (*Ibid.*: 462–463.)

Ameerika Ühendriikide föderaalsete ringkonnakohtute ²¹ poolt ja kirjanduses on märgitud, et fakti ja õiguse küsimuste eristamisel on keerukas olemus (Lang 1984–1985: 93). Analüüsides apellatsioonikohtute praktikat, on leitud, et fakti ja õiguse eristamisel ei ole võimalik täpne kriteerium (Bassett 2002: 1130). Euroopa Liidu kohtumenetlusõiguse kontekstis on märgitud, et Esimese Astme Kohtu otsuse peale Euroopa Kohtule apellatsioonkaebuse esitamise kontekstis Euroopa Liidu õiguse tõlgendamise ja rakendamise seoses ei ole alati lihtne eristada faktiküsimusi ja õiguse küsimusi; kohtupraktikast nähtub, et erandlikel juhtudel fakti ebaõige tuvastamine Esimese Astme Kohtu poolt võib siiski tõstatada õiguse küsimuse, mida saab läbi vaadata Euroopa Kohus apellatsioonimenetluses (Lenaerts *et al.* 2006: 455).²² Hiina tsiviilkohtumenetluses kohtujärelevalve kontekstis vastutab vandekogu vea eest faktide kindlakstegemisel ja kohtukolleegium üksnes õiguse ebakorrekse rakendamise eest asja otsustamisel, kuid praktikas ei ole alati selge, kas tegemist on faktide ebaõige tuvastamise või õiguse ebakorrekse rakendamisega (Zhong, Yu 2004: 435). Eesti kriminaalmenetluses ei ole eksperdile küsimuste esitamise ja neile vastamise kontekstis erinevatel põhjustel alati lihtne

---

²¹ Ameerika Ühendriikide föderaalne ringkonnakohus on isiku vahistamise põhjendatuse kontrollimisel seotud osariigi kohtu poolt tuvastatud faktiliste asjaoludega (Lang 1984–1985: 93).

²² 01.12.2009 jõustunud Lissaboni lepingust tulenevalt kehtib siin Esimese Aste Kohtu kohta õeldu Üldkohtu kohta (ELTL art 256).

piiritleda mitteõiguslikke küsimusi õiguslikest (Kergandberg, Sillaots 2006: 185).²³ Kriminaalmenetluses kassatsiooni aluste piiritlemise kontekstis nõustuvad teoreetikud valdavalt sellega, et eriti materiaalõiguse normi rikkumise ja faktilise asjaolu tuvastamise (nn teo ja õiguse küsimus ehk saksa keeles *Tat- und Rechtsfrage*) piiritlemine võib osutada keeruliseks kui mitte võimatuks (*ibid.*: 428). Valitseva arvamuse kohaselt need kaks küsimust ei ole teineteisest loogiliselt eristatavad (Kergandberg 1999: 121).

1.3. Faktiliste ja õiguslike väidete esitamisega seonduvad mõisted

1.3.1. Asjaolu

Tsiviilkohtumenetluse kontekstis on asjaoludel faktiline ja õiguslik külg (§ 351 lg 1)²⁴. Seaduses kasutakse asjaolu, faktilise asjaolu, fakti ning õigusteoorias elulise asjaolu ja juriidilise fakti²⁵ mõisteid, kuid õigusliku asjaolu võimalikku mõistet ei kasutata. Milline võiks olla asjaolu õiguslik külg, ei avaldu seadusest ega kirjandusest. Kriminaalmenetluse kontekstis on E. Graul'i kohaselt faktilised asjaolud kõik konkreetsed ajaliselt ja ruumiliselt määratud minevikulised või olevikulised välismaailma või inimese hingeelu sündmused, suhted ja seisundid, samuti kausaalse seose olemasolu või selle puudumine; valitseva arvamuse kohaselt on faktiliste asjaoludena põhimõtteliselt käsitatavad välisriigi õiguse ja siseriikliku tavaõiguse normid (Kergandberg 1999: 87–88).²⁶ Kriminaalkodeksi rakenduspraktika kohaselt oli valitsev arusaam, et fakt on objektiivse reaalsuse fragment (Kergandberg, Sillaots 2006: 168).²⁷ Õigusmetodoloogias eristatakse kahesuguseid fakte: esmased, mis on loodusteaduste esemeks, ja teisesed faktid, mis on õigusdogmaatika esemeks (Urbina 2002: 14). Tavaliselt võrdsustatakse faktiliste asjaoludega väljakujunenud kogemuslikud normid, seda eriti tehnika, meditsiini, kunsti ja kaubanduse valdkonnas (Paulus

²³ Probleem tuleneb sellest, et eksperdile ei ole lubatud esitada õiguslikke küsimusi ja ekspert peab keelduma õiguslikele küsimustele vastamast (Kergandberg, Sillaots 2006: 185). Praktikas ei ole seda probleemi veel suudetud lahendada (*ibid.*).

²⁴ TsMS § 351 lg 1: Kohus arutab menetlusosalistega vaidlusaluseid asjaolusid ja suhteid vajalikus ulatuses nii faktilisest kui õiguslikust küljest.

²⁵ Enne 01.09.1998 kehtinud tsiviilkohtupidamise seadustiku 34. peatükist tulenevalt oli juriidiline fakt ka seaduses kasutatud mõiste. Riigikohus on leidnud, et omandiõigus ei ole juriidiline fakt (3-2-3-15-97), lähtudes tsiviilkohtumenetlusõigusinstituutide süsteemist.

²⁶ Välisriigi õiguse ja siseriikliku tavaõiguse normid ei ole muidugi faktilised asjaolud iseenesest, vaid need on loetavad faktilisteks menetlusest tulenevalt. See on sisuliselt põhjendatav tõdemusega, et erinevalt siseriiklikust õigusest ei ole ja ei pea olema eelnimetatud teave kohtunikule teiste menetlussubjektide poolse panuseta kättesaadav. Kehtiv õigus ja tavaõigus on samuti osa tegelikkusest.

²⁷ Epistemoloogiliselt põhjendatud ja täpsem on käsitlus, mille kohaselt faktid on reaalsuse kirjeldamise ühikud (Rosentau 2004: 73). Kuid käesoleva töö kontekstis oleks see raskendav kui seaduse ja Riigikohtu lahendite sõnakasutusele mittevastav ning faktiliste ja õiguslike väidete eristamiseks ühtlasi väheoluline, sest esiteks, nagu tegelikkus, nii on ka õigus käsitletav üksnes kirjelduse kaudu, s.t õigusteksti kui õigusnormi kirjelduse alusel, ja teiseks, ei ole mõeldav tegelikkust käsitleda vahetumalt kui selle kirjelduse alusel.

2002: 109). Ütluste abil teada saadud faktidest peab õiguse rakendaja moodustama elulised asjaolud (Narits 2004: 149). Toodust tulenevalt peab asjaolu ja faktilise asjaolu mõistete puhul arvestama, et nende kasutamine tsiviilkohtumenetluse õigusaktis²⁸ ei välista õiguslike väidete tähistamist või vähemalt sisaldumist asjaolude kohta esitatud väidetes.

1.3.2. Tõendamine

C. Roxin'i kohaselt tähendab tõendamine (*beweisen*) kohtunikus veendumise kujundamist teatud asjaolu olemasolu kohta (Kergandberg, Sillaots 2006: 157). Ainult juhul, kui pooled on sündmuse tegeliku kulgemise osas üksmeelel ja vaidlevad üksnes selle õigusliku hindamise üle, on tõendite esitamine välistatud; tõendamise eesmärgiks on nimelt alati ainult faktiline asjaolu, mitte õiguslik küsimus (Paulus 2002: 107–108). Sellest tulenevalt on vajalik menetlusosalisel tõendite kogumisel, kohtul tõendite vastuvõtmisel ja hindamisel, menetlusosalisel kohtulahendi peale kaebuse esitamisel ning kõrgema astme kohtul õigusnormide järgimise kontrollimisel tunda ära tõendada üritatavad faktilised ja õiguslikud väited, jätmaks viimased ja nende kohta esitatud tõendid kõrvale. Toodust tulenevalt ei välista tõendamiseks esitatud väide selle lugemist teatud tingimustel või vähemalt teatud kontekstis õiguslikuks väiteks.

1.3.3. Põhistamine

Väite põhistamine on kohtule väite põhjendamise selliselt, et põhjenduse õigsust eeldades saab kohus lugeda väite usutavaks (§ 235 ls 1). Põhistamiseks võib kasutada tõendusvahendeid (§ 235 ls 2). Põhistamine sarnaneb suunitluselt tõendamisega, sest pretendeerib tegelikkuse kohta õige arusaama kujundamisele. Kuigi põhistamiseks kasutatavad tõendusvahendid ei pea vastama tõendile esitatavatele nõuetele, võib põhistamisena käsitatavate väidete laadi hindamisel lähtuda sellest, kas väidet oleks põhimõtteliselt võimalik tõendada, või muust tõenduslike väidete hindamise meetodist.²⁹ Toodust tulenevalt ei välista, sarnaselt tõendamisega, põhistusena esitatud väide selle lugemist teatud tingimustel õiguslikuks väiteks.

---

²⁸ Nii õiguse üldakt kui ka üksikakt, sh kaevatav kohtulahend.

²⁹ Riigikohus on leidnud, et ringkonnakohus on hinnanud hageja väidet, et talle ei teatatud kohtuistungist, ebaõigesti tõendatuse/tõendamise kontekstis; väite põhistamisele ei esitata samasuguseid formaalseid ja sisulisi nõudmisi nagu faktiliste asjaolude tõendamisele hagimenetluses (3-2-1-14-07, p 11 lg 1). Toodud seisukohta tuleb mõista aga selliselt, et põhistamisele kuuluva väite korral ei kontrollita, kas väide on tõendatud. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise kontekstis on tõendamiseks ja põhistamiseks esitatud väidete eristamine sisuliselt analoogiline.

1.3.4. Tunnistamine ja tuvastamine

Tsiviilkohtumenetluse kontekstis võib olla tunnistatud: teave asutusesiseseks teabeks, õigusakt³⁰ või õigussuhe kehtetuks, isik surnuks, kokkulepe või kohtulahend täidetavaks või sundtäitmine lubamatuks. Samuti võib olla tunnistatud isiku õigust asitõendile, hagi või nõudeid. Teabe asutusesiseseks teabeks tunnistamine pädeva organi poolt ja hagi või nõude tunnistamine kostja poolt on samuti vastava otsustuse või dokumendi resolutsiooniks. Iseenesest on tunnistamise otsustuse tegemine õigusliku küsimuse lahendamine, kuid muus menetluses on see, et on tehtud nimetatud otsustus, faktiliseks asjaoluks. Samas nimetatud otsustuse kohta avaldatud väide, mis esitatakse eesmärgiga hinnata otsustuse õiguspärasust või õiguslikke tagajärgi, võib olla teatud tingimustel õiguslik väide. Faktiliste asjaolude tuvastamine on teiste sõnadega mingi asjaolu tõendatuks tunnistamine (Kergandberg 1999: 123). Tuvastatakse asjaolud, mis omavad asja lahendamiseks tähtsust, või õigussuhe (§ 356 lg 1, § 368 lg 1). Viimase korral on tegemist menetlusosaliste jaoks siduvalt vastava tuvastusnõude lahendamisega kohtulahendi resolutsioonis. Põhimõtteliselt võib iga asjaolu olla käsitatav õigussuhtena, kui see on § 368 lg 1 sätestatud tingimusel lubatavalt esitatud tuvastusnõude esemena.³¹ Seetõttu puudub asjaolu ja õigussuhte tuvastamisel sisuline erinevus ning menetluslik erinevus sõltub üksnes nõudest. Toodust tulenevalt ei määra see, et väide on esitatud tuvastatud faktilise asjaolu või muul viisil tunnistatud õigussuhte olemasolu kohta, kas tegemist on faktilise või õigusliku väitega.

1.3.5. Põhjendamine

Tsiviilkohtumenetlusõigusnormides eristatakse kohtulahendi faktilist (§ 442 lg 8 ls 2) ja õiguslikku põhjendust (§ 444 lg 4 ls 2, § 652 lg 8) ehk motivatsiooni. Seaduse kohaselt ei ole nõutav nende osade eristamine kohtulahendi ega menetlusosaliste menetlusedokumentide vormistamisel. Kohtulahendite puhul reeglina ei järgita seda ka praktikas. Menetlusosaliste menetlusedokumentides üritatakse tihti õiguslikke hinnanguid ja konstruktsioone, paljudel juhtudel ka spekulatsioone, esitada faktilise põhjendusena. Ilmselt ei ole vastav vormistus aluseks faktiliste ja õiguslike väidete eristamisele, sest puudub õiguslik alus, mille kohaselt tsiviilkohtumenetlusõigusnormide imperatiivsuse kontekstis võiks menetlusosaline ise ära määrata teiste menetlusosaliste ja kohtu menetluses osalemise põhimõttelise laadi. Kuid

---

³⁰ Sh juriidilise organi otsus.

³¹ Toodud seisukoht põhineb tõdemusel *ubi societas ibi ius*. Tuvastushagi lubatavuse kriteeriumiks on hageja õiguslik huvi tuvastamise vastu.

ilmselt tuleb teatud tingimustel arvestada faktilise ja õigusliku põhjenduse eristamist faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel.

1.4. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamise teoreetilisi käsitlusi

1.4.1. Absoluutse eristamise võimalused

1.4.1.1. Normativistlik³² eristamine

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, kas väide sisaldab õigusmõisteid. Kui väide õigusmõisteid ei sisalda, on tegemist faktilise väitega, kui sisaldab, siis õigusliku väitega. Õigusmõisteks on sõna või väljend, mille tähendus on normatiivselt kindlaks määratud. Mõiste on normatiivselt kindlaks määratud, kui õigusnormis on sätestatud vastav legaaldefiniitsioon, samuti kui õigusnormis on sätestatud mõiste tunnuseid. Mõiste on normatiivselt kindlaks määratud ka juhul, kui õigusnormis on väljendit üksnes kasutatud. Nimetatud seisukoht põhineb tõdemusel, et õigus on süsteem, mille iga element on seotud teisega, seega on igal õigusnormis kasutatud mõistel vähemalt üks mingisugune sisuline seos vähemalt ühe teise normatiivse mõistega, millest tulenevalt kasutatud mõiste sisu on osaliselt kindlaks määratud. Õigusnormideks on loomulikult õigustloovates aktides sätestatu, aga ka kohtupraktikas *ratio decidendi*'na sedastatu, kui praktikas, eelkõige kohtute poolt, peetakse seda siduvaks. Õigusmõisteks on ka *obiter dictum*'is või õigusdogmaatikas välja töötatud kontsept.

Toodust tulenevalt oleks suur osa tsiviilkohtumenetluses kasutatavatest – kirjakeele või ametliku stiili sõnavara – väljenditest õigusmõisted, mille tõttu suurem osa tsiviilkohtumenetluses kui ametlikus keeles esitatavatest väidetest oleksid õiguslikud. Kuna toodud eristamise korral on faktiliste väidete minimaalse hulga tõttu menetlus tegelikkusega nõrgalt seotud ning meetod ei vasta kohtupraktikale³³, ei ole see ilmselt kirjeldatud kujul rakendatav. Kuid peaks vähemalt silmas pidama, et normativistliku eristamise kohasele õiguslikule väitele vastava lausungi esinemine viitab võimalusele, et tegemist võib olla õigusliku, mitte faktilise väitega.

---

³² Siin tähenduses: normatiivaktidest ja sätetest lähtuv.

³³ Konkreetsemalt vt käesoleva töö teine ptk.

1.4.1.2. *Materialistlik eristamine*

H.v Schooten on märkinud, et õiguskeele iseloomulikuks tunnuseks on, et selle mõistestikul ei ole füüsilist vastet faktimaailmas, erinevalt mõistetest nagu “tool”, “puu” või “maja” (Wagner *et al.* (ed.) 2007: 5). Mõisteid “õigus”, “kohustus” ja “õiguslikkus” ei saa tähistada kui “fakte” (*ibid.*: 5). Järelikult võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt sellest, kas väide on esitatud materiaalse objekti kohta või mitte. Kui väide on esitatud materiaalse objekti kohta, on tegemist faktilise väitega, kui mittemateriaalne (ideaalse³⁴) objekti kohta, siis õiguslik. Objekt on materiaalne, kui selle olemus on aineeline. Objekt on ideaalne, kui selle olemus ei ole aineeline.

Toodust tulenevalt võib materialistliku eristamise korral tekkida raskusi väidete liigitamisel, mis käsitlevad objekte, mis esinevad nii materiaalselt kui ka õigusmõistena abstraktselt. Näiteks “kohtuotsus” on materialistliku eristamise kohaselt eelkõige mittemateriaalne objekt, kuid selle all võib olla silmas peetud kohtuotsuse dokumendi eksemplari. Üks võimalus oleks väidet täiendavalt hinnata muude kriteeriumite alusel ja otsustada, milline oli väite mõtte kohaselt selle objekt. Toodud modifikatsioon aga ei kõrvalda teist puudust. Nimelt võib kirjeldatud viisil eristamisel korral faktide vähesuse tõttu olla raskendatud asja tegelikkusele vastav või seda piisavalt arvestav lahendamine. Siiski on väidete eristamisel otstarbekas silmas pidada väites nimetatavate objektide laadi materiaalse või mõistelisena. Muu hulgas seetõttu, et toodust sõltuvad ka väite hindamise võimalused ja piirid, mis on olulised mõne muu meetodi rakendamisel.

1.4.1.3. *Strukturalistlik³⁵ eristamine*

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, millise osa kohta õigusnormi struktuuris on väide esitatud. Kui väide on esitatud õigusnormi hüpoteesis sätestatu kohta, on tegemist faktilise väitega, kui dispositioonis sätestatu kohta, siis õigusliku väitega. Käsitus põhineb tõdemusel, et tsiviilkohtumenetluses ei eksisteeri niikuinii õigusvälist ainet, vaid see on tervikuna hõlmatud õigusnormidega. Tegelikkusega seondub õigusnormi hüpotees, sest hüpoteesis on esitatud õigusnormi kohaldamise eeldusteks olevad tingimused. Õigusliku olukorra kohta otsustuse tegemisega seondub õigusnormi dispositioon, sest dispositioonis on esitatud lubatav või nõutav käitumine või muul viisil õigusliku seisundi

---

³⁴ Siin tähenduses: mõtteline, mõisteline.

³⁵ Siin tähenduses: õigusnormi struktuurist lähtuv.

kindlaksmääramine. Näiteks õigusnormi, mille kohaselt teise isiku nimel esindusõiguseta tehtud ühepoolne tehing on tühine (TsÜS § 128 lg 1), struktuur, mille dispositsioon on sõnastatud nõutava käitumisena, on järgmine: kui teise isiku nimel on tehtud esindusõiguseta tehing, tuleb see õiguskorras lugeda tühiseks. Väited tehingu, selle teise isiku nimel tegemise ja esindusõiguse puudumise kohta on faktilised. Väide tehingu tühisuse kohta on õiguslik.

Strukturalistliku eristamise korral võib kirjeldatu rakendamise raskus seisneda selles, et ei ole selge, milline on õigusnorm, mille kohaldamise kohta väide on esitatud ja mille struktuur võtta käsitluse aluseks. Esitatud näite puhul on väide tehingu olemasolu kohta hoopis õiguslik, kui kõnealuse õigusnormina käsitleda TsÜS § 67 lg 1.³⁶ Samas vastupidi: väide tehingu tühisuse kohta on faktiline, kui kõnealuste õigusnormidena käsitleda TsÜS § 84 lg 1 esimest või teist lauset.³⁷ Seega strukturalistlik eristamine on korrektselt võimalik juhul, kui väitest selgub, et millise õigusnormi kohaldamise kohta see on esitatud. Praktikas ei ole nimetatu osas tavaliselt selgust. Isegi kui ei oleks kahtlust, milline on kõnealune õigusnorm, jääb paljudel juhtudel strukturaalse eristamise tulemus juhuslikuks tsiviilasja lahendamise suhtes. Üksnes tsiviilasja lahendamise aluseks oleva materiaalõiguse normi puhul on tulemus sisuliselt põhjendatud. Asjaga puutumust omavate muude õigusnormide puhul jääb küsitavaks, millistel juhtudel peaks tsiviilasja menetlemise kontekstis, mis hagimenetluse korral toimub lähtuvalt nõudest ja seega nõude aluseks olevast õigusnormist, faktiliste ja õiguslike väidete eristamine põhinema muude õigusnormide struktuuril. Modifitseeritud variandi korral lähtutaks üksnes tsiviilasja lahendamise aluseks oleva õigusnormi struktuurist. Sel juhul aga osutuksid peaaegu kõik väited faktilisteks, mis saab asja lahendamisel takistuseks. Toodust tulenevalt ei ole strukturalistlik eristamine tsiviilkohtumenetluses tervikuna rakendatav, kuid võib olla faktiliste ja õiguslike väidete eristamise üheks kriteeriumitest piiratud hulga tsiviilkohtumenetlusõiguse vastavate normide rakendamisel.

1.4.1.4. Subsumptistlik eristamine

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, millisesse subsumptsiooni elementi väide kuulub. Saksa tsiviilkohtumenetluses on asjaoludele õiguse kohaldamiseks seose meetod (*Relationstechnik*) (Maxeiner 2008: 3). Seose meetodi aluseks on süllogism: õigusreegel on suur eeldus, faktid on väike eeldus ja kohtu otsus(tus) on loogiline järeldus

---

³⁶ TsÜS § 67 lg 1: Tehing on toiming või omavahel seotud toimingute kogum, milles sisaldub kindla õigusliku tagajärje kaasatoomisele suunatud tahteavaldus.

³⁷ TsÜS § 84 lg 1: Tühisel tehingul ei ole algusest peale õiguslikke tagajärgi. Tühise tehingu alusel saadu tagastatakse vastavalt alusetu rikastumise sätetele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

(*ibid.*: 4). Paljudel juhtudel ei saa rakendatavat õigusnormi lihtsalt seadusest välja lugeda. Õigusnormi tuleb seadusest otsida, võrrelda seda faktidega, seadust faktide valguses uuesti üle lugeda ja fakte õigusnormide valguses uuesti läbi uurida. (*Ibid.*: 17.) Subsumeerimise algaas kujutab endast mitte õigusliku hinnangu andmist, vaid juriidilist tähendust omavate eluliste asjaolude leidmist. (Narits 2004: 149). Subsumeerimine jõuab lõpule järelausega, et tuleb kohaldada antud õigusnormi. Toodust tulenevalt on väide faktiline, kui see on süllogismi väike eeldus, s.t konkreetne väide. Väide on õiguslik, kui see on süllogismi suur eeldus, s.t üldine väide, või järelausus. Subsumeerimine võib jõuda lõpule imputatsiooniga ehk õigussuhte omistamisega. Imputatiivne kui samuti järelaususlik väide on õiguslik.

Subsumptistliku eristamise korral võib olla raskuseks, et väite spetsiifika jääb ebaselgeks. Paljud väited ei ole esitatud argumentatiivselt puhtalt süllogismi alusel järelause tegemiseks. Seetõttu ei moodusta need iseseisvalt väikest või suurt eeldust, vaid võivad parimal juhul olla seostavad subsumeerimisega kui vastavalt ühe või teise kohta käivad väited. Veelgi keerukam on liigitada mitmesuguseid reegleid ja arusaamu, mis ei ole otseselt õigusnormiga kindlaks määratud, kuid on subsumptistliku eristamise tähenduses rohkem või vähem üldised väited. Seisukoht, mille kohaselt faktide puhul on olulisim objektiivne tõde, eeldab, et objektiivne tõde on olemas ja inimese poolt tajutav (Kangur 2004: 9). Tuleb aga tunnistada, et ümbritsevast maailmast saab inimene teavet peamiselt tõlgendades mitmesuguseid signaale, mida võtavad vastu närvilõpmed, ning tehes sellest järelaususi. Sellele lisaks kasutab inimene oma järelaususvõimet, mille abil mõtleb juurde selle, mida ta küll otse ei tajunud, kuid mis tema elukogemust ja maailmast arusaamist kasutades tema arvates pidi juhtuma, arvestades taju vahendusel saadud informatsiooni. (*Ibid.*: 9.) Nimetatud reeglite implitsiitne rakendamine konkreetsete väidete esitamisel võib olla tuvastamatu. Toodust tulenevalt ei ole subsumptistlik eristamine kirjeldatud kujul rakendatav, kuid võimaluse korral võib olla faktiliste ja õiguslike väidete eristamise üheks täiendavaks meetodiks. Kõnealuse meetodi edasiarenduseks võib pidada süntaktilist eristamist.³⁸

1.4.1.5. Hüpotetistlik³⁹ eristamine

V. Jarkovi kohaselt tuleb eristada menetluslike juriidiliste faktide kui konkreetsete eluliste asjaolude fikseerimist juriidiliste faktide fikseerimisest juriidilise mudeli kvaliteedis (Ярков 1992: 84). Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, kas juriidiline fakt on

---

³⁸ Vt käesoleva töö p 1.4.3.5.

³⁹ Siin tähenduses: õigusnormi hüpoteesist lähtuv.

fikseeritud juriidilise mudeli kvaliteedis ehk kas väljendid, mille kohta väide on esitatud, vastavad täpselt õigusnormi hüpoteesis toodud juriidilisele faktile. Väide on faktiline, kui selle ese nimetatule täpselt ei vasta, sest sel juhul on subsumeerimine lõpule viimata ning esitatule on vajalik ja võimalik anda täiendavalt õiguslik hinnang. Väide on õiguslik, kui selle ese vastab täpselt õigusnormi hüpoteesis toodud juriidilise faktile, sest sel juhul ei ole võimalik antud väite põhjal kontrollida õigusliku hinnangu õigsust ega hinnangut korrigeerida.

Hüpoteetistliku eristamise puuduseks võib olla, et sõnastusest lähtuvalt võib väite lugemine faktiliseks või õiguslikuks osutada juhuslikuks, kuivõrd väite sõnastus on enamal või vähemal määral juhuslik⁴⁰. Ehk veelgi olulisem probleem võib olla, et kirjeldatud käsitluse kohaselt tuleb väide lugeda faktiliseks ka juhul, kui muust antud tekstist või teabest lähtuvalt oleks võimalik õigusliku hinnangu õigsuse kontrollimine ja korrigeerimine. Toodust tulenevalt ei ole keerukate juhtumite korral hüpoteetiline eristamine kirjeldatud viisil rakendatav, kuid võimalusel võib olla faktiliste ja õiguslike väidete eristamise üheks meetoditest.

1.4.1.6. Autonomistlik eristamine

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, millena väite esitaja ise väidet esitas, s.t lähtuvalt tema määratlusest. Kui väite esitaja on esitamisel määratlenud väite faktilisena, on see faktiline, kui õiguslikuna, siis õiguslik. Väite hindamisel võetakse arvesse ka muud selle subjekti poolt nii sisuliselt kui ka vormistuslikult esitatut, kui väitest endast ei selgu selle määratluse aluseks olev tahe. Toodud eristamine on põhjendatud horisontaalselt tsiviilkohtumenetluse dispositiivsusega ja vertikaalselt esimese astme kohtu erilise võimekuse ja rolliga faktide tuvastamisel.

Autonomistliku eristamise puuduseks võib olla raskus teha kindlaks väite esitaja tahte või eesmärgi alusel tema poolt väitele antud määratlust. Seda enam, et osa väidete puhul ei ole väite esitaja sellele isegi mõelnud. Samuti ei saa seda õigusteadmisteta menetlusosalise korral temalt eeldadagi. Veelgi olulisemaks probleemiks võib olla teiste menetlusosaliste ja teatud juhtudel ka menetlusväliste isikute õiguste kaitse, kelle menetlusõigusnormidest tulenevaid õigusi väite esitaja määratlusest tulenevad tagajärjed võivad rikkuda, kui nimetatud isik kaotab määratluse tõttu aluse argumendi esitamiseks, mis tal muidu menetlusõigusnormidest

---

⁴⁰ See tähendab, et väite sõnastus on tulenenud muudest ajenditest, kui selle faktiline või õiguslik olemus või kaalutus väidet vastavana esitada.

tulenevalt oleks olnud. Toodust tulenevalt ei saa autonomistlik meetod olla faktiliste ja õiguslike väidete eristamise ammendavaks aluseks, kuid eristamisel tuleb väite esitaja enda määratlust võimalusel silmas pidada ja sõltuvalt juhtumist arvesse võtta.

1.4.1.7. Epistemoloogiline eristamine

Vaatluslause (nimetatud ka protokoll-lauseks) on lause, mis sisaldab (vähemalt põhimõtteliselt) ajalisi ja ruumilisi piiranguid (Rosentau 2004: 59). Vaatluslause osutab alati vähemalt ühele naturaalsele ehk meelelisele seisundile või stiimulile, näiteks mõõtmistoimingule ja mõõteriista lugemile, ehkki lause kõnemaneeer võib viidata justkui vaatlejavälise maailma fenomenile. Vaatluslause väljendab kindlat meelelist seisundit ja üksmeelset arusaamist olukorras, milles tegelikkuse objekt on vaadeldav. Vaatluslause on juhtumilause. Vaatluslausest erineb püsilause. Püsilaused on kõrgema abstraktsiooniastmega. (*Ibid.*: 59–60). Toodust tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt sellest, millise teabe alusel väide on esitatud. Kui väide on vaatluslause, on see faktiline ja kui püsilause, siis õiguslik väide. Kui väide sisaldab mõlemale tunnusele vastavat, on tegemist nii faktilise kui ka õigusliku väitega vastavas osas. Kirjeldatud viisil eristamine on põhjendatav seisukohaga, et faktilise väite aluseks peab olema meeleline tunnetus tegelikkusest.

Vaatluslaused (protokoll-laused Carnapi terminites) ei ole teaduse alguspunktideks, sest mõningane teooria eelneb neile (Urbina 2002: 157). Epistemoloogilise eristamise probleemiks võib olla ühelt poolt, et meelelise seisundi kirjeldamine või mõningatel juhtudel isegi selle tekkimine on normatiivselt kindlaks määratud. Teisalt võib faktiliseks väiteks osutada näiteks dokumendi vormis õigusliku otsustuse uurimise (mis võib teatud juhtudel olla käsitatav meelelise tunnetustegevusena) alusel esitatud väide. Samuti on püsilause eristamine kõrgema abstraktsiooniastme tunnusel äärmiselt suhteline, mis tähendab ka, et sisaldab varjatult muid kaalutlusi. Toodust tulenevalt ei ole epistemoloogiline eristamine kirjeldatud kujul kõikide tsiviilkohtumenetluse asjakohaste õigusnormide puhul rakendatav, kuid võib olla faktiliste ja õiguslike väidete eristamise üheks abistavatest kriteeriumitest.

1.4.1.8. Evidentsialistlik eristamine

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, kas väidet saab tõendada. Kui väide on tõendatav, on see faktiline; kui väide ei ole tõendatav, siis õiguslik. Tõend on teave (§ 229 lg 1), mis võimaldab (a) pidada propositsiooni oleviku kohta tõeseks ja (b) järeldada

neist propositsioone mineviku kohta (MacCormick 1994: 88). Mõistet “tõesed” väited tuleb siinkohal defineerida kui väiteid, mis korrespondeeruvad tegelikkusega, mille olemasolu on sõltumatu sellest väitest (*ibid.*: 91). Tõendi sisu ja tõendatava fakti seose järgi on tõendid otsesed või kaudsed (Merimaa 2008: 74). Otsese tõendi puhul annab tõend vahetult andmeid esemesse kuuluva fakti kohta; kaudse tõendi korral saab andmeid mõne teise fakti vahendusel (*ibid.*: 74).

Evidentsialistliku eristamise korral tekivad tõendite asjakohasuse hindamisel tautoloogilise ringi tõttu raskused, kuigi need ei välista meetodi rakendamist.⁴¹ Võib asuda seisukohale, et igasugune tõend saab anda tegelikkuse faktilise asjaolu kohta üksnes kaudset teavet.⁴² Otsustus, kui kaudne tõend on veel asjakohane, ei ole lõpuni objektiivne, s.t ka ennustatav, sest kuulub pigem kohtuniku siseveendumuse kujunemise normeerimatusse protsessi. Kuid olulisim probleem toodud meetodi rakendamisel seisneb selles, et tõendavate väidete ring on väga lai, mis ei ole kooskõlas muude väiteid eristavate menetlusnormidega ja kohtupraktikaga.⁴³ Toodust tulenevalt ei ole evidentsialistlik eristamine ammendav, kuid võib olla üheks arvestatavaks meetodiks faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel.

1.4.2. Relatiivse eristamise võimalused

1.4.2.1. Teadusfilosoofiline eristamine

S. Urbina eristab kaht liiki fakte: esmased, mis on nn loodusteaduste esemeks (näiteks fakt, kas naine on rase või mitte)⁴⁴, ja teisesed faktid, mis on õigusdogmaatika esemeks (näiteks fakt, kas see naine on abielu rikkunud) (Urbina 2002: 14). Viimaste maailm sõltub sellest, kuidas me seda näeme, ega põhine teadmistel, vaid põhjendustel (*ibid.*: 14). Toodust tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt väite kuuluvusest teadusvaldkonda. Kui väide on eelkõige muude teaduste esemeks, on see faktiline; kui väide

---

⁴¹ Tõendi asjakohasuse all on siinkohal silmas peetud seda, kas tõend sisaldab asja lahendamiseks olulisi faktilisi andmeid või sisaldab üksnes õiguslike hinnanguid. Tautoloogilises ringis mõtlemise võimalust (Rosentau 2001: 195; Heidegger 2002: 13–14) ja selle rakendamist ei võimalda käesoleva töö maht põhjalikumalt käsitleda.

⁴² Antud seisukoht põhineb tõdemusel, et faktid eksisteerivad inimvaatlejate mõistelistes konstruktsioonides, mida me teatud viisidel ja sihtidel üritame loodusega seostada (Rosentau 2004: 59). Nt tõendatava sündmuse pealtnägemise korral ei saa pealtnägija rangelt võttes anda ütlusi selle kohta, mis juhtus, vaid üksnes selle kohta, mida ta nägi juhtuvat, või veelgi rangemalt, mida ta oskab meenutades väljendada.

⁴³ Näiteks kuulub tõendamisele tahteavalduse kehtivus või tühisus, millised väited on aga enamikel juhtudel käsitatav õiguslikena.

⁴⁴ Käsitletud on näidet, milles kunstliku viljastamise tulemusel rasestunud naise kohta tuli otsustada, kas ta on seeläbi pannud toime abielurikkumise.

on eelkõige õigusteaduse esemeks, siis õiguslik. Viimased väited on õiguslikud viidatud põhjusel, et need rajanevad õigusnormidel.

Faktide ja normide ärasegamist on peetud teaduslike eksimuste üheks peamiseks allikaks (Rosentau 2001: 199). Ehkki selline vahetegemine pole oma tähtsust kaotanud, on siiski selgunud, et range piiritõmbamine pole alati, eriti nn sotsiaalsete faktide osas võimalik (*ibid.*: 199). Kirjeldatud eristamise probleemiks on piiritlemise ebamäärasus ja seetõttu võimalik subjektiivsus. Lisaks võib hinnatav väide olla samas nii muude teaduste kui ka õigusteaduse esemeks, kuuludes üheaegselt mitmesse teadusvaldkonda. Toodust tulenevalt ei ole teadusfilosoofiline eristamine olulise osa väidete puhul rakendatav, kuid seda tuleks faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel silmas pidada kirjeldatu kohaselt suuremat objektiivsust võimaldatavatel juhtudel.

1.4.2.2. Dispositivistlik eristamine

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib hagimenetluses eristada lähtuvalt sellest, kas pooled vaidlevad väite üle. Kui pooled väite üle ei vaidle, on see faktiline, kui vaidlevad, siis õiguslik väide. Kirjeldatud eristamine põhineb tsiviilkohtumenetluse ühelt poolt dispositiivsuse põhimõtte edasiarendusel, millest tulenevalt ei pea kohus andma iseseisvat hinnangut sellele, mille osas poolte vahel vaidlus puudub. Kuna igasugune fakti tuvastamine õigusmenetluses põhineb õigusnormidel ja on nendest tingitud (Morawski 1999: 463), on teisalt vaidlusalustele väidetele hinnangu andmine alati õiguslik tegevus.

Dispositivistlik eristamine ei ole kirjeldatud kujul rakendatav tsiviilkohtumenetluse instituutide korral, mida ei iseloomusta menetluse dispositiivsus, sealhulgas hagita menetluses, ega ka kaebemenetlustes. Samuti ei ole see kohaldatav näiteks omaksvõtu tagasivõtmisel. Toodust tulenevalt ei saa dispositivistlik eristamine olla üldiseks meetodiks, kuid võib olla arvestatav teatud osa faktilisi ja õiguslikke väiteid eristavate tsiviilkohtumenetlusõigusnormide puhul ja omab praktilist tähtsust juhtudel, kui ei esitatud faktilisi asjaolusid, mis võimaldaksid neile rajanevad väidet hinnata ja ümber hinnata.

1.4.2.3. Kontekstualistlik eristamine

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt väite kontekstist. Kui väite aluseks oleva teabe kohta, millel väide rajaneb, ei ole esitatud ja ette nähtud aja jooksul ei esitata täpsustusi,

täiendusi või muid selgitusi, on see faktiline. Kui sellist teavet on esitatud, on väide õiguslik. Kirjeldatud eristamine põhineb tõdemusel, et nimetatud selgituste puudumise korral ei ole võimalik väidet õiguslikult, eelkõige subsumeerimise õigsuse poolest kontrollida. Faktilise väite õigsust saab kontrollida vaid tõendatuse aspektist. Kui on väite aluseks oleva teave kohta, millel väide rajaneb, on esitatud selgitusi, on kohtul võimalus ja kohustus anda asjaoludele ise teistsugune õiguslik hinnang, mistõttu hinnatav väide tuleb lugeda õiguslikuks.

Kontekstualistliku eristamise nõrkuseks võib olla, et tõendatuse tunnustamise menetlus ja osaliselt ka materiaalsed kriteeriumid on õiguslikult kindlaks määratud⁴⁵, mistõttu ei ole väiteid tõendamise kohta põhjendatud lugeda eranditult faktilisteks väideteks. Teiseks ei pruugi kirjeldatud meetod vastata ausa kohtumenetluse nõuetele juhul, kui väite esitaja selle aluseid ei selgita, kuid teine menetlusosaline on põhjendanud, miks väide on õiguslikult ebaõige. Kolmandaks võivad väide ja selle kohta esitatavad selgitused olla sedavõrd abstraktsed arutlused, et neid ei ole põhjendatud lugeda faktilisteks väideteks, sest need omavad minimaalset puutumust konkreetsete asjaoludega. Neljandaks on keerukas teksti selliselt süstematiseerida, et selguks, millised väited moodustavad millise väite konteksti, s.t milline väide millist väidet selgitab või vastupidi. Toodust tulenevalt ei ole kontekstualistlik meetod ammendav, kuid faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel tuleks arvestada, mida on väite esitamise juures selgitatud.

1.4.2.4. Narrativistlik eristamine

R. Burns'i kohaselt hõlmab kaasaegne kohtumenetlus praktikaid, mis on kujundatud saavutamaks praktilise kohtuotsuse tõde (Burns 1999: 235). Nende hulgas rõhutab Burns narratiivi, mis peitub inimkäitumise olemuses ja on alati kohtumenetluse esemeks (*ibid.*: 221). L. Bennett'i ja M. Feldman'i narratiiviteooria kohaselt ei tee asja veenvaks loo üksikute elementide kaalumise iga vastava tõendi alusel, vaid pigem loo struktuuri kui terviku usutavus (Jackson 1991: 64). M. Henket rõhutab, et faktide tuvastamisel ei ole määrav, millised väited kõige paremini vastavad tegelikkusele, vaid millised esitavad kõige veenvama narratiivi (Wagner *et al.* (ed.) 2007: 115–116). R. Burns on seisukohal, et otsustades, mis kõige tõenäolisemalt juhtus, mõjutab vandekohut⁴⁶ võistlevate narratiivide sisemine koherentsus ja täielikkus ning väline faktiline usutavus (Burns 1999: 167–170). Toodust

---

⁴⁵ Seda on tunnustatud näiteks kassatsioonkaebuse kui õiguskaebuse aluste piiritlemise teooriates, mida käsitletakse käesolevas töös edaspidi.

⁴⁶ Vandekohtuga menetluses otsustab vandekohus faktiküsimused ja kohtunik õigusküsimused (Morawski 1999: 3), välja arvatud erandid, näiteks ette heidetava käitumise mõistlikkuse küsimus (MacCormick 1994: 96).

tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt sellest, kas tegemist on veenva narratiiviga. Kui väide vastab narratiivi veenvuse tunnustele – sisemine koherentsus ja täielikkus ning väline usutavus –, on see faktiline. Kui väide ei vasta narratiivi veenvuse tunnustele, on see õiguslik.

Narrativistliku eristamise probleemid võivad tuleneda sellest, et erinevalt angloameerika õigussüsteemist ei võistle kontinentaalses õigussüsteemis hagimenetluse poolte õiguslikud positsioonid⁴⁷, vähemalt mitte sellisel kujul nagu narrativistliku käsitluse puhul omane. Kuna kohus peab kohaldama õigust omal algatusel, ei piisa sellest, et üks esitatud narratiividest jääb peale. Kohus peab teatud juhtudel lugema õiguslikuks väiteks ka osa narratiivist, mis vastab kõigile kirjeldatud tunnustele, sest õiguse õigel kohaldamisel on väite sisemisest koherentsusest sõltumata määrav hoopis teatud mõttes väline koherentsus õiguskorraga. Toodust tulenevalt ei ole narrativistlik meetod olla faktiliste ja õiguslike väidete eristamise alusena rakendatav.

1.4.2.5. Verifikatsioonistlik eristamine

Tsiviilkohtumenetluses peavad esitatavad faktilised väited (avaldused ja ütlused faktiliste asjaolude kohta) olema tõesed (§ 328 lg 1, § 254). Toodust tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt sellest, kas on võimalik kindlaks teha, kas väide on tõene, s.t kas väitel on tõendatav tõeväärtus. Kui on võimalik tõendada, et väide on tõene või väär, on see faktiline. Kui seda ei ole võimalik tõendada, on väide õiguslik.

Tõe referentsi ehk vastavuse teooria esitab nõude, et tõene propositsioon peab vastama maailma asjade tegelikule seisule (Rosentau 2001: 195). Seda nimetatakse ka tõe korrespondentsiteooriaks. Selle järgi seisneb tõe väite vastavuses faktidega (tegelikkusega) (Merimaa 2008: 60). Säärase vastavuse kindlakstegemist nimetatakse verifitseerimiseks ja väite ümberlükkamist falsifikatsiooniks (*ibid.*: 60). Toodust tulenevalt on väide faktiline, kui see on falsifitseeritav. Väide on õiguslik, kui see ei ole falsifitseeritav, mis tähendab, et õiguskord näeb ette antud küsimusele ühe vastuse ja mitte teistsuguse. Seega viidatud küsimuseks võib olla vaid õigusküsimus. Muidugi võib õiguslik väide olla ebaõige, mille korral tuleb arvestada järgmist. S. Urbina arvates tuleb eristada materiaalselt ja formaalselt tõe (Urbina 2002: 20). Kohtunikud, nagu ka teadlased, eksivad, kuid kõrgeimad kohtud on

---

⁴⁷ Angloameerika tsiviilkohtumenetluses võistleb kumbki pool välja töötatud “teooriaga”, mis hõlmab muu hulgas nõude liiki, õiguslikku alust ja nõuda rahuldamist võimaldavast õiguse tõlgendust (Meador, Bernstein 1994: 57; Burns 1999: 166).

õiguskindluse põhjusel formaalselt eksimatud. Seda arvestades on tõde – antud õiguslikus formaalses mõttes – see, mille kohta kohtunik ütleb, et see on tõde. Teine asi on materiaalne tõde. On võimalik, et, materiaalselt kõneldes, midagi on juhtunud, kuid õiguskorra aspektist see saab või ei saa olla õiguslikult tõene. (*Ibid.*: 20.) Toodust lähtuvalt ei ole juhul, kui õiguslik väide on ebaõige, see väide falsifitseeritav, vaid väär õiguskorrast tulenevalt. Järelikult on õiguslik väide, mille õigsuse või vääruse üle saab otsustada antud asja konkreetsetest faktilistest asjaoludest sõltumata, s.t neist ei sõltu õigusliku väite tõepärasus.

Tõe koherentsuse ehk sisemise kooskõla (sidususe) teooria kohaselt on tõene see propositsioon, mis on kooskõlas või vähemalt ei ole vastuolus teiste tõeseks peetavate propositsiooniga (Merimaa 2008: 60). Sidususe nõrga nõude korral eeldatakse, et uskumus ei ole vastuolus ühegi teise uskumusega; tugev sidusus nõuab uskumuste-vahelist positiivset ehk tõendavat kooskõla (Rosentau 2001: 195). Kirjeldatud tõeteooria ilmselt ei ole faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel rakendatav, sest õiguslikud väited peavad olema vähemalt sama koherentsed kui faktilised väited.

Tõe pragmaatilise teooria kohaselt on tõene oletus või propositsioon, mis ei saa kogemuses tagasilööki ning täidab küllalt hästi seda ülesannet, mida ta on seatud täitma (Rosentau 2001: 195). Tõe kriteeriumiks on siis kasulikkus laias, instrumentaalses mõttes (*ibid.*: 195). Kirjeldatud tõeteooria ilmselt ei ole faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel rakendatav. Õiguse kohta esitatud väited oleksid pragmaatilise teooria kohaselt tõestatavad ja ka muudest “tõesemad” ja loetakse faktilisteks väideteks. Kuigi kogemuse kriteeriumile tuginemine väldiks nimetatud probleemi, ei ole kogemuse valdkond piisavalt selgepiiriline.

Õiguskirjanduses on käsitletud semantilist tõeteooriat (Kallas jt 2002: 35). Tõe semantilise teooria kohaselt saab tõest rääkida ainult metakeeles ning objektkeele iga lause peab olema seletatud ka metakeeles. Lause on tõene, kui seda rahuldavad kõik objektid, ja väär vastupidisel juhul. (*Ibid.*: 35.) Toodust tulenevalt on väide faktiline, kui on võimalik otsustada, kas kõik objektid rahuldavad seda või mitte. Kirjeldatud semantiline tõeteooria ilmselt ei ole faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel rakendatav, sest selle kohaselt on faktiliste ja õiguslike väidete eristamise tähenduses mõlemat laadi väidete puhul võimalik sama hästi või halvasti otsustada, kas kõik objektid rahuldavad seda või mitte, mistõttu ei jää õiguslike väidete jaoks nimetatud jaotusest väljaspool asuvat kolmandat varianti ja ka suhteliselt ei ole faktilisemat laadi väidete puhul nimetatut lihtsam otsustada.

Tõe konsensusteooria kohaselt on tõde inimestevaheline kokkulepe, mis tugineb kõigi huvidele (Kallas jt 2002: 35). Selle teooria järgi ei ole olemas tõde väljaspool inimest, nagu pole olemas ka abstraktset tõde (*ibid.*: 35). Toodust tuleneva eristamise tulemus sarnaneb oluliselt dispositivistliku eristamisega. Kui menetlusosalised on antud väidete tõesuses saavutanud kokkuleppe⁴⁸, on need faktilised väited. Kui üksmeelt antud väidete tõesuses ei ole saavutatud, on need õiguslikud väited, sest kohus peab tegema otsustuse. Kirjeldatud eristamisel on samad probleemid, mis dispositivistlikul eristamisel. Samuti jääb selgusetuks, kelle vahelise kokkuleppe alusel hinnata näiteks kaevatava kohtulahendi põhjenduses kohtu poolt järelдатut. Seetõttu ei ole põhjendatud eristada faktilisi ja õiguslikke väiteid tõe konsensusteoorial alusel.

Redundantsus- ehk ülealususteooria kohaselt tuleks tõe mõistest üldse loobuda, millega vabanetaks ka paljudest teistest probleemidest (Kallas jt 2002: 35). Nimetatu ei võimalda tõesuse alusel faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada.

Kohtumenetluses on erinevad tõeteadmusliku hindamise kriteeriumid, millest tuntumad on:

- a) erapooletuse ehk õigluse kriteerium;
- b) pooltele vastuvõetavuse kriteerium;
- c) kohtuotsuse tõenditele vastavuse kriteerium (Merimaa 2008: 61–62).

Toodust ei ole võimalik tuletada faktiliste ja õiguslike väidete eristamise kriteeriume, sest need on bivaliidsed⁴⁹ (a) ja *iura novit curia* põhimõttega ühitamatud (b). Tõde kui tõenditele vastavust on käsitletud käesolevas töös eespool (c).

Käsitletud verifikatsioonistlike eristamise võimaluste hulgas võib faktiliste ja õiguslike väidete eristamise mitteperspektiivikate meetoditena kõrvale jätta nn tõe-koherentistliku, tõe-pragmatistliku, tõe-semantilise ja ilmselt ka tõe-konsensualistliku variandi. Sobimatuse ühine põhjus, lisaks partikulaarsetele probleemidele, seisneb nende aluseks olevate tõeteooriate relativismis, mille tõttu need on kokkusobimatud tsiviilkohtumenetlusõigusnormide ühetaolise kohaldamise nõudega. Arvestatav on falsifikatsioonistlik eristamine, kuid selle probleemiks on, et õiguslikke väiteid, mis teooria kohaselt ei sõltu konkreetsetest faktilistest asjaoludest, on põhjendamatult vähe. Õiguse kohta esitatud väited sõltuvad konkreetsetest faktilistest asjaoludest, millele õigust kohaldatakse. Falsifikatsioonistliku eristamise kohaselt

---

⁴⁸ Kokkulepe võib olla vaikiv, kuid seda ei saa lugeda saavutatuks vastuolus tsiviilkohtumenetlusõigusnormidega. See tähendab, et vaidlust mingis küsimuses ei saa lugeda lõppenuks vaikiva kokkuleppega, vaid nn kokkuleppega võib olla tegemist juhul, kui antud küsimuse üle ei ole vaieldud.

⁴⁹ Siin: mõlema, nii faktiliste kui ka õiguslike väidete kohta kehtiv.

võidakse need lugeda faktilisteks väideteks. Kuigi kirjeldatud eristamise meetod tuleb sujuvalt toime enamikul juhtudest, satub see toodust tulenevalt raskustesse keerukamate piiritlusjuhtumite korral.

1.4.2.6. Indeterministlik eristamine

S. Urbina kohaselt on formaalne tõde õiguskorra vaatepunktist õiguslikult tõene (Urbina 2002: 20). Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, kas väide võib olla tõene või väär, või võib olla üksnes tõepärane. Kui väide võib olla üksnes tõepärane, on see faktiline väide. Kui väide võib olla üksnes tõene või väär, on see õiguslik. Kirjeldatud eristamine põhineb seisukohal, et kuigi kohtud üldiselt üritavad tegeleda faktidega, ei tegele teadus faktide, vaid tõenäosusega (Olsson 2007: 45); teadmus väidetavate minevikusündmuste kohta on reeglina tõenäosuse küsimus (Jackson 1991: 21). Sellest tulenevalt saab teave tegelikkuse kohta olla vaid tõepärane, kuid teave õiguse kohta ei saa olla tõepärane, vaid üksnes tõene.

Indeterministliku eristamise raskuseks on piiritleda tõesust tõepärasusest. Kirjeldatud meetodi kohaselt õiguslikuks loetavad väited võivad olla sõnastuse või ka konteksti tõttu tõepärased selliselt, et nende tõesus ei ole äratuntav. Veelgi olulisem on aga, et õiguslike väidete tõesus ei ole praktikas kindlaks tehtav. Õigusliku väite tõesus on õigusnormiülene, sest õiguskorras kui süsteemis leidub õigusnormil erandeid ja täpsustusi, mille esitamata jätmise korral väide õiguse kohta ei ole tõene, kuigi võib olla tõepärane. Toodust tulenevalt võib kirjeldatud eristamine olla rakendatav juhtudel, kui väite tõesus on kitsamas mõttes õiguslikult määratud, mille korral väide on tõene õiguslikult paratamatult, eelkõige kohtulahendi või selle osa mittekaevatavusest tulenevalt. Ka sel juhul jääb raskuseks nimetatu piiritlemine.⁵⁰

1.4.2.7. Oportunistlik eristamine

D. MacCormick'i kohaselt on õige lugeda subsumeerimise küsimused teatud juhtudel erinevaks tõlgendamise küsimustest pelgalt mõistetava ja mõistliku eristamise, mitte loogilise eristamise tõttu (MacCormick 1994: 97). Kirjanduses on märgitud, et fakti ja õiguse eristamine on kaua olnud enamikul juhtudel lahendatud tava või pretsedendiga (Meador,

---

⁵⁰ Õiguskorrast tulenevate reeglite ja konkreetse kaasuse asjaolude eristusega analoogiline on õiguskirjanduses Ameerika Ühendriikide põhiseaduslikkuse aspektiga menetluste kohta esitatud legislatiivfaktide ja judikatiivfaktide eristamine (Hoffman 2001: 1435). Legislatiivfaktid on püsivad tõed, faktid või seisukohad, mis ei muutu asjast asjasse, vaid kohalduvad universaalselt, kuid judikatiivfaktid on need, mis on esinenud konkreetses asjas (*ibid.*).

Bernstein 1994: 62). Fakti ja õiguse eristamine põhineb arvestatavas ulatuses praktilistel kaalutlustel (*ibid.*: 62). Toodust tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt otstarbekusest, kombineerides sobivamaid meetodeid.

Oportunistliku eristamise nõrkuseks on järeleandmine õiguskindluses. Ka konkreetses tsiviilasjas ei oska menetlusosalised juba väidete esitamisel ennustada, millises osas neid loetakse hiljem faktilisteks ja millises osas õiguslikeks. Kirjeldatud eristamise korral on takistatud menetlusökoonomia eesmärkide⁵¹ saavutamine. Samuti võidakse kohelda menetlusosalisi erinevalt sõltuvalt sellest, millisel määral menetlusosaline oma seisukohti õiguslikult põhjendab. Nimelt menetlusosaline, kes oma seisukohti ulatuslikumalt õiguslikult põhjendab, võib sattuda olukorda, kus temale omistatakse faktiliste väidete esitamine, mida ta ei ole soovinud esitada. Nimetatu korral on võimalik, et toimitakse vastuolus tsiviilkohtumenetlus dispositiivsuse põhimõttega. Ilmselt aga on oportunistlik eristamine üks põhilisi meetodeid faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel.

1.4.3. Saksa kriminaalmenetluse kassatsiooni aluste teooriatest tulenevad võimalused

1.4.3.1. Teleoloogiline eristamine

Üks võimalus kassatsiooni aluste hulka kuuluvaid vigu teistest võimalikest alama astme kohtu vigadest eristada on lähtuda kassatsioonimenetluse eesmärgist (Jürgen 2000: 3). Toodust tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada, käsitledes igat väidet üksikjuhtumina, lähtuvalt tsiviilkohtumenetlusõigusnormi kohase eristamise eesmärgist.

P. Riess on märkinud, et kui lähtuda sellest, et kassatsioonimenetluse eesmärk on iga üksiku kriminaalasja õiglase lahendamise, peaks kassatsiooni aluste hulk olema võimalikult suur (Jürgen 2000: 3). Kassatsioonikohtu kontrollile tuleks sel juhul ulatuslikult allutada ka tõendite hindamise ja kohtuniku siseveendumuse kujundamise protsess. (*Ibid.*: 3). Toodust tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt konkreetse tsiviilasja õiglase lahendamise eesmärgist (justiits-teleoloogiline⁵² eristamine).

E. Schwinge on asunud seisukohale, et vähemalt materiaalõiguse kohaldamise küsimuste puhul on kassatsiooni eesmärk õigusühtsuse tagamine (Jürgen 2000: 4). Toodust tulenevalt

---

⁵¹ Vt Vaher 2005: 2.

⁵² Siin: kohtuliku õigusemõistmise õigluse (*iustitia*) saavutamise tähenduses.

võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt õigusühitsuse tagamise eesmärgist (solidaar-teleoloogiline eristamine).

B. Schünemanni järgi seisneb kassatsioonimenetluse eesmärk selles, et anda realistlikku õiguskaitset, s.o võimaldada ebaõige otsuse vastu nende kontrollivõimaluste kasutamist, mis on kättesaadavad ilma tõendite kohtulikku uurimist kordamata (Jürgen 2003: 45). Toodust tulenevalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt realistliku õiguskaitse eesmärgist (realistlik-teleoloogiline eristamine).

Teleoloogilise eristamise rakenduslikuks puuduseks võib olla antud tsiviilkohtumenetlusõigusnormi kohase eristamise eesmärgi ebaselgus, vaieldavus või eesmärkide mitmus. Mitme olulise eesmärgi korral tuleb teleoloogilise eristamise meetodit korrigeerida muude võimalustega või asendada see muu meetodiga.

1.4.3.2. Potentsialistlik eristamine

Faktilisi ja õiguslikke väiteid võib eristada lähtuvalt sellest, et väite hindamiseks tsiviilkohtumenetlusõigusnormide kohaselt pädev menetluse subjekt suudaks normidest tulenevalt tema käsutuses olevate vahenditega saavutada taotluse või menetlusolukorra õige lahendamise. Saksa kriminaalmenetluse saavutusmeetodi kohaselt on kassatsiooni aluste piiritlemisel otsustavaks see, mida kassatsioonikohus tema käsutuses olevate vahenditega saavutada suudab (Jürgen 2003: 47). C. Peters'i seisukohtadest (*ibid.*: 47) tuletatavalt võib välja tuua järgnevad valdkonnad, millesse kuuluvaid väiteid tuleb käsitleda õiguslikena:

- a) Seaduse tõlgendamine täies ulatuses.
- b) Subsumeerimise õigsus.⁵³
- c) Kohtu diskretsiooniotsused kaalutusvigade esinemise või puudumise osas.
- d) Tõendite kogumine ja uurimine niivõrd, kui võrd kontrollitakse vastavat reguleerivate normide täitmist.
- e) Tõendite hindamine teatud objektiivseis piires: tõendite hindamine üldtunnustatud põhimõtteid arvestades, milleks on loogika ja teaduse reeglid ning nõue ratsionaalselt rakendada ja arusaadavalt ja jälgitavalt esitada subjektiivse tunnetustegevuse tulemusteni jõudmine.

---

⁵³ Välja arvatud juhul, kui selle kontrollimiseks on vaja hinnata suulises menetluses vahenditu tõendite uurimise kaudu saavutatud tunnetuse õigsust. Kui subsumeerida tuleb määratlemata õigusmõiste alla, jääb mittekontrollitav ruum faktililiste väidete alaks.

- f) Prognoosiotsuste puhul näiteks oluliste asjaolude või kogemuslike seaduspärasuste mitteamvestamine või vastuolulisus.

U. Neumann'i kohaselt on saavutusmeetod nõrk eelkõige seetõttu, et saavutusvõime ise ei ole piisavalt kindlapiiriline mõiste, kuna see on tuletatud kompetentsi normatiivsetest alustest (Jürgen 2003: 49). Lisaks tuleks enamiku eristamisjuhtude korral arvestada mitme menetluse subjekti saavutusvõimalustega ja menetlusosaliste õigustega, sh dispositiivsuse põhimõttest tuleneva menetlusõiguste käsutamise õigusega.

1.4.3.3. Operatsionalistlik eristamine

Mitmed Saksa õigusteadlased on seisukohal, et kassatsioonikohtu pädevust ja kassatsiooni aluseid tuleb määratleda lähtudes seadusega kindlaksmääratud kohtuinstantside vahelisest töö- ja vastutuse jaotusest (*Arbeits- und Verantwortungsteilung*) (Jürgen 2003: 50). Toodust tuletatavalt võib faktilisi ja õiguslikke väiteid eristada lähtuvalt sellest, millist laadi väidete esitamiseks on menetluse subjekt kohustatud ja õigustatud ning milline menetluse subjekt on antud väite esitanud. Kui väite esitab menetlusosaline, tunnistaja või ekspert, eeldatakse, et tegemist on faktilise väitega, sest neil on kohustus esitada väiteid faktiliste asjaolude kohta.

Töö- ja vastutuse jaotuse teooria kohaselt on alama astme kohtutele pandud ülesanneteks tuvastada faktilised asjaolud, kujundada veendumus nende tõendatuse kohta ja määrata kindlaks õigusjärelmid (Jürgen 2003: 51). Nagu käesolevas tööd eespool viidatud, on kohtulahendil nii faktiline kui õiguslik põhjendus. Ka ei oleks seadusega kooskõlas mõeldav käsitlus, mille kohaselt alamate astmete kohtute ühtki väidet ei loetaks õiguslikuks. Operatsionalistliku eristamise kohaselt ei olegi võimalik kindlaks teha, millised kohtu väited on faktilised ja millised õiguslikud. Siiski võib kirjeldatud eristamine olla rakendatav menetlusosaliste, tunnistaja ja eksperdi väidete korral, vähemalt eelduse püstitamise alusena.

1.4.3.4. Semantiline eristamine

C. Roxin ja B. Schünemann on seisukohal, et fakti- ja õigusküsimuste piiritlemine on täpselt teostatav mõistepaari “igapäevakeeleline mõiste” – “õiguskeeleline mõiste” abil (Jürgen 2003: 51). Faktiküsimuste hulka kuulub kõik see, mis on seotud minevikusündmuste kirjeldamisega argikeeles. Seega, kui subsumeeritakse igapäevamõiste (s.t argikeeles kasutatavate väljendite) alla, on tegemist faktiliste asjaolude kindlakstegemisega, kui aga subsumeeritakse õigusliku

mõiste (s.t õiguskeeles kasutatavate väljendite) alla, on tegemist õigusliku küsimusega (*Ibid.*: 51–52.) Toodust tulenevalt võib eristada ka vastavalt faktilisi ja õiguslikke väiteid.

Roxini ja Schünemanni teooriat on kritiseerinud U. Neumann, kes on leidnud, et argi- ja õiguskeele eristamine ei ole alati võimalik, sest üks ja sama mõiste võib olla olenevalt kontekstist nii argi- kui õigusmõiste (Jürgen 2003: 53). Ka konteksti abil ei pruugi alati olla võimalik kindlaks määrata, kas mõiste, mille alla subsumeeritakse, on argi- või õiguskeele mõiste.

1.4.3.5. Süntakiline eristamine

U. Neumanni arvates on võimalik leida lähtepunkt kassatsiooni aluste piiritlemiseks lähtudes lause loogilisest struktuurist: teatud mõiste on õigusmõiste, kui selle kohaldamist konkreetsetele tehiooludele ei ole võimalik otsustada ilma reegli, s.o loogilise üldlause formuleerimiseta (Jürgen 2003: 53). Toodust tulenevalt käsitatakse faktilise väitena väidet, milles on subsumeeritud mõiste alla nii, et subsumeerimisel ei olnud vaja formuleerida reeglit (loogilist üldlauset), ja tegemist on üksikjärelausega. Õigusliku väitena käsitatakse väidet, milles on subsumeeritud mõiste alla nii, et subsumeerimisel oli vältimatult vajalik formuleerida reegel (loogiline üldlause). Loogiliste üldlausete hulka kuuluvad nn õiguslused ja semantilised reeglid, samuti kogemusseaduspärasused (Jürgen 2003: 54).

U. Neumann tunnistab, et piirid fakti- ja õigusküsimuste vahel ähmastuvad ka lause loogilisest struktuurist lähtudes juhul, kui tegemist on komplekssete, keeleliselt täies ulatuses väljendamatute kogusituatsioonide õigusliku hindamisega. Tuletatavalt tema seisukohast vastava lahenduse kohta (*ibid.*: 54) võib lisada, et keeleliselt vaid piiratud ulatuses edasiantavate tehioolude puhul üldistele reeglitele orienteerudes on väite alusel formuleeritav reegel. Seega on formuleeritud reegli alusel esialgne väide käsitatav õigusliku väitena, vähemalt ulatuses, milles reegli alusel seda väidet saab käsitleda.

Süntaktilise eristamise probleemiks on komplekssete keeleliselt täies ulatuses väljendamatute kogusituatsioonide õigusliku hindamise ja muude väidete piiritlemine. Valdav enamik kui mitte iga üksikjärelausetus on formuleeritav loogilise üldlausena. Ei ole võimalik üheselt kindlaks teha, millistel juhtudel saab subsumeerida ilma loogilise üldlause formuleerimiseta ja millistel juhtudel mitte. Toodust tulenevalt ei ole süntaktilise eristamise rakendamine piisavalt

selgepiiriline, kuid paremini äratuntavate loogiliste üldlauseste korral tuleb silmas pida, et põhjendatud võib olla lugeda väide õiguslikuks.

1.4.4. L. Morawski teooria kohane gradatiiv-normativistlik⁵⁴ ja pragmatistlik eristamine

Võime nimetada väiteid, mis koosnevad üksnes faktilistest mõistetest, faktiväideteks, ning väiteid, mis sisaldavad vähemalt üht õigusmõistet, õiguslikeks väideteks (Morawski 1999: 461–462). Kuigi kõik mõisted ja väited õigusmenetluses on mingil määral õiguslikult “koormatud”, võib fakti ja õiguse eristuse säilitada tingimusel, et me seostame selle kindlat liiki õigusnormidega, nimetusega “määratlusnormid”⁵⁵. Need on normid, mis määratlevad õigustekstides esinevate mõistete kohaldamise kriteeriumid. “Määratlusnorm” on laiem kui range või osaline definitsioon, sest see hõlmab ka nn kontekstuaalseid definitsioone.⁵⁶ Standardisel ja lihtsaimal kujul on määratlusnormi loogiline struktuur esitatav järgmise avaldisena⁵⁷:

$$(x) [F_1(x) \dots F_n(x) \Rightarrow L(x)]$$

Avaldises tähistab $F_1(x) \dots F_n(x)$ faktilisi predikaate, L tähistab õiguslikku predikaati. Niisiis võime eristada kaht klassi mõisteid, mis õigustekstides esinevad: puhtalt faktilised mõisted, mille kohta õigustekst ei määratle mingeid kohaldamise kriteeriume, ja puhtalt õigusmõisted, mille kohta kõik kohaldamise kriteeriumid on õigustekstiga määratletud. Sama mõtet võib väljendada selliselt, et faktilised mõisted on määratletud õigusväliste reeglitega ning õigusmõistete tähendus on määratletud õigustekstiga.⁵⁸ Peale nimetatute on mõisted, mille kohaldamise kriteeriumid on määratletud nii õigustekstide kui ka õigusväliste reeglitega, nimetusega “segamõisted”.⁵⁹ Viimased hõlmavad lisaks empiirilisel täpselt kindlaks määratud mõistetele nn argisõnu, mille tähendus on määratletud tavakeele väga ähmaste reeglitega. “Segamõistetel” ei ole õiguslikult konstrueeritud tähendus, vaid olemasolevat tähendust on täpsustatud või modifitseeritud. Loogiliselt oleks võrdselt õigustatud määratleda “segamõisted” faktiliste või õigusmõistete kategooriasse, kuid eristamisel lähtutakse seatud eesmärgist⁶⁰. Iga otsus hinnata “segamõistet” faktiliseks või õiguslikuks on pragmaatiline ja

⁵⁴ Siin tähenduses: normatiivsuse määrast (*gradus*) lähtuv.

⁵⁵ *Applicability rules* sisuline tõlgitsus vastavalt järgnevale seletusele.

⁵⁶ Teame, et harilikult on õigusmõistete tähendus õigustekstides selgitatud pelgalt kontekstuaalselt (*ibid.*: 466).

⁵⁷ Seda võib lugeda: iga x jaoks kehtib, et kui x -l on omadused $F_1 \dots F_n$, siis x -l on omadus L (*ibid.*: 466).

⁵⁸ Faktiliste mõistete näited: puud, loomad, taimed, ehitised. Õigusmõistete näited: leping [vt VÕS § 8 lg 1], testament [vt PärS § 19 lg 1], omand [vt AÕS § 68 lg 1], omavoliline sissetung [vt KarS § 266 lg 1], abielu [vt eelkõige PKS I osa]. (*Ibid.*: 467.)

⁵⁹ “Segamõistete” näited: lapse isa, ebaausus, mõistlik, materiaalne kasu, mootorsõiduk, jooobeseisund (*ibid.*: 468–469).

⁶⁰ Näiteks kui soovitakse tagada õigusemõistmise ühtsust ja ennustatavust, määratletakse “segamõisted” harilikult õigusmõistete kategooriasse (*ibid.*: 470).

täielikult konventsionaalne. Kui lugeda “määratlusnormideks” lisaks seaduse tekstis toodud õigusnormidele ka kohtute või isegi jurisprudentsi poolt formuleeritud norme, mis võib olla põhjendatud sõltuvalt õiguskorrast, siis “määratlusnormide” laiendamisel laieneb äärmuslikult õigusmõistete kogum. Kokkuvõttes, faktiliste ja õigusmõistete eristamine on alati seotud kindla klassi “määratlusnormidega”. (*Ibid.*: 466–471.)

Tuleks veenduda Eesti õiguskorra kontekstis kas või nende faktiliste ja õigusmõistete käsitleuses, mis kirjeldatu kohaselt ei peaks sõltuma pragmaatilistest konventsioonidest. Käsitledes toodud näiteid, tuleb märkida, et mõiste “omavoliline sissetung” on ilmselt ühtlasi argikeeleline ehk õigusväline, kuid samas on selle kohaldamiseks vajalikud kuriteokoosseisu täpsustused karistusõigusdogmaatikas põhjalikult välja töötatud. Mõiste “puu(d)” ei ole õiguslikult määratletud; mõisted “loom(ad)”, “taim(ed)” on õiguslikult määratletud osaliselt ja piiratud õigusteksti ulatuses; mõiste “ehitis” on, arvestades ka TsÜS kommenteeritud väljaande autorite käsitlust (Varul jt 2010: 471), õiguskorra valdava ulatuse jaoks osaliselt õiguslikult määratletud.⁶¹ Ka õigusliku fiktsiooni olemusega mõistel on mingisugune seos tegelikkusega, täpsemalt, meelelise tunnetuse kirjeldusega, mille esinemisel on selle järgi võimalik aru saada, kas õigusmõiste kohaldamiseks relevantne olukord võib olla tekkinud. Teisalt, subsumeerimise mõttelise tegevuse üks kahest suunast on õigust tõlgendav. Nähtub, et ka puhtalt faktiliste ja õigusmõistete piiritlemine on äärmiselt hinnanguline. Parimal juhul on võimalik lugeda üks mõiste faktilisemaks või õiguslikumaks kui teine. Et mõistete liigitus kõigi kolme kategooria puhul ei põhine ühestel ja selgetel alustel, s.t kõik mõisted tuleks lugeda Morawski sõnakasutuse kohaselt “segamõisteteks”, siis võib faktiliste ja õigusmõistete ja sellest tulenevalt vastavaid mõisteid sisaldavate väidete eristamine olla konventsionaalne⁶².

Kui võtta kirjeldatu praktikas eristamise teoreetiliseks aluseks, osutub oluliseks subjektivismi probleem: väite esitaja võib üht või teist laadi mõistete kasutamise kasuks otsustades sõnastusega määrata, kas seda väidet loetakse faktiliseks või õiguslikuks. Seejuures võivad väite esitaja motiivid erineda tsiviilkohtumenetluse ülesannetest. Näiteks poolt võib ajendada oma positsiooni nõrga faktilise aluse ületamine mitmesuguste menetluse tarbeks koostada lastud arvamuste tõenditena esitamisega. Kohtunikku võib ajendada oma lahendi, sh paraku ka menetluse või lahendi mittetäielikkuse juhtudel, kaebekindlaks (Jürgen 2003: 40) muutmine. Õiguslike hinnangute, sh menetlusosaliste poolt spekulatsioonide esitamine

⁶¹ Vt vastavalt metsaseadus, loomakaitseadus § 2 lg 1, taimekaitseadus § 3 lg 1–3, ehitusseadus § 2 lg 1–3, lg 6–10.

⁶² Ei näi põhjendatud L. Morawski sõnavalik kõnelda eristamise kokkuleppelisusest, mis, võimata iseloomustada poolte käitumist hagimenetluses, ei saa tähendada ka teatavat kohtupraktika järjekindlust, sest ta viitab samas iga eristamise üksiku juhtumi pragmaatilisele lahendamisele.

faktidena on kirjeldatu korral takistamatu. Toodust tulenevalt ei ole faktiliste ja õiguslike väidete eristamine “määratlusnormide” alusel üheselt võimalik, kuid eristamisel tuleks arvestada sellega, mil määral on hinnatava väite mõisted õigustekstiga määratletud.

1.5. Faktilisi ja õiguslikke väiteid eristavate tsiviilkohtumenetlusõigusnormide süstematiseerimise võimalused

Induktiivne liigitus:

Faktilisi ja õiguslikke väiteid eristavaid tsiviilkohtumenetlusõigusnorme võib liigitada lähtuvalt sellest, milline isik on toonud väite menetlusse, s.t lähtuvalt väite esitanud isikust. Siin on mitu võimalust. Esiteks on menetluse subjektid ja menetlusvälised isikud⁶³. Menetluse subjektid on kohus, menetlusosalised, tunnistajad ja eksperdid. Kohus on maakohus, ringkonnakohus ja Riigikohus⁶⁴. Menetlusosalised on pooled ja kolmandad isikud. Kolmandad isikud on iseseisva nõudega ja iseseisva nõudeta kolmas isik. Pooled on hageja ja kostja. Lisaks võivad menetluses olla seaduslikud ja lepingulised esindajad⁶⁵ ja nõustajad. Liigitus põhineb sellel, et väite lugemine faktiliseks või õiguslikuks või vastav eeldus võib sõltuda väite esitajast, sest neil on väidete esitamisel rohkemal või vähemal määral erinevad kohustused, aga ka teadmiste, mistõttu ühtlasi esitatava teabe, laad nii materiaalses kui ka formaalses mõttes, pädevusest tulenevalt. Faktide puhul tuleb vahet teha kohtu poolt tuvastatud faktidel ja protsessiosaliste väidetud faktidel (Kangur 2004: 9). Käesolevas töös on väite esitajast lähtuvat liigitust arvestatud punktis 2.2.

Revisionaarne liigitus:

Faktilisi ja õiguslikke väiteid eristavaid tsiviilkohtumenetlusõigusnorme võib liigitada lähtuvalt väite hindamiseks pädevast subjektist. Liigitus põhineb sellel, et väidet hindavast subjektist sõltub, millised võimalused ja kohustused tal on väite kontrollimiseks, mis on üks olulisi kaalutlusi faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel. Käesolevas töös on revisionaarset liigitust arvestatud punktides 2.1.5–2.1.7.

---

⁶³ Nt juhtudel, kui kohus hindab väidet, mis ei pärine menetlusest.

⁶⁴ Asja tagasisaatmisel madalama astme kohtule.

⁶⁵ A. Pärsimägi on märkinud, et menetluses kujunenud praktika kohaselt eeldatakse advokaadi esinduse puhul ka õiguslike väidete esitamist (Pärsimägi 2011: 54). Seega erinevalt menetlusosalistest, kelle puhul eeldatakse faktiliste väidete esitamist, isiklikest avaldustest võib advokaadi esinduse korral olla piiratum võimalus väidete muutmiseks või täiendamiseks, sest loetakse, et advokaat on põhjalike õigusteadmistega isik. Toodust lähtuvalt võiks advokaadi puhul kergemini ette heita asja lahendamiseks olulise asjaolu esitamata jätmist, lugedes vaidluse korral vaidlusaluse esitatud väite õiguslikuks.

Instituutne liigitus:

Faktilisi ja õiguslikke väiteid eristavaid tsiviilkohtumenetlusõigusnorme võib liigitada lähtuvalt tsiviilkohtumenetlusõiguse instituutidest, näiteks tõendite esitamine, omaksvõtu tagasivõtmine, teabe andmine. Liigitus põhineb sellel, et faktiliste ja õiguslike väidete eristamise kriteeriumid ja kaalutlused sarnanevad suhteliselt tervikliku õigusnormide kompleksi raames. Käesolevas töös on instituutne liigitus aluseks punktidele 2.2.1–2.2.3.

Funktsionaalne süsteem:

Faktilisi ja õiguslikke väiteid eristavaid tsiviilkohtumenetlusõigusnorme võib süstematiseerida lähtuvalt nende funktsionaalsusest ehk ülesannetest tsiviilasja menetlemisel. Nimetatu põhineb sellel, et faktiliste ja õiguslike väidete eristamise kriteeriumid ja kaalutlused sõltuvad eristava tsiviilkohtumenetlusõigusnormi ülesandest menetluses. Tuleb nõustuda sellega⁶⁶, et tsiviilkohtumenetluse laiemaks ülesandeks on tagada rahu ja korda ühiskonnas, olles suunatud õigusrahu saavutamisele ja säilitamisele õiguskorras. Selleks on vajalikud eri alaülesanded, milleks on: tagada tsiviilasja lahendamise õigsus, dispositiivsus (mis on üldiselt eelduseks nii asja õigele lahendamisele kui ka parandab asjassepuutuvate isikute rahulolu menetluse läbiviimise, selle aususe ja tulemusega), täidetavus (mille alla kuuluvad eelkõige asja lahendamise lõplikkus ja ka kiirus) ning tsiviilkohtumenetlusele ligipääsetavus (mille alla kuuluvad säästlikkus, kiirus ja usaldus). Käesolevas töös on funktsionaalne süsteem aluseks punktidele 2.1 ja seda on arvestatud punktis 2.2.

---

⁶⁶ Vt ka TsMS eelnõu seletuskirja punktid 2.3.1, 2.3.1.2, 2.3.1.4, 2.3.1.7, 2.3.1.8. Tsiviilasja lahendamise õigsuse ülesande alla kuuluvad sotsiaalsed ülesanded; vt käesoleva töö punkt 1.1.1 ja nt Яков 1992: (tsiviilkohtumenetluse eesmärkideks on kodanike ja organisatsioonide õiguste ja huvide kaitse ning eri gruppide huvide ühitamine): 165. V. Jarkovi poolt nimetatu on ka materiaalse eraõiguse ülesanne ning tsiviilasja lahendamise õigsus tähendabki materiaalsoõiguse õigesti rakendamist, tsiviilasja lahendamist materiaalsoõiguse päraselt, mille eelduseks on lähtumine tegelikest faktilistest asjaoludest.

2. FAKTILISTE JA ÕIGUSLIKE VÄIDETE ERISTAMINE KONKREETSETES TSIVIILKOHTUMENETLUSÕIGUSNORMIDES⁶⁷

2.1. Tsiviilkohtumenetluse menetluslikke eesmärke tagavad normid

2.1.1. Tsiviilkohtumenetluse usaldatavust tagavad normid

2.1.1.1. Kohtuniku erapooletus ja sõltumatus

Väited asjaolude kohta, mis välistavad tsiviilkohtumenetluses osalemise (4. ptk)⁶⁸. Väited asjaolude kohta, mis võivad tekitada kahtlust vahekohtunikukandidaadi erapooletuses või sõltumatuses või olla muul põhjusel tema taandamise aluseks, ja mille vahekohtunikukandidaat avalikustab viivitamata ning on kohustatud pärast nimetamist kuni vahekohtumenetluse lõppemiseni pooltele viivitamata avalikustama, kui ta ei ole seda varem teinud (§ 726 lg 2)⁶⁹.

Riigikohus on kriminaalasjas leidnud, et faktilised asjaolud, mida kohtuniku taandumise aluste puhul on silmas peetud, on hõlpsasti üheselt tuvastatavad, välja arvatud, kui kohtunik muul põhjusel ei saa olla erapooletu (3-1-1-123-05, p 10). Viimatinimetatu tuvastamiseks olulisi kriteeriume on Riigikohus põhjalikult käsitletud. Toodust tulenevalt ja arvestades ka, et Riigikohus hindas viidatud asjas taandamise asjaolusid täies ulatuses, on väited kõnealuste asjaolude kohta eeldatavasti faktilised, välja arvatud väited muu asjaolu kohta, mis annab alust kahelda kohtuniku erapooletuses. Viimased kui olulises ulatuses õiguslikult määratletud, on eeldatavasti õiguslikud väited.

2.1.1.2. Konfidentsiaalsus

Väited asjaolude kohta, mis on eksperdile teatavaks saanud ekspertiisi tegemisel ja mille osas on eksperdil saladuse hoidmise kohustus (§ 302 lg 6)⁷⁰. Väited teabe kohta, mis on vahekohtunikule teatavaks saanud oma ülesandeid täites ja mille saladuses hoidmiseks on pooltel õigustatud huvi ja mille osas on vahekohtunikul saladuse hoidmise kohustus, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti (§ 741)⁷¹.

Riigikohtu lahendites ei ole viidatud norme ega väiteid käsitletud. Konfidentsiaalsuskohustuse karistusõigusliku sanktsiooni kontekstis (KarS § 157)⁷² on teave igasugune faktiline asjaolu –

⁶⁷ Käesoleva peatüki iga alajaotuse alguses on toodud tsiviilkohtumenetlusõigusnormidele vastavad väited (väiksemas kirjas). See võimaldab mõista, milline osa konkreetsest normist on selle kohta väite esitamise korral väidete eristamise käsitluses asjakohane, ja normi analüüsida relevantse väite kujul ning võrrelda seda väidetega Riigikohtu praktikast. Kui väite äratoomine oleks liiga mahukas, on vastavale sättele üksnes viidatud.

⁶⁸ TsMS 4. ptk kohaselt on menetluses osalemist välistavad asjaolud kohtuniku, eksperdi ja tõlgi taandamise aluseks.

⁶⁹ TsMS § 726 lg 2: Vahekohtunikukandidaat avalikustab viivitamata kõik asjaolud, mis võivad tekitada kahtlust tema erapooletuses või sõltumatuses või olla muul põhjusel tema taandamise aluseks. Vahekohtunik on kohustatud pärast nimetamist kuni vahekohtumenetluse lõppemiseni pooltele viivitamata avalikustama nimetatud asjaolud, kui ta ei ole seda varem teinud.

⁷⁰ TsMS § 302 lg 6 ls 1: Ekspert on kohustatud hoidma saladuses talle ekspertiisi tegemisel teatavaks saanud asjaolud.

⁷¹ TsMS § 741: Vahekohtunik on kohustatud saladuses hoidma talle vahekohtuniku ülesandeid täites teatavaks saanud teavet, mille saladuses hoidmiseks on pooltel õigustatud huvi, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti.

⁷² KarS § 157: Kutse- või ametitegevuses teatavaks saanud teise isiku tervist, eraelu või äritegevust puudutava teabe avaldamise eest isiku poolt, kellel on seadusest tulenev kohustus hoida sellist teavet saladuses, – karistatakse rahalise karistusega.

igasugune kindel teave mingi fakti paikapidavuse kohta (Sootak, Pikamäe 2009: 442). Faktiline teave võib olla ka tuletatud (nägemisteravuse nõrgenemisest järelduv fakt autojuhiks kõlbmatuse kohta) (*ibid.*). Kuid viidatud kohustus on laiem. Lähtudes konfidentsiaalsuskohustuse eesmärgist, tuleks avaldamise eest kaitsta ka õiguslikke hinnanguid sisaldavat teavet ja isegi viiteid õigusnormidele ja sätetele, kui viimaste avaldamise korral võib nendest teha järeldusi konkreetsete faktiliste asjaolude kohta. Toodust tulenevalt ei ole ilmselt põhjendatud lugeda saladuse hoidmise kohustuse kontekstis faktilisteks väideteks väiteid sõltuvalt nendes õiguslike hinnangute mahust, seega eelkõige mitte sisust, vaid olevalt sellest, et väited on seostatavad, näiteks kontekstuaalselt, konkreetse ekspertiisiga või vahekohtu tsiviilasjaga.

2.1.2. Tsiviilkohtumenetluse ökonoomiat tagavad normid

2.1.2.1. Üldtuntus

Väide asjaolu kohta, mille kohta saab usaldusväärset teavet menetlusvälistest allikatest ja mille kohus võib lugeda üldtuntuks ja mida ei ole vaja tõendada (§ 231 lg 1)⁷³.

Riigikohus ei ole tsiviilasjades asjaolu üldtuntuks lugemist käsitletud. Riigikohus on kriminaalasjas leidnud, et üldtuntuks ei saa lugeda väidet, et Helsingist ostetud relvade toimetamine Tallinnasse siirduvale laevale tähendaks juba ka nende relvade toimetamist üle Eesti Vabariigi tollipiiri (3-1-1-129-96). Seisukoht, et puudub üldse võimalus tõsikindlalt tuvastada, missuguseid ülesandeid keegi välisriigi julgeolekuteenistuses töötades tegelikult täitis, ei kujuta endast üldtuntud asjaolu (3-3-1-101-06 eriarvamus, p 7.2). Seda, et hingelisest erutusest tõuseb isegi terve inimese vererõhk, tuleb kolleegiumi arvates lugeda üldtuntud asjaoluks, sest kõrgvererõhutõbe põdeval isikul on praktiliselt võimatu tõendada põhjuslikku seost vererõhu tõusust tingitud tervise halvenemise ja ametniku ebaseaduslikust tegevusest teada saamise vahel (3-3-1-56-06, p 18 lg 1). Nagu tõendamine, tähendab ka üldtuntus, et väide peab olema kontrollitav (3-1-1-145-05, p 6 lg 2). Seega tuleks kõnealuste väidetele kohaldada eristamise käsitlust tõendamise kohta.⁷⁴

2.1.2.2. Ekspertiarvamuse aluste määramine

Väited asjaolude kohta, mis on vaieldavad ja mille puhul määrab kohus, missugused võtab ekspert oma hinnangu andmise aluseks (§ 297 lg 3)⁷⁵.

⁷³ TsMS § 231 lg 1: Tõendada ei ole vaja asjaolu, mida kohus loeb üldtuntuks. Üldtuntuks võib kohus lugeda asjaolu, mille kohta saab usaldusväärset teavet menetlusvälistest allikatest.

⁷⁴ Vt käesoleva töö p 2.2.3.

⁷⁵ TsMS § 297 lg 3: Hagi aluseks olevate asjaolude vaieldavuse puhul määrab kohus, missugused asjaolud võtab ekspert oma hinnangu andmise aluseks.

Riigikohtu praktikas ei ole täpsustatud, kas ja kui, siis mil viisil kohus on piiratud nimetatud asjaolude määramisel. Dispositiivsuse põhimõttest tulenevalt ja arvestades ka § 436 lg 4 ls 2 sätetatut⁷⁶ ei tohiks kohus määrata nimetatud asjaolu erinevalt kummastki vaidlevast poolest ja kuigi see reegel seaduses sätetatuna ei käsita iseenesest olukorda, kus kohus võib vaieldavat asjaolu hinnata nagu üks pool, võib antud reeglit arvestada. See piirang ei kehti hagita menetluses lähtuvalt uurimispõhimõttest ja § 477 lg 5.⁷⁷ Nimetatud reeglist tulenevalt võiks kõnealuse normi sisustada sarnaselt menetlusosalise poolt esitatava faktilise väite kohta käiva normiga.⁷⁸ Ent kuna asjaolud määrab kohus, on tagatud vähemalt formaalselt teatud kontroll asjaolude õigusliku külje õigsuse üle – kohus teeb õigusliku otsustuse, mistõttu tuleks kõnealuseid väiteid lugeda faktilisteks, sõltumata, millisel määral need põhinevad õiguslikel hinnangutel või sisaldavad õiguslikke järeldusi.

2.1.2.3. *Hagi alus, kui selle õigsust eeldatakse*

Faktilised väited, mis on esitatud hageja poolt ja mille õigsust eeldades hageja õiguste rikkumine ei ole hagi alusena toodud faktilistele asjaoludele tuginedes üldse võimalik, mille korral kohus võib jätta hagiavalduse menetlusse võtmata (§ 371 lg 2 p 1)⁷⁹ või jätta hagi läbi vaatamata (423 lg 2 p 1)⁸⁰.

Riigikohus on leidnud, et kohus peab hageja esitatud faktiliste asjaolude õigsust eeldades analüüsima, kas on olemas sellele faktikogumile vastavat õigusnormi, mis võiks anda aluse hagi rahuldamiseks (3-2-1-56-07, p 10 lg 3). Hagi menetlusse võtmisest keeldumine TsMS § 371 lõike 2 järgi ja läbi vaatamata jätmine TsMS § 423 lõike 2 järgi tähendab hagi tagasi lükkamist üksnes kohtu antava materiaaõigusliku hinnangu alusel (Tampuu 2010: 778). Kohus lähtub sellisel juhul eeldusest, et hagi esitatud faktilised asjaolud vastavad tõele (*ibid.*). T. Tampuu on leidnud, et kui A müüb B-lt üüritud maali pahausksele C-le, kes annab selle hoiule D kätte ning B nõuab maali valdust D-lt, kuid ei märgi hagi, et C pole pahauskse tõttu maali omandanud, siis peab kohus määrusega kohustama B-d mingiks tähtjaks teatama, kas ta tugineb C pahausksele kui maali omastamist ja D valduse seaduslikkust välistavale asjaolule või mitte, vastasel juhul tuleb hagi lugeda õiguslikult perspektiivituks (*ibid.*: 779–780). Toodust tulenevalt on kõnealuse normi kontekstis faktilised

⁷⁶ TsMS § 436 lg 4 ls 2: Samuti ei või kohus hinnata esiletoodud asjaolu otsuses erinevalt mõlemast poolest, välja arvatud juhul, kui kohus on juhtinud sellisele võimalusele eelnevalt poolte tähelepanu ja andnud neile võimaluse avaldada oma seisukoht.

⁷⁷ TsMS § 477 lg 5: Kohus ei ole seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele, kui seadusest ei tulene teisiti.

⁷⁸ Vt käesoleva töö p 2.1.3.1.

⁷⁹ TsMS § 371 lg 2 p 1: Kohus võib jätta hagiavalduse menetlusse võtmata, kui hageja õiguste rikkumine ei ole hagi alusena toodud faktilistele asjaoludele tuginedes üldse võimalik, eeldades hageja esitatud faktiliste väidete õigsust.

⁸⁰ TsMS § 423 lg 2 p 1: Kohus võib jätta hagi läbi vaatamata ka juhul, kui ilmneb, et hageja õiguste rikkumine ei ole hagi alusena toodud faktilistele asjaoludele tuginedes üldse võimalik, eeldades hageja esitatud faktiliste väidete õigsust.

väited käsitatavad laialt. Õiguslikuks tuleks lugeda väide, mille kohta muust esitatust tulenevalt nähtub, et väite ebaõigsus võib olla tingitud selle väite aluseks olevatele asjaoludele eksliku tähenduse omistamisest, eelkõige kui väide on õiguslikum kui sellega vasturääkiv väide gradatiiv-normativistliku eristamise kohaselt.⁸¹

2.1.2.4. Hagi alus, kui seda muudetakse

Väited hagi aluse kohta, mida pärast hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist võib hageja muuta üksnes kostja või kohtu nõusolekul (§ 376 lg 1 ls 1)⁸². Faktiväited, mis on nimetatud § 376 lg 2.⁸³ Väited asjaolude kohta, mis on nimetatud § 376 lg 3 ls 2.⁸⁴ Väited asjaolude kohta, mis on hagi aluseks ja mida muutmata esitatud faktiliste ja õiguslike väidete täiendamist või parandamist ei peeta hagi muutmiseks (§ 376 lg 4 p 1)⁸⁵.

M. Vutt on leidnud, viidates tsiviilasjale nr 2-08-2375, et nõude aluseks oli asjaolu, et hageja kui üürileandja ütles pooltevahelise üürilepingu üürivõla tõttu üles; kohtuistungil esitas hageja esindaja suuliselt alternatiivse hagi aluse ja tugines sellele, et üürileping on lõppenud tähtaja möödumise tõttu; hagiavaldus sisaldas hagi alusena aga väiteid vaid lepingu lõppemise kohta erakorralise ülesütlemise tõttu, mistõttu Tallinna Ringkonnakohus leidis, et tegemist oli hagi muutmise (Vutt 2010: 22). Samuti oli tegemist hagi muutmise tsiviilasjas nr 2-08-9925, milles hageja tugines asjaolule, et kostja elas faktiliselt hagejale kuuluvas eluruumis ja kostjal puudus selleks õiguslik alus, kuid kohtuistungil märkis, et hagiavalduse esitamist kostja vastu võib käsitleda ka üürisuhte ülesütlemisavaldusena (*ibid.*: 22–23). Riigikohus on leidnud, et hageja poolt omandiõiguse tuvastamise nõudes tuginemine sellele, et pooled sõlmisid laenulepingu, mille järgi pidi omandiõigus hagejale üle minema, kuid menetluse kestel esitatud täienduses tuginema asumine ka hilisemale müügilepingule, on hagi aluse muutmine (3-2-1-122-08, p 18).⁸⁶ Abikaasade ühisvara jagamise hagi hageja poolt oma väidete ühisvara koosseisu kohta muutmine ei ole hagi aluseks olevate asjaolude (ega hagi eseme) muutmine (3-2-1-12-07, p 12 lg 2). Abikaasade ühisvara jagamise menetluse kestel poolte poolt jagatava ühisvara koosseisu muutmine on haginõude suurendamine [või vähendamine], mitte hagi aluse (või eseme) muutmine (3-2-1-119-09, p 12 lg 6). Väide, et väljalasketorude paigaldamine maja välisfassaadi eeldab kõigi kaasomanike nõusolekut, kuulub hagi alusesse

⁸¹ Vt käesoleva töö p 1.4.4.

⁸² TsMS § 376 lg 1 ls 1: Pärast hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist võib hageja muuta hagi eset või alust üksnes kostja või kohtu nõusolekul.

⁸³ TsMS § 376 lg 2: Kohus nõustub hagi muutmise üksnes mõjuval põhjusel, eelkõige kui senises menetluses esitatud faktiväited ja tõendid võimaldavad muudetud hagi lahendada eeldatavasti kiiremini ja säästlikumalt.

⁸⁴ TsMS § 376 lg 3 ls 2: Eelmenetluses hageja poolt hagi seotud uute asjaolude esitamisel eeldatakse, et hageja täiendab nendega hagi alust.

⁸⁵ TsMS § 376 lg 4 p 1: Hagi muutmiseks ei peeta esitatud faktiliste või õiguslike väidete täiendamist või parandamist, ilma et muudetakse hagi aluseks olevaid põhilisi asjaolusid.

⁸⁶ Toodud seisukohta on võimalik suhtuda kriitiliselt, kui pidada omandiõiguse tunnustamise nõude õiguslikuks aluseks normi, millest omandiõigus tuleneb, ja mitte AÕS § 80 lg 2. Vindikatsioonihagi on siiski suunatud valduse taastamisele ja omandiõiguse tunnustamine iseseisvat tähendust ei oma. Viimase õigusliku alusena on käsitatav omandiõiguse tekkimise norm ja üldise tuvastushagi sätestav TsMS § 368 lg 1.

(3-2-1-18-10, p 10). Viimasest näitest nähtub, kuivõrd sarnane võib faktiväide olla normatiivse reegel-lausega. Toodust ei ole võimalik teha üldistusi eristamise mingi seaduspärasuse kohta, välja arvatud tõdemus, et kohtu poolt väidete hagi alusesse kuuluvaks või mitte kuuluvaks lugemine on otstarbekuse küsimus.

2.1.2.5. Uute asjaolude esitamine

Väited asjaolude kohta, mis on uued ja mida sisaldav avaldus (või uusi taotlusi sisaldav avaldus) tuleb esitada selliselt, et selle saaks teistele menetlusosalistele edastada vähemalt seitse päeva enne asja arutamist kohtuistungil (§ 330 lg 3)⁸⁷.

Riigikohus on leidnud, et taotlus suurendada kahjuhüvitist seoses kinnisvarahindade tõusuga rikub viidatud normis sätestatud (3-3-1-10-07, p 15). Sellest aga ei saa iseenesest järeldada, et väide kinnisvarahindade tõusu asjaolu kohta tuleks esitada kõnealuses normis sätestatud korras. Lähtuvalt § 392 lg 1 p 3 ja § 351 lg 1 sätestatust⁸⁸ ja kõnealuse normi eesmärgist tuleks kõnealuse normi tähenduses faktilisteks väideteks lugeda väiteid, millega eelnev tutvumine on otstarbekas asja arutamiseks kohtuistungil TsMS VIII osas sätestatud korras.

2.1.3. Tsiviilkohtumenetluse dispositiivsust tagavad normid

2.1.3.1. Hagi alus

Väited asjaolude kohta, mis on esitatud poolte poolt ja mille alusel, lähtudes nõudest, hagi menetletakse (§ 5 lg 1)⁸⁹. Väited asjaolude kohta, mille esitamise oma nõude põhjendamiseks ja mille tõendamiseks tõendite esitamise määrab pool ise (§ 5 lg 2 ls 2)⁹⁰.

M. Vutt on leidnud, et hagi alus on avalduse lahendamisel kohaldamisele kuuluva õigusnormi loogilise struktuuri dispositioon (Vutt 2010: 34). Riigikohus on leidnud, et pankrotimenetluses kahju hüvitamise nõude tunnustamise hagi alusesse kuuluvateks faktiväideteks on väited pankrotieelses seisundis kaupade ostmise jätkamisega ja nende eest tasumata jätmisega võlausaldajatele kahju tekitamise kohta ning sellekohaste nõuete hagejale loovutamise kohta; tooduga on hageja hagi aluseks olevad faktilised asjaolud piisavas ulatuses välja toonud, et kohtul oleks võimalik neid ja esitatud tõendeid hinnates vaidlus lahendada (3-2-1-117-06, p 16). Kaubamärgiõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi aluseks on väide registreeritud kaubamärgi rikkumise kohta (3-2-1-92-09, p 19 lg 3, p

⁸⁷ TsMS § 330 lg 3: Uusi asjaolusid või taotlusi sisaldav avaldus tuleb esitada selliselt, et selle saaks teistele menetlusosalistele edastada vähemalt seitse päeva enne asja arutamist kohtuistungil.

⁸⁸ TsMS § 392 lg 1 p 3: Eelmenetluses selgitab kohus eelkõige välja menetlusosaliste faktilised ja õiguslikud väited esitatud nõuete ja väidete kohta. TsMS § 351 lg 1: Kohus arutab menetlusosalistega vaidlusaluseid asjaolusid ja suhteid vajalikus ulatuses nii faktilisest kui õiguslikust küljest.

⁸⁹ TsMS § 5 lg 1: Hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest.

⁹⁰ TsMS § 5 lg 2 ls 2: Pool määrab ise, mis asjaolud ta oma nõude põhjendamiseks esitab ja milliste tõenditega neid asjaolusid tõendab.

22–28). Kui kostja tugines sellele, et hageja rikastus tema arvel alusetult, kuid kohus on esitatud nõude lugenud lepingust tulenevaks üürinõudeks, on kohus kõnealust normi rikkunud (3-2-1-109-07, p 22 lg 3). Toodust tulenevalt võib kõnealuste normide tähenduses faktilisteks väideteks lugeda kõiki väiteid, mis kannavad teavet konkreetse faktilise ja õigusliku olukorra kohta, ning õiguslikeks väideteks väiteid nõude (hagi eseme) ja õigusnormide kohta. Siinjuures tuleks õigusnormide kohta esitatud väideteks lugeda selliseid, mille sisu ei puuduta konkreetseid faktilisi asjaolusid. Subsumeerimisel esitatud väited, mille sisuks on õigusnormi tõlgendamine konkreetsete faktiliste asjaolude suunas või konkreetsete faktiliste asjaolude ümbersõnastamine õigusnormis sätestatule sarnasemaks, tuleks lugeda õiguslikeks, sest hagejal on kohustus esitada konkreetsete faktilised asjaolud selgelt, soovitatavalt hagiavalduse eraldi osas.⁹¹ Nõustuda tuleb sellega, et Riigikohtu praktikast ilmneb, et õigusnormidel võib hagi aluseks olevate asjaolude kirjeldamisel olla oluline tähendus, mistõttu ei või hageja alati loota sellele, et tema ülesanne saabki piirduda vaid faktide väljatoomisega (Vutt 2010: 6). Riigikohus on leidnud, et hagi alusesse kuuluvad hageja poolt oma nõude põhjendamiseks esitatud väited, et kostja on rikkunud lepingu punkte 3.1.1 ja 3.1.2 ja tekitanud sellega hagejale kahju (3-2-1-112-01). Toodust tulenevalt on Riigikohus käsitlenud viiteid lepingu sätetele, erinevalt viidetest seaduse sätetele, faktiliste väidetena.

2.1.3.2. Osalusõiguse teostamine

Väited asjaolude kohta, mis on asjasse puutuvad ja mille kohta kohus võimaldab pooltel esitada õigel ajal ja täielikult oma seisukoha (§ 351 lg 2)⁹². Väited asjaolude kohta, mis on menetlusosalise arvates asja lahendamiseks tähtsad ja mille lühikokkuvõtte menetlusosaline esitab kohtukõnes, millega menetlusosalisel on õigus esineda kohtuvaidluses (§ 402 lg 2 ls 1)⁹³. Väited asjaolude kohta, mille kohta oli pooltel võimalik oma arvamust avaldada, (ja tõendid, mida pooltel oli võimalik uurida,) üksnes millele võib kohus otsust tehes tugineda (§ 436 lg 3)⁹⁴.

Riigikohus on leidnud, et kohus ei ole järginud § 351 lg 2, sest ei nähtu, kas kostja uues perekonnas kasvavad lapsed on kostja lapsed, keda ta on kohustatud PKS § 60 lg 1 järgi ülal pidama; samuti jääb ebaselgeks, millised on hageja ema võimalused oma lapse ülalpidamiseks (kas ta töötab või on töövõimetu) (3-2-1-65-07, p 13 lg 2). Ringkonnakohus, rajades oma otsuse muu hulgas sellele, et vaidlusalune korter asub esimesel korrusel ning kostja on osaliselt töövõimetu, on rikkunud § 436 lg 3 (3-2-1-65-06, p 13). Kohus oleks pidanud menetlusosalistega arutama hageja väidet, mille kohaselt poolte kaubamärkidega tähistatavad teenused on samaliigilised (3-2-1-86-07, p 12). Kohus pidi pooltel võimaldama esitada oma

⁹¹ Vt formaal-autonomistliku eristamise kohta käesoleva töö punkt 1.4.1.6).

⁹² TsMS § 351 lg 2: Kohus võimaldab pooltel esitada kõigi asjasse puutuvate asjaolude kohta õigel ajal ja täielikult oma seisukoha.

⁹³ TsMS § 402 lg 2 ls 1: Menetlusosalisel on õigus kohtuvaidluses esineda kohtukõnega, milles ta esitab tema arvates asja lahendamiseks tähtsate asjaolude lühikokkuvõtte.

⁹⁴ TsMS § 436 lg 3: Kohus võib tugineda otsust tehes üksnes tõenditele, mida pooltel oli võimalik uurida, ja asjaoludele, mille kohta oli pooltel võimalik oma arvamust avaldada.

seisukoht, kas esinevad kostjatega kollektiivse varalise vastutuse lepingute sõlmimise eeldused või mitte (3-2-1-96-07, p 13 lg 2). Maakohus, jättes tähelepanuta hageja väited, et kostjad tekitasid talle kahju lepingueelsete läbirääkimiste käigus, kuna varjasid olulisi kinnistut puudutavaid asjaolusid, on oluliselt rikkunud § 351 lg 2 (3-2-1-113-07, p 12). Kolleegiumi arvates ei ole hageja kohtukõnena esitatust selge, kas hageja nõuab valve- ja hooldusteenusele tehtud kulutuste hüvitamist enda poolt realselt kolmandatele isikutele tasutud rahana või tema enda osutatud teenuste eest saamata jäänud rahana (3-2-1-123-05, p 32 lg 2). Toodust tulenevalt on käsitletud väited faktilised. Seejuures on faktilisteks loetud väiteid laialt, muu hulgas väiteid kahju tekitamise ja nõude aluseks olevate õigussuhete kohta.

2.1.3.3. Omaksvõtt

Väide faktilise asjaolu kohta, mille on esitanud pool ja mis ei vaja tõendamist, kui vastaspool võtab selle omaks (§ 231 lg 2 ls 1)⁹⁵. Faktiline väide, millega tingimusteta ja selgesõnaline nõustumine kohtule adresseeritud kirjalikus avalduses või kohtuistungil, kus nõustumine protokollitakse, on omaksvõtt (§ 231 lg 2 ls 2)⁹⁶. Väide faktilise asjaolu kohta, mille omaksvõttu eeldatakse, kuni vastaspool ei vaidlusta selle kohta esitatud väidet selgesõnaliselt ja vaidlustamise tahe ei ilmne ka poole muudest avaldustest (§ 231 lg 4)⁹⁷. Väide asjaolu kohta, mis on menetluses esile toodud ja mida kohus ei või hinnata otsuses erinevalt mõlemast poolest, välja arvatud juhul, kui kohus juhtinud sellisele võimalusele eelnevalt poolte tähelepanu ja andnud neile võimaluse avaldada oma seisukoht (§ 436 lg 4 ls 2)⁹⁸.

Riigikohus on leidnud, et asjaoludeks, mida saaks omaks võtta, saab olla kas vastaspoolele tasaarvestuse avalduse esitamise fakt või ka tasaarvestuse avalduse sisu, kuid kohustise tasaarvestamisega lõppemise kohta seisukoha avaldamine ei ole ka faktilise asjaolu kohta esitatud väide ning seetõttu ei tähenda isegi tasaarvestusega nõustumine asjaolu omaksvõttu (3-2-1-137-07, p 15 lg 3). Pool saab omaks võtta kokkulepete olemasolu, kuid mitte seda, et kokkulepped kujutasid endast kompromissilepingut; kokkulepete nimetamine kompromissilepinguks kujutab endast asjaolude õiguslikku hindamist, mitte aga omaksvõttu (3-2-1-44-08, p 17 lg 3). Lepingu kehtivuse või tühisuse kohta seisukoha avaldamine ei ole faktilise asjaolu kohta esitatud väide ning seetõttu lepingu kehtivusega algne nõustumine ei tähenda asjaolu omaksvõttu (3-2-1-109-07, p 27). Üldjuhul on üürilepingu tähtajalisus/tähtajatus faktiline asjaolu, seega on võimalik, et pool võtab kohtumenetluses asjaoluna omaks selle, et poolte sõlmitud üürileping on tähtajaline/tähtajatu (3-2-1-141-07, p

⁹⁵ TsMS § 231 lg 2 ls 1: Poole faktilise asjaolu kohta esitatud väide ei vaja tõendamist, kui vastaspool võtab selle omaks.

⁹⁶ TsMS §231 lg 2 ls 2: Omaksvõtt on faktilise väitega tingimusteta ja selgesõnaline nõustumine kohtule adresseeritud kirjalikus avalduses või kohtuistungil, kus nõustumine protokollitakse.

⁹⁷ TsMS § 231 lg 4: Omaksvõttu eeldatakse, kuni vastaspool ei vaidlusta faktilise asjaolu kohta esitatud väidet selgesõnaliselt ja vaidlustamise tahe ei ilmne ka poole muudest avaldustest.

⁹⁸ TsMS § 436 lg 4 ls 2: Samuti ei või kohus hinnata esiletoodud asjaolu otsuses erinevalt mõlemast poolest, välja arvatud juhul, kui kohus on juhtinud sellisele võimalusele eelnevalt poolte tähelepanu ja andnud neile võimaluse avaldada oma seisukoht.

16)⁹⁹. Enne võlaõigusseaduse jõustumist sõlmitud üürilepingu puhul ei saa üürilepingu tähtajalisuse/tähtajatus küsimust pidada aga pelgalt faktiliseks asjaoluks, sest üürilepingu tähtajalisus/tähtajatus sõltub muu hulgas ka varem kehtinud õiguslikust regulatsioonist ja uuele regulatsioonile ülemineku sätetest (*ibid.*, p 17 lg 1). Kuna üürilepingu tähtajalisus/tähtajatus sõltub ka üürilepingutele kohaldatavast õigusest, tuleb kolleegiumi arvates pidada enne 01.07.2002 sõlmitud üürilepingute tähtajalisuse/tähtajatus küsimust ühtlasi õiguse kohaldamise küsimuseks ning poole menetluses esitatud vastavasisulist väidet õiguslikuks väiteks (*ibid.*, p 18). Toodust tulenevalt on Riigikohus jaatanud sisuliselt gradatiiv-normativistlikku eristamist.¹⁰⁰ Tähtajalisuse küsimuses on Riigikohus aktsepteerinud omaksvõttu suhteliselt laiaulatuslikult, mis kajastab dispositivistliku eristamise kaalutlusi.

2.1.3.4. Asjaolud tagaseljaotsuse tegemisel

Faktilised väited, mille on esitanud hageja ja mis loetakse kostja poolt omaksvõetuks, kui hageja on taotlenud hagi rahuldamist tagaseljaotsusega ja kostja, kellele kohus on määranud vastamise tähtaja, ei ole tähtaegselt vastanud, isegi kui hagi toimetati kostjale kätte välisriigis või kui see toimetati kätte avalikult (§ 407 lg 1 ls 2)¹⁰¹; või kostja on jätnud kohtuistungile ilmumata (§ 413 lg 1 ls 2)¹⁰². Väited asjaolude kohta, millega õiguslikult põhjendatud ulatuses kohus võib hageja taotlusel hagi tagaseljaotsusega rahuldada hagiavalduses märgitud ulatuses, kui hageja esitatud faktilised väited loetakse kostja poolt omaksvõetuks hagi vastamata jätmise (§ 407 lg 1 ls 1)¹⁰³ või kohtuistungile ilmumata jätmise korral (§ 413 lg 1 ls 1)¹⁰⁴.

Riigikohus on leidnud, et hagi õigeksvõtt kostja poolt ei saa olla tagaseljaotsuse tegemise aluseks (3-2-1-54-05, p 23).¹⁰⁵ Kohtul on hagi õigusliku põhjendatuse (veenvuse) kontrollimise kohustus (3-2-1-152-06, p 14 lg 1). Näiteks ei pruugi hagi olla veenev juhul, mil hageja nõuab asja välja kostja valdusest enda valdusesse, kuid hagiavaldusest nähtub, et kostja on vaid asja kaudne valdaja. Hagi ei pruugi olla veenev, kui hagist nähtub, et kostjale VÕS § 114 lg 1 kohaselt antud või eeldatav täiendav mõistlik tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks ei ole veel möödunud. Hagi ei pruugi olla veenev ka juhul, mil hageja viitab hagis, et on nõude loovutanud, ega ole näidanud nõude tagasiloovutamist. Kui hageja toob hagis esile asjaolu, millega seab hagi veenvuse kahtluse alla, kuid hageja ise esitab sellele

⁹⁹ Eelkõige kehtib see võlaõigusseaduse kehtimise ajal sõlmitud üürilepingute kohta (*ibid.*, p 16).

¹⁰⁰ Vt käesoleva töö p 1.4.4.

¹⁰¹ TsMS § 407 lg 1: Kohus võib hageja taotlusel hagi tagaseljaotsusega rahuldada hagiavalduses märgitud ja asjaoludega õiguslikult põhjendatud ulatuses, kui kostja, kellele kohus on määranud vastamise tähtaja, ei ole tähtaegselt vastanud, isegi kui hagi toimetati kostjale kätte välisriigis või kui see toimetati kätte avalikult. Sel juhul loetakse hageja esitatud faktilised väited kostja poolt omaksvõetuks.

¹⁰² TsMS § 413 lg 1: Kui hageja taotleb kohtuistungile ilmumata jäänud kostja vastu tagaseljaotsuse tegemist, teeb kohus hageja kasuks tagaseljaotsuse tingimusel, et hagi on hagiavalduses märgitud ulatuses ja asjaoludega õiguslikult põhjendatud. Sel juhul loetakse hageja esitatud faktilised väited kostja poolt omaksvõetuks. Kui hagi ei ole õiguslikult põhjendatud, teeb kohus otsuse, millega jätab hagi rahuldamata.

¹⁰³ Vt üle-eelmine joonealune viide.

¹⁰⁴ Vt üle-eelmine joonealune viide.

¹⁰⁵ Toodust tulenevalt on oluline hagi aluse kui faktiliste väidete ning hagi eseme kui Riigikohtu poolt õiguslikena käsitatavate väidete vahel. Siiski hagi õigeksvõtu ja faktilise asjaolu omaksvõtu eristamine ilmselt ei ole reeglina probleemiks, sest ka äärmiselt ebakorrektselt vormistatud vastuse korral on tõlgendatav kostja tahe.

asjaolule ka sisulisi vastuväiteid, võib hagi olla veenev. Näiteks võib lepingu täitmise nõudes hagi ebaveenvusele osutada hagi esitatud asjaolu, et kostja on lepingust taganenud ning hageja ei põhjenda, miks lepingust taganemine ei ole seadusega kooskõlas. Kui hageja on aga kostja taganemisavalduse vastu esitanud hagi sisulisi vastuväiteid, võib hagi olla veenev. (*Ibid.*, p 14 lg 2–3). Hagiavalduse asjaolusid tuleb hagejal õiguslikult põhjendada (3-2-1-95-99). Kuna parendusteks tehtud kulutuste hüvitamist on rentnikul õigus nõuda juhul, kui need tehti rendileandja loal, kuid hageja ei ole tuginenud asjaolule, et renditud vara parendamiseks tehti vajalikke kulutusi rendileandja loal, siis hageja ei ole tuginenud hagi tagaseljaotsusega rahuldamiseks õiguslikult olulisele asjaolule. (*Ibid.*)¹⁰⁶ Näiteks hagi, milles on esitatud, et poolte vahel oli sõlmitud laenuleping 2010 euro laenamiseks, hageja andis kostjale raha üle, laenulepingu tähtaeg saabus 4 kuud tagasi ja kostja ei ole raha tagastanud, on piisav, et hagi tagaseljaotsusega rahuldada (Pärsimägi 2011: 197). Toodust tulenevalt on kõnealuste normide tähenduses faktiliste ja õiguslike väidete eristamine sõltumatu õigusliku hinnangu mahust, faktilisteks väideteks võivad olla väited nõude rahuldamise vahetute eelduste kohta. Määrav on kohtuniku siseveendumuse kujunemine, mille puhul tuleb põhiliselt arvestada kontekstualistliku eristamisega.¹⁰⁷

2.1.4. Tsiiviilasja lahendi täidetavust tagavad normid

Väited aluse kohta, mis on nimetatud § 371 lg 1 p,¹⁰⁸ § 428 lg 1 p 2,¹⁰⁹ § 432 ls 1,¹¹⁰ § 371 lg 1 p 7 alt 1,¹¹¹ § 371 lg 1 p 5,¹¹² § 371 lg 1 p 6,¹¹³ § 371 lg 1 p 7 alt 2,¹¹⁴ § 423 lg 1 p 3,¹¹⁵ § 423 lg 1 p 4,¹¹⁶ ja § 423 lg 1 p 5.¹¹⁷ Väited asjaolude kohta, mis

¹⁰⁶ Riigikohus on toodud lahendile viidanud kehtiva TsMS kohaldamisel ja kinnitanud jätkuvalt sama seisukohta (3-2-1-152-06, p 14), millele omakorda on viidatud hiljem (3-2-1-143-07, p 16 lg 1).

¹⁰⁷ Vt käesoleva töö p 1.4.2.3.

¹⁰⁸ TsMS § 371 lg 1 p 4: Kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui on olemas jõustunud Eesti kohtu otsus või menetluse lõpetamise määrus, samuti Eestis tunnustamisele kuuluv välisriigi kohtu lahend või jõustunud lahend kohtueelses menetluses, muu hulgas õiguskantsleri kinnitatud kokkulepe, mis on tehtud vaidluses samade poolte vahel sama eseme kohta samal alusel ja mis välistab samas asjas uue kohtusse pöördumise.

¹⁰⁹ TsMS § 428 lg 1 p 2: Kohus lõpetab menetluse otsust tegemata, kui samade poolte vaidluses samal alusel sama hagi eseme üle on jõustunud menetluse lõpetanud Eesti kohtu lahend või Eestis tunnustamisele kuuluv välisriigi kohtu lahend või vahekohtu otsus või jõustunud lahend kohtueelses menetluses, muu hulgas õiguskantsleri kinnitatud kokkulepe, mis välistab samas asjas uue kohtusse pöördumise.

¹¹⁰ TsMS § 432 ls 1: Kui menetlus on lõpetatud, ei saa hageja uuesti pöörduda kohtusse hagi sama kostja vastu vaidluses samal alusel sama hagi eseme üle.

¹¹¹ TsMS § 371 lg 1 p 7: Kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui samade poolte vahel on sama eseme kohta samal alusel vahekohtumenetluses tehtud kehtiv lahend või kui toimub vahekohtumenetlus sellises asjas.

¹¹² TsMS § 371 lg 1 p 5: Kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui kohtu menetluses on samade poolte vahel asi sama eseme kohta samal alusel.

¹¹³ TsMS § 371 lg 1 p 6: Kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui üüri- või töövaidluskomisjoni või muu seadusega sätestatud kohtueelses menetluses, milles võib teha otsuse täitedokumendina, on samade poolte vahel asi sama nõude kohta samal alusel.

¹¹⁴ TsMS § 371 lg 1 p 7: Kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui samade poolte vahel on sama eseme kohta samal alusel vahekohtumenetluses tehtud kehtiv lahend või kui toimub vahekohtumenetlus sellises asjas.

¹¹⁵ TsMS § 423 lg 1 p 3: Kohus jätab hagi läbi vaatamata, kui kohtueelses menetluses on samade poolte vahel asi sama nõude kohta samal alusel ja seadusest tulenevalt ei ole asjas lubatud enne kohtueelse menetluse lõppemist kohtusse pöörduda.

¹¹⁶ TsMS § 423 lg 1 p 4: Kohus jätab hagi läbi vaatamata, kui kohtu menetluses on samade poolte vahel asi sama eseme kohta samal alusel.

on hagi aluseks, mille kohta jõustunud kohtuotsus on menetlusosalistele kohustuslik osas, milles lahendatakse hagi või vastuhagiga esitatud nõue, kui seadusest ei tulene teisiti (§ 457 lg 1)¹¹⁸.

M. Vutt on leidnud, viitega tsiviilasjale nr 2-08-21339, et antud asjast nähtub, et faktilise olukorra kirjeldused eri hagiavaldustes võivad olla sarnased, kuid kui alusetu rikastumise korral on hagi aluseks asjaolu, et hageja on kostjale õigusliku aluseta andnud raha, siis kahju hüvitamise nõude puhul on selleks hageja õigushüve kahjustamine kostja poolt (Vutt 2010: 31). Riigikohus on leidnud, et hagi alusena ei saa käsitada mitte igasugust nõudega seotud faktilist asjaolu, vaid asjaolu, mis võimaldab nõude piisavat individualiseerimist nõudega seotud üksikute asjaolude taustal (3-2-1-113-05, p 14). Seega nõuab hagi aluse määramine teatavat üldistust ning eristamist üksikutest asjaoludest. Hagi aluseks olevasse asjaolude kogumisse kuuluda võiv täiendav faktiiväide ei loo võimalust uue hagi esitamiseks, kui uue hagi raames lahendaks kohus tegelikult ühte ja sama hagiastja. (*Ibid.*) Erinevaks hagi aluseks ei saa pidada seda, et hageja õiguslik hinnang lepingule käesolevas asjas, milles hageja leiab, et tegemist on kas kohustusega ühinemisega või tühise tehinguga, on erinev hageja poolsest õiguslikust hinnangust samale lepingule eelmises tsiviilasjas, milles hageja leidis, et tegemist on võla ülekandmise lepinguga (3-2-1-5-09, p 11). Toodust tulenevalt on hagi aluse piiritlemisel määrav esitatud nõue – kohtu poolt nõude kvalifitseerimine ning kvalifikatsiooni ja nõude hindamise võimalikkus. Hagi aluseks olevate faktiliste väidete käsitlesest nähtub, et eristamisel on oluline arvestada kõnealuste normide eesmärgiga tagada tsiviilkohtumenetluse lõplikkus.

2.1.5. Apellatsioonimenetluse normid

2.1.5.1. Asjaolud kaebuses

Väited asjaolude kohta, millest tulenevalt oleks pidanud kohaldama õigusnormi, kuigi materiaaõiguse või menetlusõiguse normi on ebaõigesti kohaldatud või kui õigusnorm on jäetud osaliselt või täielikult kohaldamata, mille korral õigusnormi on rikutud (§ 631 lg 2)¹¹⁹. Väide asjaolu kohta, missuguse on esimese astme kohus ebaõigesti või ebapiisavalt tuvastanud ning mis tuleb märkida appellatsioonkaebuse põhjenduses (§ 633 lg 3 p 1)¹²⁰. Faktiiväide, mida apellant soovib tõendada, mille korral tuleb appellatsioonkaebuse põhjenduses märkida viide tõenditele (§ 633 lg 3 p 3)¹²¹. Väited asjaolude (ja tõendite) kohta, mis on uued ja nimetatakse appellatsioonkaebuse põhjendamiseks, ning mille korral tuleb appellatsioonkaebuses märkida nende esimese

---

¹¹⁷ TsMS § 423 lg 1 p 5: Kohus jätab hagi läbi vaatamata, kui on alustatud vahekohtumenetlust samal alusel sama vaidluseseme üle.

¹¹⁸ TsMS § 457 lg 1: Jõustunud kohtuotsus on menetlusosalistele kohustuslik osas, milles lahendatakse hagi või vastuhagiga esitatud nõue hagi aluseks olevatel asjaoludel, kui seadusest ei tulene teisiti.

¹¹⁹ TsMS § 631 lg 2: Õigusnormi on rikutud, kui materiaaõiguse või menetlusõiguse normi on ebaõigesti kohaldatud või kui õigusnorm on jäetud osaliselt või täielikult kohaldamata, kuigi seda oleks pidanud asjaoludest tulenevalt kohaldama.

¹²⁰ TsMS § 633 lg 3 p 1: Apellatsioonkaebuse põhjenduses tuleb märkida, millist õigusnormi on esimese astme kohus oma otsuses või otsuse tegemisel rikkunud või missuguse asjaolu on esimese astme kohus ebaõigesti või ebapiisavalt tuvastanud.

¹²¹ TsMS § 633 lg 3 p 3: Apellatsioonkaebuse põhjenduses tuleb märkida viide tõenditele, millega apellant soovib iga faktiiväidet tõendada.

astme kohtus esitamata jätmise põhjus (§ 633 lg 5)¹²². Väited asjaolude (ja tõendite) kohta, mis on uued ja mille vastustaja on nimetanud oma seisukohtade põhjendamiseks, ning mille korral tuleb vastuses märkida nende esimese astme kohtus esitamata jätmise põhjus (§ 642 lg 2)¹²³.

Riigikohus on leidnud, et vaidlustamaks maakohtu järeldust üürilepingu erakorralise ülesütlemise tühisuse kohta, tulnuks seda § 633 lg 3 nõuete järgimiseks apellatsioonkaebuse põhjenduses märkida, kuid apellatsioonkaebuse põhjendustes ei ole märgitud midagi, mis maakohtu järeldust puudutaks (3-2-1-78-07, p 19). Tulenevalt sellest, et apellant ei ole maakohtu järelduse vaidlustamiseks kohustatud esitama õiguslikke väiteid, on apellatsioonkaebuse põhjendamisel väide lepingu ülesütlemise tühisuse kohta faktiline. Tegemist on faktiliste väidete väga laia käsitlusega, mis lähtub vajadusest saada apellatsioonimenetluses õige lahendi tegemist piisavalt põhjalikult põhjendatud kaebus.

2.1.5.2. Õiguse tõlgendamine

Väited õiguse tõlgendamise kohta (ja vastuväited vastustaja poolt apellatsioonkaebuses esitatule ja uued asjaolud, mis tekkisid või said apellandile teatavaks pärast apellatsioonitähtaja möödumist), mille esitamise õigust apellandil apellatsioonitähtaja lõpp ei välista ega piira (§ 634 lg 2)¹²⁴.

Riigikohus ei ole väidete eristamist kõnealuse normi kontekstis käsitlenud. Kohaldatavad on Riigikohtu seisukohad analoogilise kassatsioonimenetlusõigusnormi sisustamisel.¹²⁵

2.1.5.3. Tuvastatud asjaolude aluseks võtmine

Väited faktiliste asjaolude kohta, mis on tuvastatud esimese astme kohtus ja mille ringkonnakohus võtab apellatsioonkaebuse läbivaatamisel ja lahendamisel aluseks niivõrd, kuivõrd puuduvad kahtlused vastavate faktiliste asjaolude tõendamise menetluse või protokollil õiguspärasuse või ebapiisava ulatuse kohta ja ringkonnakohus ei pea nimetatud asjaolude uut tuvastamist vajalikuks (§ 652 lg 1 p 1)¹²⁶.

Riigikohus on leidnud, et olukorras, kus maakohus oli tuvastanud, et 1995. aasta esimesel poolaastal kostja hageja õigusi ei rikkunud, ei ole ringkonnakohus hagi rahuldades lähtunud maakohtu tuvastatud ja vaidlustamata asjaoludest (3-2-1-109-08, p 23). Kuna ringkonnakohus ei kahelnud maakohtus tuvastatud faktilise asjaolu tõendatuses ja jättis selle tähelepanuta, rikkus ringkonnakohus TsMS § 652 lg 1 p 1 (*ibid.*). Toodust tulenevalt on kõnealuse normi

¹²² TsMS § 633 lg 5: Kui apellatsioonkaebuse põhjendamiseks nimetatakse uusi asjaolusid ja tõendeid, tuleb apellatsioonkaebuses märkida uute asjaolude ja tõendite esimese astme kohtus esitamata jätmise põhjus.

¹²³ TsMS § 642 lg 2: Kui vastustaja nimetab oma seisukohtade põhjendamiseks uusi asjaolusid ja tõendeid, tuleb vastuses märkida uute asjaolude ja tõendite esimese astme kohtus esitamata jätmise põhjus.

¹²⁴ TsMS § 634 lg 2: Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatu ei välista ega piira apellandi õigust esitada väiteid õiguse tõlgendamise kohta ja vastuväiteid vastustaja poolt apellatsioonimenetluses esitatule ega uusi asjaolusid, mis tekkisid või said apellandile teatavaks pärast apellatsioonitähtaja möödumist.

¹²⁵ Vt käesoleva töö p 2.1.6.

¹²⁶ TsMS § 652 lg 1 p 1: Ringkonnakohus võtab apellatsioonkaebuse läbivaatamisel ja lahendamisel aluseks esimese astme kohtus tuvastatud faktilised asjaolud niivõrd, kuivõrd puuduvad kahtlused vastavate faktiliste asjaolude tõendamise menetluse või protokollil õiguspärasuse või ebapiisava ulatuse kohta ja ringkonnakohus ei pea nimetatud asjaolude uut tuvastamist vajalikuks.

kontekstis faktiline väide, et kostja ei ole hageja õigusi teatud perioodil rikkunud. Ilmneb toodu suunatus apellatsiooni piiride kitsendamisele ehk faktiliste väidete laiendamisele.

2.1.5.4. Uute asjaolude esitamine

Väited faktiliste asjaolude kohta, mis on nimetatud § 652 lg 1 p 2.¹²⁷ Väide asjaolu kohta, mis on nimetatud § 652 lg 2,¹²⁸ § 652 lg 3 p 1,¹²⁹ § 652 lg 3 p 2¹³⁰ ja § 652 lg 9¹³¹.

Riigikohus on leidnud, et apellandi poolt ringkonnakohtu istungil väite esitamist, et kostja müüs K AS-ile 2005. aasta septembris ja oktoobris rapsi, tuleb hinnata TsMS § 652 lg 3 järgi (3-2-1-122-06, p 18, 6). Toodust tulenevalt on antud väite näol tegemist faktilise väitega ja faktiliste väidete laiendava käsitlusega.

2.1.5.5. Tuvastatud asjaolu uuesti tuvastamine

Väide asjaolu kohta, mis on esimese astme kohtu otsuses tuvastatud ja mille pool vaidlustab vastava tõendi hindamise alusel või vastava asjaolu tõendamise menetluse menetlusnormide olulise rikkumise tõttu, ning mille korral ringkonnakohus kogub, uurib ja hindab uuesti esimese astme kohtu menetluses kogutud, uuritud ja hinnatud tõendeid kui ringkonnakohus peab uut uurimist ja hindamist vajalikuks (§ 652 lg 5)¹³².

Riigikohus on leidnud, et ringkonnakohus ei ole andnud, kuid kõnealusest normist tulenevalt oleks pidanud andma hinnangu järgmistele asjaolude kohta esitatud väidetele: (1) kostjaga sõlmitava lepingu teiseks pooleks on OÜ-s M koostöölepingu alusel töötav maakler FIE H. T., (2) hageja tegutses iseseisvalt ning (3) kinnisvarabüroo ongi üles ehitatud nii, et maaklerid töötavad füüsilisest isikust ettevõtjatena, kes kasutavad büroo ruume (3-2-1-73-06, p 10 lg 3). Kuna hagejad vaidlustasid apellatsioonkaebuses selle, kuidas maakohus hindas tõendeid kutse kättesaamise tuvastamisel, siis ei ole piisav ringkonnakohtu paljasõnaline seisukoht, et asjas esitatud tõenditest sai järeldada, et e-kiri jõudis hageja II postkasti ja et tal oli võimalus e-kirjaga tutvuda. (3-2-1-123-07, p 15 lg 2). Kuna hageja apellatsioonkaebuse

¹²⁷ TsMS § 652 lg 1 p 2: Ringkonnakohus võtab apellatsioonkaebuse läbivaatamisel ja lahendamisel aluseks menetlusosaliste esitatud uued faktilised asjaolud niivõrd, kui võrd nende esitamine on lubatud.

¹²⁸ TsMS § 652 lg 2: Ringkonnakohus ei võta aluseks asjaolu ega tõendit, mis esimese astme kohtus esitati, kuid mis on jäetud esimese astme kohtu menetluses õiguspäraselt arvestamata.

¹²⁹ TsMS § 652 lg 3 p 1: Ringkonnakohus tuvastab esimese astme kohtu otsuses tuvastamata asjaolusid ja hindab kohtuotsuses hindamata tõendeid üksnes juhul, kui asjaolu, millele tugineti, ja tõend, mis esitati, jäeti põhjendamatult tähelepanuta.

¹³⁰ TsMS § 652 lg 3 p 2: Ringkonnakohus tuvastab esimese astme kohtu otsuses tuvastamata asjaolusid ja hindab kohtuotsuses hindamata tõendeid üksnes juhul, kui asjaolu või tõendit ei saanud varem esitada kohtu poolt menetlusõiguse normi olulise rikkumise tõttu või muul mõjuval põhjusel, muu hulgas põhjusel, et asjaolu või tõend tekkis või sai poolele teatavaks või kättesaadavaks pärast asja lahendamist esimese astme kohtus.

¹³¹ TsMS § 652 lg 9: Enne uue tõendi vastuvõtmise otsustamist või uuele asjaolule tuginemist küsib ringkonnakohus selle kohta vastaspoole seisukohta.

¹³² TsMS § 652 lg 5: Ringkonnakohus ei kogu, uuri ega hinda uuesti esimese astme kohtu menetluses kogutud, uuritud ja hinnatud tõendeid, välja arvatud juhul, kui pool vaidlustab esimese astme kohtu otsuses vastava tõendi hindamise alusel tuvastatud asjaolu või vastava asjaolu tõendamise menetluse menetlusnormide olulise rikkumise tõttu ja ringkonnakohus peab tõendi uut uurimist ja hindamist vajalikuks.

kohaselt maakohus on eksinud selles, et ostja antud võlakiri on deklaratiivne võlatunnistus, mille sisuks on kohustuse olemasolu tunnistamine, mitte iseseisva kohustuse loomine, siis hageja apellatsioonkaebus põhinebki väitel, et asjas tähtsate asjaolude kohaselt tuleks ringkonnakohtul tuvastada võlatunnistuse olemus maakohtust erinevalt (3-2-1-15-09, p 11). Kuigi apellatsioonkaebuse kohaselt kvalifitseeris maakohus rentniku, hageja ja kostja vahelise õigussuhte ebaõigesti – rendilepingu kohaselt oli võimalik sõlmida üksnes allkasutusleping (allüürileping) – ning jättis rendilepingu sisu välja selgitamata, nähtub ringkonnakohtu otsuse põhjendustest, et ringkonnakohus kontrollis maakohtu järelduste kooskõla asjas esitatud tõenditega, mistõttu vastab ringkonnakohtu otsus TsMS § 652 lg 5 nõuetele (3-2-1-60-09, p 15). Toodust tulenevalt on nimetatud väited kõnealuse normi kontekstis käsitatavad faktiliste väidetena. Siin puudub märkimisväärne kallutatus väidete eristamisel, sest arvestada tuleb nii lõplikkuse kui ka asja õige lahendamise põhimõtetega.

2.1.5.6. Kaebuse õiguslik põhjendus

Väide apellatsioonkaebuse põhjenduse kohta, mis on õiguslik ja millega ringkonnakohus ei ole seotud (§ 652 lg 8)¹³³.

Riigikohus on leidnud, et kõnealuse normi järgi ringkonnakohtule kehtiv nõue on sama mis TsMS § 436 lg 7 järgi: kohus ei ole seotud hageja õigussuhtele antud õigusliku kvalifikatsiooniga, vaid kohaldab seadust ise (3-2-1-34-08, p 15). Olukorras, kus pooled ei vaidle asjaolu üle, et hageja esitas kostjale auto enda kasutusse saamiseks endaga kaasas olnud isiku krediitkaardi, oleks ringkonnakohus pidanud hageja esile toodud asjaolusid arvestades kaaluma VÕS § 78 lg 1 kohaldamist (3-2-1-147-08, p 11). Riigikohus on nõustunud ringkonnakohtu seisukohaga, et aegumistähtaja alguseks tuleb enne 1. juulit 2002 kehtinud MTÜS § 32 lg 3 järgi lugeda kostja kohustuse rikkumise aega, kuid leidis, et on põhjendamatu ringkonnakohtu seisukoht, et kostja kohustuse rikkumise ajaks ja seega aegumistähtaja alguseks on aeg, mil kostja võttis hageja kassast sularaha; ringkonnakohus ei olnud seotud sellega, mida hageja pidas rikkumiseks ja aegumistähtaja alguseks (3-2-1-62-09, p 12–13).¹³⁴ Ringkonnakohus jättis põhjendamatu tähelepanuta MaaPS § 76 lg 4 alusel kehtestatud ning väidetava kahju tekkimise ajal kehtinud majandusministri 24.07.1997 määruse nr 28, millega kinnitati allmaakaevandamisel maapinna ja ehitiste hoidmise kord; TsMS § 652 lg 5 tulenevalt ei olnud ringkonnakohtul alust jätta kõnealuse korraga arvestamata ning MaaPS § 56 lg 3 järgi, mis sätestab aegumise kulgemise alguse, pidi

¹³³ TsMS § 652 lg 8: Ringkonnakohus ei ole seotud apellatsioonkaebuse õigusliku põhjendusega.

¹³⁴ Mittetulundusühingute seadus. 06.06.1996.

ringkonnakohus tegema kindlaks kahju tuvastamise aja (3-2-1-90-09, p 11–12).¹³⁵ Kuna hageja tugines muu hulgas asjaolule, et kostja takistas maja ukسلuku vahetamisega hageja juurdepääsu ruumile, kus asusid hageja asjad, ning paigutas mõni nädal hiljem hageja asjad maja hoovi, siis kõnealuse normi järgi oleks ringkonnakohus pidanud kvalifitseerima kostja sellise tegevuse AÕS § 40 lg 2 järgi (3-2-1-83-09, p 9–10). Ringkonnakohus on hoonestusõiguse lepingule ekslikult kohaldanud võlaõigusseaduses sätestatud; kuna hoonestusõiguse leping sõlmiti enne võlaõigusseaduse jõustumist, oli ringkonnakohtul kõnealusest normist tulenevalt kohustus teha kindlaks, et asjas kohaldub 1. juulini 2002 kehtinud tsiviilkoodeks (3-2-1-85-09, p 20). Riigikohtu seisukohast tulenevalt on lisaks arvestatav *iura novit curia* põhimõtte kohta väljendatu.¹³⁶

2.1.5.7. Kohustuslikud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel

Väited seisukohtade kohta õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel, mis on esitatud ringkonnakohtu otsuses, millega tühistatakse apellatsioonkaebusega vaidlustatud otsus, ja mis on tühistatud otsuse teinud kohtule asja uuel läbivaatamisel kohustuslikud (§ 658 lg 2)¹³⁷.

Riigikohus on leidnud, et asja uut läbivaatamist maakohtus ei pidanud mõjutama ringkonnakohtu poolt üürilepingu lisale nr 1 ja kinnistute üleandmise-vastuvõtmise aktile viidates valesti tuvastamine, et hageja on tunnistanud kostjale kahju tekitamist ja mõõnnud nõuete esitamist enda vastu, sest tegemist ei ole ringkonnakohtu seisukohaga õigusnormi tõlgendamisel või kohaldamisel, mis oleks TsMS § 658 lg 2 järgi maakohtule asja uuel läbivaatamisel kohustuslik (3-2-1-59-10, p 12 lg 2). Toodust tulenevalt ei ole tegemist õigusliku, vaid faktilise väitega. Kõnealuse normi kohaldamisel võib arvestada analoogilise kassatsioonimenetlusõigusnormi kohta väljendatud seisukohtadega.¹³⁸

2.1.6. Kassatsioonimenetluse normid

2.1.6.1. Asjaolud kaebuses

Faktiline väide, mis on nimetatud § 671 lg 3 p 2.¹³⁹ Väited asjaolude kohta, mis on nimetatud § 688 lg 3 ls 2¹⁴⁰ ja § 678 lg 2 p 4¹⁴¹.

¹³⁵ Maaparandusseadus. 20.04.1994. Majandusministri 24.07.1997 määrus nr 28. Allmaakaevandamisel maapinna ja ehitiste hoidmise kord.

¹³⁶ Vt käesoleva töö p 2.2.4.

¹³⁷ TsMS § 658 lg 2: Ringkonnakohtu otsuses, millega tühistatakse apellatsioonkaebusega vaidlustatud otsus, esitatud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel on tühistatud otsuse teinud kohtule asja uuel läbivaatamisel kohustuslikud.

¹³⁸ Vt käesoleva töö p 2.1.6.

¹³⁹ TsMS § 671 lg 3 p 2: Kassatsioonikaebuse põhjenduses tuleb märkida, millisest asjaolust menetlusõiguse normi rikkumine tuleneb ja kuidas selle normi vale kohaldamine võis kaasa tuua ebaõige otsuse, samuti viide tõenditele, millega soovitakse iga faktilist väidet menetlusõiguse normi rikkumise kohta tõendada.

Riigikohus ei ole kõnealustes normides nimetatud väidete kohta seisukohta avaldanud. Kohaldatav on § 678 lg 2 p 4 suhtes analoogilise apellatsioonimenetlusõigusnormi kohta väljendatud seisukoht.¹⁴²

2.1.6.2. Õiguse tõlgendamine

Väited õiguse tõlgendamise kohta (ja vastuväited vastustaja poolt kassatsioonimenetluses esitatule), mille esitamise õigust kassaatoril kassatsioonitähataja lõpp ei välista ega piira (§ 674 lg 2)¹⁴³.

Riigikohus on leidnud, et menetlusosalise taotluse näol Euroopa Kohtult eelotsuse küsimiseks on tegemist taotlusega õiguse tõlgendamiseks ja kohaldamiseks, millega kohus ei ole seotud ja milliseid väiteid saab esitada ka pärast kassatsioonitähataja möödumist (3-2-1-4-06, p 56 lg 3). Teisalt on Riigikohus kohaldanud kõnealust normi ka vastassuunaliselt, määratledes kassaatori poolt esitatut menetlustähatajast lähtuvalt: kuna kassaator võib muuta või täiendada kassatsioonkaebust üksnes kuni kassatsioonitähataja lõpuni, saab Riigikohtusse laekunud teist kassatsioonkaebust käsitada üksnes väidetena õiguse tõlgendamise kohta (3-2-1-76-08, p 23). Siiski on Riigikohus hiljem jäänud selle juurde, et põhjendanud kassaatori poolt pärast kassatsioonitähataja möödumist esitatud täienduste tähelepanuta jätmist täiendustest endast tulenevalt sellega, et täienduste näol ei olnud antud juhul tegemist väidetega õiguse tõlgendamise kohta (3-2-1-138-08, p 10 lg 2). Õiguse tõlgendamise kohta esitatud väidete sisu ei ole Riigikohus käsitlenud.

2.1.6.3. Kaebuse õiguslik põhjendus

Väited kassatsioonkaebuse põhjenduse kohta, mis on õiguslik ja millega Riigikohus ei ole seotud (§ 688 lg 2)¹⁴⁴.

Analoogiliselt apellatsioonimenetluse vastava normiga¹⁴⁵ on faktiliseks loetud viidet lepingu sõlmimise ajale, õiguslikuks on loetud väide aegumistähataja alguse kohta. Samuti analoogiliselt Riigikohtu seisukohaga tsiviilasja nr 3-2-1-34-08 otsuses (p 15), tuleb kõnealuse normi sisustamisel arvestada *iura novit curia* põhimõtet kandva § 436 lg 7 rakenduspraktikaga¹⁴⁶.

---

¹⁴⁰ TsMS § 688 lg 3 ls 2: Lisaks arvestab Riigikohus vaid asjaolusid, mis on esitatud ringkonnakohtu poolse menetlusõiguse normi olulise rikkumise kohta esitatud väite põhjendamiseks, muu hulgas kohtu protokollist nähtavaid asjaolusid.

¹⁴¹ TsMS § 678 lg 2 p 4: Kassatsioonkaebuse vastuses peab vastustaja teatama muu hulgas vastuväited kaebuse nõudmiste ja põhjenduste kohta ning asjaolud, millele vastustaja tugineb.

¹⁴² Vt käesoleva töö p 2.1.5.

¹⁴³ TsMS § 674 lg 2: Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatu ei välista ega piira kassaatori õigust esitada väiteid õiguse tõlgendamise kohta ja vastuväiteid vastustaja poolt kassatsioonimenetluses esitatule.

¹⁴⁴ TsMS § 688 lg 2: Riigikohus ei ole seotud kassatsioonkaebuse õigusliku põhjendusega.

¹⁴⁵ Vt käesoleva töö p 2.1.5.6.

¹⁴⁶ Vt käesoleva töö p 2.4.4.

2.1.6.4. Tuvastatud asjaolud

Väited faktiliste asjaolude kohta, mis on tuvastatud alama astme kohtu otsusega ja vaid mida Riigikohus arvestab kassatsiooninõude põhjendatuse kontrollimisel (§ 688 lg 3 ls 1)¹⁴⁷. Väited faktiliste asjaolude kohta, mis on apellatsioonikohtu tuvastatud ja millega Riigikohus on seotud, välja arvatud kui asjaolu tuvastamine on vaidlustatud kassatsioonkaebusega ning asjaolu tuvastamisel on oluliselt rikutud menetlusõiguse norme (§ 688 lg 4)¹⁴⁸.

Riigikohus on leidnud, et tehingu heade kommete vastasuse kaalumise näol on tegemist tõendite hindamisega apellatsioonikohtu poolt, millesse ei saa Riigikohus TsMS kohaselt sekkuda ega ise hinnata, kas maakohtu otsuses toodud asjaolud võiksid olla aluseks 12.12.1997 kokkuleppe p 5 tühisuse tunnustamiseks vastuolu tõttu heade kommetega (3-2-1-126-03, p 31). Ringkonnakohus, hinnates kõiki asjas esitatud tõendeid, on välja selgitanud poolte tegeliku tahte soojusenergia tarbimise lepingu sõlmimisel ning kolleegiumil puudub pädevus ümber hinnata alama astme kohtu tuvastatud (3-2-1-139-03, p 10). Sama asja teises küsimuses leidis Riigikohus, et kohtud on soojusenergia tarbimise lepingu p 5 sõnastusest tulenevalt leidnud, et AS Oru Kodu pidi lepingu rikkumise korral maksma viivist üksnes siis, kui Kohtla-Järve linn või Vabariigi Valitsus annavad talle selleks raha, ning kolleegiumil puudub TsMS järgi alus ümber hinnata ringkonnakohtu tuvastatud ja tõlgendada nimetatud lepingupunkti teisiti (*ibid.*, p 18). Kuna Riigikohus ei või tuvastada hagi aluseks olevaid asjaolusid, ei saa kolleegium vastata kassatsioonkaebuse väitele, et ringkonnakohus on hinnanud kõiki tõendeid ühekülgsest AS Eesti Ühispank kasuks (3-2-1-150-04, p 30).¹⁴⁹ Kassatsioonkaebuse väite, et kinnistu jagamisel pidanuks kohus lähtuma osade võrdsusest, hindamiseks kolleegiumil TsMS § 688 lg-tes 4 ja 5 sätestatu tõttu pädevus puudub, sest Riigikohus ei tuvasta faktilisi asjaolusid ega uuri tõendeid (3-2-1-18-06, p 13). Kohtute arvates ei ole hageja suutnud tõendada põhjuslikku seost kostja II tegevuse ja kahju vahel, Riigikohtul ei ole õigust sellest asjaolust kõrvale kalduda (3-2-1-2-08, p 10). Toodust tulenevalt on loetud faktiliseks väiteks kohtu seisukoht ühisvara jagamisel abikaasade osade suuruste (proportsiooni) ning lepingu tõlgendamisel poole kohustuse olemasolu kohta.

Riigikohus on leidnud, et kuna ringkonnakohus leidis hageja väite kohaselt kostja valduses olevate hageja muude vallajasjade kohta, et pole tõendatud nende asjade viimine kostja juurde ja et kostja valdab neid asju, ja kuigi kostja on kassatsioonkaebuses kinnitanud, et hageja on viinud kostja elukohta oma riietusesemed ja need asuvad kostja juures, ei ole kolleegiumil

---

¹⁴⁷ TsMS § 688 lg 3 ls 1: Riigikohus arvestab kassatsiooninõude põhjendatuse kontrollimisel vaid faktilisi asjaolusid, mis on tuvastatud alama astme kohtu otsusega.

¹⁴⁸ TsMS § 688 lg 4: Riigikohus on seotud apellatsioonikohtu tuvastatud faktiliste asjaoludega, välja arvatud juhul, kui asjaolu tuvastamine on vaidlustatud kassatsioonkaebusega ning asjaolu tuvastamisel on oluliselt rikutud menetlusõiguse norme.

¹⁴⁹ Viidatud seisukoht on antud enne 01.01.2006 kehtinud 1998. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku analoogilise § 353 lg 3 kohaselt.

TsMS § 688 lg 3 esimese lause järgi õigust hinnata hageja esitatud tõendeid ega ümber hinnata ringkonnakohtu tuvastatud (3-2-1-127-08, p 14 lg 2). Ringkonnakohus on järginud maakohtu põhjendusi järelduses, et tasaarvestust tegelikult ei toimunud, mistõttu § 688 lg 3 tulenevalt ei arvesta Riigikohus kassatsioonkaebuse väiteid tasaarvestuse tõendamata kohta (3-2-1-120-10, p 11 lg 2). TsMS § 688 lg 3 tulenevalt ei saa Riigikohus hinnata kostja vastuväiteid hagile selle kohta, et hageja ei ole asjast huvitatud isikuks KaMS § 41 lg 2 mõttes, sest seda asjaolu ei ole esimese või teise astme kohtu otsuses tuvastatud (3-2-1-77-10, p 15 lg 3). Riigikohus on leidnud, et kassatsioonimenetluses ei saa hinnata ringkonnakohtu otsust osas, milles on tuvastatud kostja ema tahe anda eluruumi osamaksu tagasinõudeõigus kinke korras üle ainult kostja omandisse (3-2-1-18-06, p 11). Toodust tulenevalt on faktilisi väiteid käsitletud laialt, piiramaks kassatsiooni piire.

2.1.6.5. Tuvastatud asjaoludele õigusliku hinnangu andmine

Väited asjaolude kohta, mis on nimetatud § 691 p 5¹⁵⁰ ja § 692 lg 1 p 1¹⁵¹.

Riigikohus on leidnud, et ringkonnakohus on ebaõigesti seostanud hageja ja AS Oru Kodu vahel sõlmitud lepingu Kohtla-Järve linnavalitsuse 24.12.1996 garantiikirjaga; kolleegium leiab, et selle garantiikirja alusel ei olnud Kohtla-Järve linn lepingu p-s 2 nimetatud kohustuse garantiks; garantiikirja näol ei ole tegemist garantiiga TsK § 214 lg 1 tähenduses, vaid seaduses otseselt sätestamata ühepoolse tehinguga (3-2-1-139-03, p 14–15). Riigikohus on käsitlenud juhtumit, kus kohtud leidsid, et laenuleping on tühine, kuna kostja nimel selle allkirjastanud T. Teastel ei olnud kostja esindamise õigust; Riigikohus leidis, et asjaolu, et T. Teaste ei olnud kostja juhatuse liige laenulepingu sõlmimise ajal, ei tähenda siiski vältimatult seda, et laenuleping, mille ta kostja nimel sõlmis, oleks kostja esindamise õiguse puudumise tõttu tühine (3-2-1-116-10, p 26). Toodust tulenevalt on seisukoht lepingu tühisuse kohta õiguslik väide. Samast otsusest tulenevalt on faktiline väide, mis tuleb asja uuel läbivaatamisel tuvastada, kas isikud tuginesid laenulepingu sõlmimisel äriregistri kandele ning teadsid või pidid teadma, et T. Teaste ei ole tegelikult kostja juhatuse liige (*ibid.*, p 28 lg 1). Toodust tulenevalt on Riigikohus kõnealuste normide kontekstis käsitanud õiguslikuna väidet lepingu tõlgendamisel ja sellest tulenevalt lepingupoole kohustuste tuvastamisel.

¹⁵⁰ TsMS § 691 p 5: Riigikohtul on kassatsioonkaebuse lahendamisel õigus muuta ringkonnakohtu otsust või tühistada ringkonnakohtu otsus ja teha uus otsus või jätta jõusse maakohtu otsus asja alama astme kohtule uueks läbivaatamiseks andmata, kui ringkonnakohus on kohtuotsuses tuvastatud asjaoludele andnud väära õigusliku hinnangu ja ringkonnakohus ei ole rikkunud käesoleva seadustiku §-s 669 nimetatud menetlusõiguse normi või kui normi rikkumise saab kõrvaldada Riigikohtus.

¹⁵¹ TsMS § 692 lg 1 p 1: Kassatsiooni korras kohtuotsuse tühistamise aluseks on materiaalõiguse normi väär tõlgendamine või kohaldamine, muu hulgas materiaalõiguse normi kohaldamata jätmine, kuigi seda oleks pidanud asjaoludest tulenevalt kohaldama, ja tuvastatud asjaoludele ebaõige õigusliku hinnangu andmine.

2.1.6.6. Kohustuslikud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel

Väited seisukohtade kohta õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel, mis on esitatud Riigikohtu otsuses ja on sama asja uuesti läbivaatavale kohtule kohustuslikud. (§ 693 lg 2)¹⁵².

Riigikohus on leidnud, et Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13.04.2000 otsuse lause linnakohtu otsuse tühistamise õigsuse kohta (“Ringkonnakohtul puudus takistus olemasolevatele tõenditele ja poolte väidetele hinnangu andmiseks”) ei puuduta seaduse tõlgendamist, vaid tõendite hindamist (3-2-1-134-01 Ringkonnakohus ei põhjendanud, miks ta ei arvesta kolleegiumi seisukohaga, et asjas tuleb kohaldada TsK § 477 lg 3; ringkonnakohus leidis TsMS § 693 lõiget 2 rikkudes, et mõistlik ja õiglane on määrata hagejale hüvitis kostja poolt alusetult saadud EVP-kroonide väärtuse ulatuses nende kostja poolt võõrandamise aja seisuga, kuna kostja rikastus alusetult vähemalt selles ulatuses; Riigikohus rõhutas, et üksnes mõistlikkuse ja õigluse põhimõtte järgimise eesmärki silmas pidades ei saa jätta kohaldamata seaduses (§ 693 lg 2) sätestatud (3-2-1-119-06, p 16). Riigikohus oli märkinud tsiviilasja esimest korda lahendades, et kui ühisvara jagatakse pärast abielusuhete lõppemist, määratakse ühisvara kindlaks abielusuhete lõppemise aja seisuga ja perekonnaseaduse mõttes on ühisvara jagamise aeg nõude menetlemine esimese astme kohtus; ringkonnakohus rikkus kõnealust normi oluliselt sellega, et ei määranud asja uuel läbivaatamisel poolte ühisvaraks olnud ehitiste kui vallasasjade väärtuse kindlaks ühisvara jagamise seisuga esimese astme kohtus (3-2-1-141-09, p 14). Toodust tulenevalt on kõnealuse normi kontekstis õiguslikud väited ka konkreetsete asjaolude alusel konkreetsetes asjades kehtiva konkreetse õigusliku järelduse alama astme kohtule konkreetse ülesande andmine. Kõnealuse normi kohaldamisel on arvestatavad analoogilise apellatsioonimenetlusõigusnormi kohta väljendatud seisukohad.¹⁵³

2.1.6.7. Faktiliste ja õiguslike väidete eristamisest kassatsioonimenetluses üldiselt

Faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel olulisimate kassatsioonimenetlusõigusnormide (§ 688 lg 3 ls 1, § 688 lg 4, § 691 p 5, § 692 lg 1 p 1) kohaldamisel lahendatavate küsimuste kohta on õiguskirjanduses esitatud erinevaid seisukohti, mida tuleks siinkohal mainida. Saksamaa kassatsioonipraktika kriminaalasjades loeb materiaalsoiguse rikkumise tuvastamiseks ka poliitilise ja pornograafilise sisuga piltide vaatlemist põhjendusega, et muidu ei saavutaki tuvastada, kas faktilisi asjaolusid tuvastanud kohtu õiguslikud järeldused on ikka paikapidavad (Kergandberg 1999: 122). Lisaks käesolevas töös eelnevalt¹⁵⁴ kassatsiooni

¹⁵² TsMS § 693 lg 2: Riigikohtu otsuses esitatud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel on sama asja uuesti läbivaatavale kohtule kohustuslikud.

¹⁵³ Vt käesoleva töö p 2.1.5.

¹⁵⁴ Vt p 1.4.3.

aluste kohta esitatud seisukohtadele, mis on kohaldatavad ka kõnealuste normide puhul, võib lisada järgmist¹⁵⁵.

Fakti- ja õigusküsimuste piirjuhtumite analüüsiks on välja arendatud nn funktsionaalne lähenemine (Meador, Bernstein 1994: 65). Kui küsimus on põhiliselt sõltuv faktilisest teabest, mille hindamiseks faktikohus on eelisseisundis, kuna kindlakstegemine rajaneb inimkäitumise sisemistel mehhanismidel, loetakse seda faktiküsimuseks. Kui küsimuse lahendamine mõjutab ühiskonda puudutavaid üldisi väärtusi ja ideoloogiat (*policy*) ja hõlmab ainet, milles peaks valitsema ühtsus, loetakse seda õigusküsimuseks. (*Ibid.*: 65). Õigusküsimuseks on, kas vaieldamatutest või tuvastatud asjaoludest võib mõistlikult teha antud järeldust (Cane, Long 1994: 477). Kui võimalikke mõistlikke järeldusi on mitu, tuleb aktsepteerida antud järeldust, kui aga mõistlik on vaid üks võimalikest järeldustest, on selle järelduse tegemine õigusküsimus (*ibid.*). Kui kohus tegeleb kirjaliku tõendiga (näiteks testamendiga) asjaolude kontekstis, milles ei ole vaidlust, on tegemist õigusküsimusega. Kuigi testamendi koostaja tahte kindlakstegemine on teatud mõttes faktiline, jõutakse järelduseni pigem õigusnormide kohaldamise kui teadaolevatest faktidest järelduste tegemise teel. (*Ibid.*: 479). Vastupidiselt toodule on ka esitatud seisukoht, millega on sisuliselt loobunud keerukast faktiliste ja õiguslike väidete eristamisest, tunnistades, et faktide tuvastamine revisjoniasemes on väljakujunenud ja kohane vahend, mis on kohtu käsutuses diskretsiooni alusel asjaosaliste ja ühiskonna hüvanguks (Godbold 1982: 389). Saksamaa kassatsioonimenetluse¹⁵⁶ kohta on kirjanduses tõdetud, et õigusnormi mõiste alla ühendatakse ka kogemuslikud põhimõtted, tõendite vabal hindamisel rakendatavad mõtlemisseadused, tahteavalduste või tehingu tüüptingimuste tõlgendamine eelmise kohtuniku poolt ja lõpuks ka juriidiliste isikute põhimäärused; kõik need õigusnormid on revisjoni abil vaidlustatavad (Paulus, 2002: 164). Toodust tulenevalt on muu hulgas tahteavalduse tõlgendamise väited õiguslikud, kuid tahte tuvastamise väidete puhul sõltub küsimus konkreetsest kaasusest.

---

¹⁵⁵ Toodud on seisukohad väidete eristamise kohta Ameerika Ühendriikide föderaalsetes apellatsioonikohtus, millel on muu hulgas revisjonikohtu funktsioon, sarnaselt Riigikohtuga.

¹⁵⁶ Liidu Ülemkohtu revisjonimenetlus.

2.1.7. Teistmismenetluse normid

Väide asjaolu (või tõendi) kohta, mis on oluline ja mis kohtulahendi tegemise ajal oli olemas, kuid ei olnud ega võinud olla menetlusosalisele teada ja mille esitamisel või millele tuginemisel menetluses oleks ilmselt tehtud teistsugune kohtulahend ning mis on teistmise aluseks (§ 702 lg 2 p 9)¹⁵⁷. Väited asjaolude kohta, mis on selged, ning mille korral sel juhul Riigikohus muudab alama astme kohtu lahendi või tühistab alama astme kohtu lahendi ja teeb uue otsuse või määruse (§ 710 lg 1 ls 2)¹⁵⁸.

Riigikohus on leidnud, et väited PI EKE Projekt sama õigusliku staatuse kohta, mis tal oli enne OÜ EKE Projekt asutamisloa taotlemist, ning teistmise alusena käsitletav OÜ EKE põhikirjast tulenev tõenduslik asjaolu õigusjärgluse kohta, on väited asjaolude kohta, mis aga ei ole uued (3-2-2-9-96). Asjaoluks, mis ei olnud isikule abielu lahutamise ajal teada, on Riigikohus lugenud seda, et isiku abikaasa on surnud, kuid abielu lahutamise kohtuotsuse teistmise aluseks asjaolu, et abielu lahutamise ajaks kohtus oli abielu lõppenud 13.01.1946 abikaasa surmaga (3-2-2-11-96). Vaidlus selle üle, kas AS Autoteenindus on RAS-i Autoteenindus õigusjärglane ning õige kostja P. Kirchbergi hakis, tuleb lahendada selles samas asjas ega ole asjaoluks teistmise aluse mõttes (3-2-2-12-96). Väidetav volituste puudumine teistitavas asjas on asjaoluks, mis aga ei ole uus; samas see, et ringkonnakohtu 09.02.1998 määrusega on tuvastatud, et Justiitsministeerium saab konkreetses õigussuhetes riiki esindada vaid Vabariigi Valitsuse erivolituse alusel, on kohtu seisukoht seaduse tõlgendamisel, mis ei ole asjaoluks teistmise aluse mõttes (3-2-2-8-98). H. Tähemaale ei olnud 1998. aastal otsuse tegemise ajal teada asjaolu, et kostja esitatud 17.01.1994 kirjal, mis oli otsuse tegemise aluseks, on võltsitud allkiri; allkirja võltsituse kinnituskirjal tuvastas Tartu Linnakohus 08.12.1999 otsusega (3-2-2-1-01). Teistmisavalduses ei saa vaidlustada kohtuotsuse sisulist õigsust, sest teistmise aluseks ei ole materiaalõiguse normide väär tõlgendamine või kohaldamine ega protsessinormide rikkumine (3-2-2-2-03, p 20). Vabariik (Maksu- ja Tolliameti kaudu) on teistmise alusena esile toonud asjaolu, et talle ei olnud ega võinudki olla enne Gillian OÜ pankrotimenetluses kompromissi kinnitava kohtumääruse tegemist teada, et ta on selles pankrotimenetluses võlausaldaja, kuid selline asjaolu võis avaldajale enne teistitava kohtumääruse tegemist teada olla (3-2-2-2-04, p 6). Toodust tulenevalt on kõnealuste normide kontekstis väited õigussuhete (õigusjärglus, võlasuhe) kohta faktilised. Väide isiku volitatuse kohta võib olla faktiline või õiguslik sõltuvalt kaasusest.

---

¹⁵⁷ TsMS § 702 lg 2: Teistmise alused on järgmised:

9) muu oluline asjaolu või tõend, mis kohtulahendi tegemise ajal oli olemas, kuid ei olnud ega võinud olla menetlusosalisele teada ja mille esitamisel või millele tuginemisel menetluses oleks ilmselt tehtud teistsugune kohtulahend.

¹⁵⁸ TsMS § 710 lg 1 ls 2: Kui asjaolud on selged, muudab Riigikohus alama astme kohtu lahendi või tühistab alama astme kohtu lahendi ja teeb uue otsuse või määruse.

2.2. Tsiviilasja lahendamise õigsust tagavad normid

2.2.1. Tõekohustus

2.2.1.1. Menetlusabi taotleja, tunnistaja, ekspert ja vara nimekirja esitav kostja

Väited valeandmete kohta, mille menetlusabi saaja on menetlusabi taotledes esitanud ning mille korral kohus võib menetlusabi andmise tühistada (§ 189 lg 1 p 1)¹⁵⁹. Väited asjaolude kohta, mis on tunnistajana väljakutsutud isikule teada olevad ja mille kohta tunnistajana väljakutsutud isik on kohustatud andma kohtule tõeseid ütlusi (§ 254)¹⁶⁰. Väide tõe kohta, mis on nimetatud § 260 lg 2.¹⁶¹ Väide arvamuse kohta, mis peab olema õige ja põhjendatud ja mille ekspert peab andma talle esitatud küsimustes (§ 303 lg 4)¹⁶². Väited andmete kohta, mis on märgitud vara nimekirjas või sissetulekute või kulude arvestuses ja mille suhtes hagejal on põhjendatud kahtlus, et see ei ole õigesti (või piisavalt hoolsalt) koostatud, ning mille korral sel juhul võib ta nõuda kostjalt ka vande andmist arvestuse või nimekirja õigsuse kohta kostjale teadaolevate andmete kohaselt (§ 364 lg 3 ls 1)¹⁶³.

Riigikohtu tsiviilkolleegium ei ole menetlusabi taotleja poolt valeandmete esitamist ega tunnistajana väljakutsutud isiku poolt tõeste ütluste andmist ega andmise kohustust ega eksperdiarvamuse õigsust ega õige arvamuse andmise kohustust käsitletud. Valeütlus seisneb tõendamisel tähtsate asjaolude moonutamises (Sootak, Pikamäe, 2009: 813). Tõe moonutamise all mõistetakse ütluste andmisel tegelikkusele mittevastavate asjaolude avaldamist (*ibid.*). Valetunnistuse saavad definitsiooni järgi moodustada üksnes valed ehk väärad, täpsemalt – teadvalt valedena lausunud laused (Rosentau, 2001: 191). Ekspert võib teha teadvalt vale järelduse näiteks ekspertiisi tegemise võimatuse kohta, samuti selle kohta, et ühe või teise ekspertiisiülesande lahendamine on võimatu, või siis loobuda teadvalt kategoorilises vormis järelduse tegemisest, tehes selle asemel oma järelduse tõenäolikus vormis või identifitseerimisülesande lahendamisel teha teadvalt kategoorilises vormis järelduse tegemise asemel järelduse üksnes objekti grupikuuluvuse kohta (Sootak, Pikamäe, 2009: 816). Väidete tõesuse või õigsuse kohustus tsiviilkohtumenetluses ei ole samastatav vastavate karistusõiguslike sanktsioonide ainesega. Menetlusabi tühistamise aluseks võiks

---

¹⁵⁹ TsMS § 189 lg 1 p 1: Kohus võib menetlusabi andmise tühistada, kui menetlusabi saaja on menetlusabi taotledes esitanud valeandmeid.

¹⁶⁰ TsMS § 254: Tunnistajana väljakutsutud isik on kohustatud ilmuma kohtusse ja andma kohtule tõeseid ütlusi temale teada olevate asjaolude kohta.

¹⁶¹ TsMS § 260 lg 2: Kui kohtul on alust arvata, et tunnistaja pelgab või ei räägi muul põhjusel kohtule menetlusosalise juuresolekul tõtt või kui menetlusosaline suunab oma sekkumisega või muul viisil tunnistaja ütlusi, võib kohus tunnistaja ülekuulamise ajaks selle menetlusosalise saalist eemaldada.

¹⁶² TsMS § 303 lg 4: Ekspert peab kohtu kutsel kohtusse ilmuma ja andma talle esitatud küsimustes õige ja põhjendatud arvamuse.

¹⁶³ TsMS § 364 lg 3 ls 1: Kui hagejal on käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud nimekirjas või käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud arvestuses märgitud andmete suhtes põhjendatud kahtlus, et see ei ole õigesti või piisavalt hoolsalt koostatud, võib ta nõuda kostjalt ka vande andmist arvestuse või nimekirja õigsuse kohta kostjale teadaolevate andmete kohaselt.

olla ka taotleja eksimus asjaolu õiguslikus küljes¹⁶⁴. Samuti tunnistaja, ekspert ja vara nimekirja esitav kostja peaksid olema kohustatud esitama teadvalt õigeid hinnanguid, sõltumata asjaolu rajanemisest õiguslikule hinnangule, s.t kõnealuste normide tähenduses ei tuleks lugeda väiteid õiguslikeks, välja arvatud konkreetsete faktiliste asjaoludega mis tahes puutumust mitte omavad väited, mis seisnevad õigusnormide tsiteerimises.¹⁶⁵

2.2.1.2. Menetlusosaliste avaldused

Väited faktiliste asjaolude kohta, mis asja puudutavad ja mille kohta menetlusosaliste avaldused peavad olema tõesed (§ 328 lg 1)¹⁶⁶.

Riigikohus on nõustunud ringkonnakohtuga, et hageja esitatud asjaolud ei ole tõesed: hageja väited, mille kohaselt kostja püüdis vaidlusalused sõiduautod esmalt tagatiseks anda, seejärel võõrandas autod kahel korral erinevatele isikutele, 14.11.2005 sõlmiti sõiduautode müügileping, millega pooled lugesid laenulepingu lõpetatuks ja autod hagejale üleantuks, müügilepingu sõlmimisel andis kostja hagejale üle ka autode valduse, s.o dokumentatsiooni ja võtmed (3-2-1-122-08, p 19 lg 1, p 13). Tõesed võivad olla avaldaja väited (ja neid väiteid tuleb asja uuel läbivaatamisel hinnata), mille kohaselt korteriühistu asutamisel rikuti seadust sellega, et korteriühistu asutamiskoosolekul osalejate nimekirjal oleval allkirjal ja koosoleku protokoll on võltsitud ning korteriühistu asutati omanike tahte vastaselt, kasutades selleks võltsitud allkirju, ja et tegelikkusele ei vasta korteriomanike nimekirjas ja hääletamistulemustes märgitud osalenud isikute isiku- ja registrikoodid ning et omanikeks olevate juriidiliste isikute esindajad ei osalenud asutamiskoosolekul ning puudusid ka nende volikirjad või registrikaardid (3-2-1-101-06, p 12). Kostja ei saa väita, et ta on laenulepingu alusel saanud 2000 eurot tagasi maksnud, kuid kui kohus ei loe kostja väidet tõendatuks, siis alternatiivselt tugineb kostja väitele, et poolte vahel ei olegi 2000 euro laenamiseks laenulepingut sõlmitud (Pärsimägi 2011: 21). Riigikohus ei ole kõnealust normi iseseisvalt sisustanud ning see sõltubki kohaldavast normist, antud viidete puhul oli väidete tõesuse küsimus seotud vastavalt hagi aluse, tõendite hindamise ja omaksvõtuga. Kuigi toodud juhtudel on faktilisi väiteid, s.t avaldusi, mis on tõesed või väärad, käsitatud laialt, tuleks tsiviilkohtumenetluse võistlevuse ja dispositiivsuse põhimõtetest lähtuvalt eelistada kitsast käsitust, eriti kui menetlusosaline sellele hiljem tugineb, ja võimaldada lugeda menetlusosalise väited, mis leitakse olevat ebaõiged, õiguslikeks, kui ebaõigsus tulenes

---

¹⁶⁴ Eksimus väites, mis võiks olla käsitatav õigusliku hinnanguna, nt taotluses sisalduvad hinnangud varaliste õiguste, nt intellektuaalsete varaliste õiguste või kohtuvaidluse esemeks oleva õiguse või muude vaieldavate õiguste kohta.

¹⁶⁵ See aga ei tähenda, et isik vastutaks kõnealuse kohustuse mis tahes rikkumise korral karistusõiguslikult.

¹⁶⁶ TsMS § 328 lg 1: Menetlusosalise avaldused asja puudutavate faktiliste asjaolude kohta peavad olema tõesed.

väidetavalt ekslikust õiguslikust hinnangust. Vastasel juhul tulenevalt toodud lahendist esineb alus lugeda menetlusosalise esitatud tõendid ebausaldusväärseks ja lahendada asi selle menetlusosalise kahjuks.

2.2.2. Andmete esitamise kohustus

Väited andmete (ja dokumentide) kohta, mida kohus võib ülalpidamisasjas kohustada poolt esitama oma sissetuleku ja varalise seisundi kohta, hoiatades teda, et võimalik on teha järelepärimine (§ 230 lg 4)¹⁶⁷. Väited andmete kohta, mis on asja lahendamiseks tähtsad ja isiku valduses, ning mille alusel peab ta sel juhul kohtu nõudel koostama dokumendi ja esitama selle kohtule (§ 279 lg 2 ls 1)¹⁶⁸. Väited andmete kohta, mis on nimetatud § 280 lg 1, lg 3, lg 4.¹⁶⁹ Väited andmete kohta, mis on nimetatud § 601 lg 1 ls 1.¹⁷⁰

Riigikohus ei ole kõnealuseid norme käsitleanud. Riigikohus on ebaõigete andmete avaldamise delikti kohta leidnud, et mõistele “andmed” annab täpse tähenduse termin “faktiväide”; faktiväide on põhimõtteliselt kontrollitav, tema tõesus või väärus kohtumenetluses tõendatav (3-2-1-99-97). Enne 01.01.2008 kehtinud andmekogude seaduse § 2 lg 2 kohaselt loeti andmeteks igasuguseid üksteisest eraldatavaid informatsiooniühikuid. Avaliku teabe seadusesse viidud kehtiv andmekogude regulatsioon (ptk 5¹) enam andmete mõistet ei defineeri. D.H. Flaherty on osutanud informatsioonile kui “teadmise” laialt kasutatavale sünonüümile ning andnud sellele teadmise edastamise või vastuvõtmise sisu (Tikk, Nõmper, 2007: 21). Tulenevalt toodust ja kõnealuste normide funktsioonist peaks andmete esitamine olema samastatav menetlusabi taotleja, tunnistaja, eksperdi või vara nimekirja esitava kostja poolt tõeste asjaolude esitamisega käesoleva töö p 2.2.1.1 mõttes.

---

¹⁶⁷ TsMS § 230 lg 4: Ülalpidamisasjas võib kohus kohustada poolt esitama andmed ja dokumendid oma sissetuleku ja varalise seisundi kohta, hoiatades teda, et võimalik on teha käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatud järelepärimine.

¹⁶⁸ TsMS § 279 lg 2 ls 1: Kui isiku valduses on asja lahendamiseks tähtsaid andmeid, peab ta kohtu nõudel koostama nende andmete alusel dokumendi ja esitama selle kohtule.

¹⁶⁹ TsMS § 280:

(1) Kui hagi on esitatud autoriõiguste, autoriõigustega kaasnevate õiguste või tööstusomandiõiguste rikkumise või rikkumise ohu tõttu, võib kohus hageja põhjendatud taotlusel kohustada kostjat või muud isikut esitama muu hulgas kirjalikult andmed kaupade või teenuste, mis intellektuaalsest omandist tulenevat õigust rikuvad, päritolu ja turustuskanalite kohta.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud teave võib muu hulgas hõlmata järgmisi andmeid:

1) kaupade või teenuste tootjate, valmistajate ja turustajate, nende kaupade või teenustega varustajate ja kaupade või teenuste varasemate valdajate nimed ja aadressid ning tellijate ja müügikohtade, kellele ja kuhu kaubad või teenused olid määratud, nimed ja aadressid;

2) andmed valmistatud, toodetud, tarnitud, saadud või tellitud kaupade koguste kohta ja hindade kohta, mis kaupade või teenuste eest maksti.

(4) Käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud teavet ei või kasutada väljaspool kohtumenetlust, milles andmeid küsiti.

¹⁷⁰ TsMS § 601 lg 1 ls 1: Kui kohtul on põhjendatud andmeid selle kohta, et registrisse on kantud valeandmeid või et andmed, mis seaduse kohaselt tuleb kohustuslikult registrisse kanda, on esitamata jäetud, teeb kohus määruse, millega kohustab andmete esitamiseks kohustatud isikuid trahvi ähvardusel esitama õigeid andmeid või esitama määruse kohta vastuväite.

2.2.3. Tõendamise kohustus

2.2.3.1. Tõendid üldiselt

Väide igasuguse teabe kohta, mis on seaduses sätestatud protsessivormis ja mille alusel kohus seaduses sätestatud korras teeb kindlaks poolte nõudeid ja vastuväiteid põhjendavad asjaolud või nende puudumise, samuti muud asja õigeks lahendamiseks tähtsad asjaolud, ning mis on tsiviilasjas tõendiks (§ 229 lg 1)¹⁷¹. Väide asjaolu olemasolu või puudumise kohta, mis omaks võeti ja mille kohta tagasivõttev pool tõendab, et väide ei vasta tõele ja omaksvõtt oli tingitud ebaõigest ettekujutusest asjaolust, ning mille korral sel juhul võib omaksvõtu tagasi võtta (§ 231 lg 3 ls 1)¹⁷². Faktiline väide, mille kostja on esitanud vastuses hagile ja mille tõendamiseks kostja peab vastuses teatama kõik tõendid (§394 lg 2 p 3)¹⁷³.

Õiguses kasutatakse põhiliselt kahte tüüpi argumente: normatiivseid ja tõendavaid (Rosentau 2008: 182). Tõendamise esemeks on alati ainult faktiline asjaolu, mitte õiguslik küsimus (Paulus 2002: 108). Tõendamiseseme määravad kohaldamisele kuulvas normis kirjeldatud asjaolud; sisuliselt nähtub normi dispositioonist see, mida hagejal nõude maksmapanekuks tõendada tuleb (Vutt 2010: 34). Tõendid on otsustused, mille eeldusteks on maailma sündmuste materiaalsed jäljed või tähendusrikkad kirjeldused (Rosentau 2008: 182). Tõendiks ei ole pelk ese, kujutis, salvestis või ütlus, vaid vaadeldava jälje või kirjelduse alusel tehtud ja sõnastatud järeldusotsustus (*ibid.*).¹⁷⁴

Järeldusseoste järgi on õiguskirjanduses eristatud “väidete hierarhia” eri tasandeid. Kõrgeim tasand tähistab õigusrikkumise (Evett *et al.* 2000: 235) ehk sisuliselt seaduses nimetatud õigusliku asjaolu tasandi väiteid.¹⁷⁵ Üldiselt kuuluvad need väited kohtule, kes tuvastab asjaolu, ning harilikult peaks tõendi esitamisel jääma keskmise ehk tegevuse tasandi väidete juurde.¹⁷⁶ Kui teave on ebapiisav esitamaks keskmise tasandi väiteid, peaks jääma alg- ehk allika tasandi väidete juurde.¹⁷⁷ Teatud juhtudel aga võib olla vajalik pöörduda alltasandi väidete juurde.¹⁷⁸ Kõrgema tasandi väidetelt taganemise korral jääb enam tõlgendatavaid küsimusi kohtule. (*Ibid.*) Saksa õiguskirjanduses on leitud, et tõendamiseseme hulka kuuluvad

---

¹⁷¹ TsMS § 229 lg 1: Tõendiks tsiviilasjas on igasugune teave, mis on seaduses sätestatud protsessivormis ja mille alusel kohus seaduses sätestatud korras teeb kindlaks poolte nõudeid ja vastuväiteid põhjendavad asjaolud või nende puudumise, samuti muud asja õigeks lahendamiseks tähtsad asjaolud.

¹⁷² TsMS § 231 lg 3 ls 1: Omaksvõtu võib tagasi võtta üksnes teise poole nõusolekul või juhul, kui tagasivõttev pool tõendab, et väide asjaolu olemasolu või puudumise kohta, mis omaks võeti, ei vasta tõele ja omaksvõtt oli tingitud ebaõigest ettekujutusest asjaolust.

¹⁷³ TsMS § 394 lg 2 p 3: Vastuses hagile peab kostja muu hulgas teatama kõik oma taotlused ja väited ning tõendid iga esitatud faktilise väite tõendamiseks.

¹⁷⁴ Kohati käsitletakse asjaolu tuvastamist ebatäpselt ka kui järeldusotsustust mittekätkevat. Näiteks kriminaalmenetluses laiba äratundmiseks esitamise läbiviimise kohta on leitud, et kui toimus moondund või moonutatud laiba identifitseerimine ainult riiete või kaasas olnud esemete alusel, siis tuleb seda tulemust eriti esile tõsta, sest identifitseerimine põhineb sel juhul ainult järeldustel (Kergandberg, Sillaots 2006: 288).

¹⁷⁵ Näitena on toodud kriminaalasjas väide: A vägistab B (*ibid.*).

¹⁷⁶ Näiteks väide: A oli seksuaalvahekorras B-ga (*ibid.*).

¹⁷⁷ Näiteks väide: Seemnevedelik pärines A-lt (*ibid.*).

¹⁷⁸ Näiteks väide: DNA pärines A-lt (*ibid.*).

ka õiguslikud asjaolud, s.o õiguslikud otsustused, mis hõlmavad õiguslikku hinnangut sündmustele (nt ost jne) (Merimaa 2008: 75).

Faktiväiteid ja tõendeid seovad seletused (Rosentau 2001: 205). Seletusest võib sõltuda, kas tõendina esitatud teave tuleb lugeda faktiliseks või mitte.¹⁷⁹ Tõendamine on argumentatiivne diskursus (Rosentau 2010). Argumentatiivne diskursus on selle kontrollimiseks ja hindamiseks metalektilise lähenemise ese (*ibid.*). S. Bernstein on märkinud, et objektiivse standardi kohaselt peab kohus lähtuma ütluse tõlgendamisel ütluse andnud isiku mõttest ja kavatsusest ütluse andmisel (Cotterill 2004: 225). J. Habermasi kohaselt võib kõneleja oma kõneteos esitada kolme põhitüüpi põhjendatuse taotlusi: öeldava või eeldatava [väite] tõesuse taotlus (konstantiivne), kõneteo normatiivse õigsuse taotlus asjakohase normi kontekstis (regulatiivne) ja kõneleja aususe taotlus (ekspressiivne) (Wagner, *et al.* 2007: 68, 72). Kuid enne väidete hindamist ja ka väidete hindamisel ja ümberhindamisel leiavad aset kordused ja ümbersõnastused. Kordused ja ümbersõnastused on põhilised nähtused rekontekstualisatsiooniprotsessis (Martinovsky 2001: xv). Mõnikord toovad ka kõige täpsemad kordused kaasa muutused rõhuasetuses ja tähenduses (*ibid.*). Toodust tulenevalt ei ole seletuse abil siiski tihti võimalik, kas seletuse esitamata jätmise, väite esitaja kavatselt valitud sõnastuse või teabe degradatsiooni tõttu, määratleda väide faktilise või õiguslikuna.

G.L. Williams on leidnud, et mitteõigusliku keele käsitlemisel valmistab raskusi sõnade kahetähenduslikkus ja tähenduse ääreala (Schauer 1993: 113–115). M. Azar on märkinud, et semantilisel määratlematusel on neli tüüpi: homonüümia, polüseemia, üldisus ja hägusus (Wagner, *et al.* 2007: 125). Viimane ei ole lingvistiline, mida teadlik kõneleja suudaks vältida, vaid keeleülene määratlematus. Selle alaliik on kategooriline hägusus, näiteks: kui on öeldud “naaber”, ei ole selge, kas mõeldakse isikut, kes elab lähedal samal korrusel, samas hoones, tänavas või linnaosas. Ainus viis, kuidas kõneleja saab anda hägusale mõiste täpse tähenduse, on sätestada definitsioon. Kohtud käsitlevad kahetähenduslikkuse juhtumeid tihti hägususe juhtumitena, tegemaks ruumi õiguslikule hinnangule. (*Ibid.*: 124–137.) Menetluses võib kujuneda olukord, kus üks asjaolu on üheaegselt nii faktilise kui õigusliku tähendusega (Pärsimägi 2011: 105). Toodust tulenevalt ei ole tõendis sisalduv väide redutseeritav konkreetsetele faktilistele asjaoludele ja selle väite põhjal ei pruugigi olla võimalik korrektne arusaam tegelikkusest. Tõendis sisalduv paratamatult õiguslikke hinnanguid, mis konkreetsest menetluslikust olukorrast sõltuvalt rohkem või vähem ei allu kohtu kontrollile. Kohus saab otsustada siseveendumuse põhjal, kas tõendis sisalduvad väited tõendavad faktilist asjaolu,

---

¹⁷⁹ Vt kontekstualistlik eristamine käesoleva töö p 1.4.2.3.

kuid kõik menetlussubjektid peaksid pöörama tähelepanu võimalike õiguslike hinnangute sisaldumisele tõendis esitatud väites.

Riigikohus on leidnud, et ringkonnakohus keeldus põhjendatult vastu võtmast Politseiameti selgitust relvade sisseveo korralduse kohta (selgitus, et 2003. a veeti sileraudseid relvi sisse RelvS § 59 lg 3 alusel), sest sellega ei tõendata ühtki faktilist asjaolu, vaid tõlgendatakse seaduseid, s.t see ei vasta TsMS § 229 lg 1 järgsetele tõendi kriteeriumitele (3-2-1-69-08, p 30, p 9 lg 2). Põhjendamatu on ringkonnakohtu seisukoht, et A. P poolt laenuraha arvel kostja võla kustutamist ei saa käsitada kolmanda isiku kohustuse täitmisena; tõendiks võib olla kohtuotsuse kirjeldav osa, milles on käsitletud apellatsioonkaebust, milles on käsitletud A. Terasmaa ütlusi, millest nähtuvalt tasus A. P isiklike vahendite arvel kostja ja AS-i ETTA kohustused, vältimaks hageja sattumist makseraskustesse (3-2-1-99-06, p 11 lg 3). Toodu kinnitab tõendi puhul faktiliste väidete käsitamist küllaltki laialt, mis annab kohtule ulatuslikuma võimaluse tõendis esitatud väiteid hinnata ja otsustusruumi tõendile tuginemisel.

TsMS-s on nimetatud ka üht tõendi põhjalikumalt reguleeritud eriliiki teatud asjaolu (haiguse ja selles seisneva takistuse) tõendamiseks.

Väide haiguse kohta, mis takistas menetlusosalisel või tema esindajal hagile vastamast või kohtuistungile ilmumast ja mille põhistamiseks ta esitab kohtule tõendi, millest nähtub, et haigust saab lugeda takistuseks hagile vastamast või kohtuistungile ilmumast (§ 422 lg 2 ls 1)¹⁸⁰.

Sotsiaalministri 22.06.2004 määrusega nr 85 vastu võetud “Menetlustoimingule väljakutsutud isiku enda haigestumise või lähedase isiku ootamatu raske haiguse kohta vormistatava tõendi vormi ja väljaandmise korra” § 4 lg 7 ja lg 9 tulenevalt¹⁸¹ arst tuvastab takistuse esinemise ja tõendi funktsiooniks on tõendada takistuse olemasolu, mille tõttu isik ei saa ilmuda menetlustoimingule kutsel märgitud tähtajaks. Riigikohus on leidnud, et lapsehoolduspuhkusel viibimine ei takista vanemal kohtuistungil osaleda (3-2-1-95-09, p 17). Kohus annab hinnangu, kas tegemist on faktilise asjaolu või õigusliku väitega (Pärsimägi 2011: 105). Seega tuleb kohtul lisaks tõendis esitatule ka ise hinnata, kas asjaolu saab lugeda takistuseks kõnealuse normi tähenduses. Toodus avaldub takistuse kohta ja ka üldisemalt

---

¹⁸⁰ TsMS § 422 lg 2 ls 1: Oma haiguse põhistamiseks, mis takistas hagile vastamast või kohtuistungile ilmumast, esitab menetlusosaline või tema esindaja kohtule tõendi, millest nähtub, et haigust saab lugeda takistuseks hagile vastamast või kohtuistungile ilmumast.

¹⁸¹ Korra § 4 lg 7: Tõendile tehakse kanne selle kohta, kas arst tuvastas takistuse esinemise ambulatoorse tervishoiuteenuse osutamise või koduviisi käigus või tõend anti välja statsionaarse tervishoiuteenuse osutamise ajal. Korra § 4 lg 9: Tõendile tehakse kanne, millega arst kinnitab, et tõend antakse välja esitamiseks kohtule tõendamaks takistuse olemasolu, mille tõttu isik ei saa ilmuda menetlustoimingule kutsel märgitud tähtajaks.

tõendina esitatud väite kahetine allumine nii faktilise kui ka õigusliku väite regulatsioonile: tõendiks võib olla vahetult õigusnormi kohaldamise aluseks olev hinnang, kuid kohus kontrollib õigusnormi kohaldamise aluseks olevat hinnangut ka ise kohtule esitatud ja teada olevat teavet arvestades.

2.2.3.2. Tunnistaja ütlused

Väited asjaolude kohta, mis omavad asjas tähtsust ning mille korral võib tunnistajana üle kuulata iga inimese, kellele need võivad olla teada, kui ülekuulata ei ole selles asjas menetlusosaline või menetlusosalise esindaja (§ 251 lg 1)¹⁸². Väited andmete (sh arvandmete ja nimede) kohta, mis on raskesti meelepeetavad ja mille esitamiseks tunnistaja võib ütlust andes kasutada märkmeid ja muid dokumente (§ 264 lg 1 ls 1)¹⁸³.

Kirjanduses on leitud, et tunnistaja ütlused ei või sisaldada mingit järelduslikku teavet; siin peab kõik piirduma meeleeelunditega vahetult tajutu kiretu fikseerimisega (Kergandberg jt 2008: 128). Arvestades aga muudes allikas väljendatud seisukohtadega, tuleb toodud korrigeerida vähemalt “järeldusliku” mõiste täpsustamisega. Tunnistaja ülekuulamisel tuleb silmas pidada, et võõraid psühholoogilisi protsesse ei saanud ta tajuda (Kergandberg, Sillaots, 2006: 264). Erinevalt ütlusest ei loeta tõendiks tunnistaja omapoolset oletust, hinnangut, nägemust või arvamust, midagi sellist, mis ulatub oluliselt kaugemale vahetult meeleeelunditega tajutust (*ibid.*: 174). Näiteks märkus: “Ma tunnen teda, miski niisugune teeb teda varjatult agressiivseks” sisaldab järeldust, tõlgendust, kogemusel põhinevat reeglit ja ütlusi seisundi kohta, mis ei ole tema poolt tajutav. Tunnistaja ütluste esemeks ei ole õiguslikud arvamused, väärtushinnangud, arvamused, järeldused, prognoosid ja oletused.¹⁸⁴ Küll aga võib tunnistaja ülekuulamisel kasutada selliseid lihtsaid õiguspõhiseid, nagu näiteks ostmine, üürimine, omand. Teatud määral võivad tunnistaja ütlused hõlmata ka hinnanguid. Need hinnangud peavad aga põhinema kriteeriumidel, mis on üldiselt tunnustatud ja kohtu poolt kergesti kontrollitavad. (*Ibid.*: 264–265). Tunnistaja võib anda hinnanguid ja teha järeldusi juhul, kui sellised väited rajanevad mõistlikult tunnistaja tajul ja järeldusel on mõistlik alus (Haydock 1990: 204). Näiteks tunnistaja ei või anda ütlusi selle kohta, et isikul oli teatud liiki luumurd, kuid võib järeldada, et isikul oli murtud käsi. Näiteks tunnistaja võib anda ütlusi, et isik oli joobes, kuid ei või tunnistada, et isik käitus hooletult. Lubatavad on tunnistaja ütlused kiiruse, vahemaa, aja, välimuse, seisundi, tunnete, vanuse, tervise, kainuse, vara väärtuse ja teiste mõistlike tähelepanekute kohta. Tunnistaja võib anda ütlusi, mille kohaselt isik oli hirmul. Tunnistaja hinnang on lubamatu, kui tunnistaja ei suuda selgitada

¹⁸² TsMS § 251 lg 1: Tunnistajana võib üle kuulata iga inimese, kellele võivad olla teada asjas tähtsust omavad asjaolud, kui ülekuulata ei ole selles asjas menetlusosaline või menetlusosalise esindaja.

¹⁸³ TsMS § 264 lg 1 ls 1: Tunnistaja võib ütlust andes kasutada arvandmete ning nimede ja muude raskesti meelepeetavate andmete esitamiseks märkmeid ja muid dokumente.

¹⁸⁴ Näiteks kriminaalmenetluses kahtlustatava vastust küsimusele, kas ta on toime pannud kuriteo, milles teda kahtlustatakse, ei ole õige käsitada ütlusena, vaid pigem seletusena (Kergandberg, Sillaots 2006: 183).

alust, millel hinnang rajaneb. (*Ibid.*: 204–205.) Toodud angloameerika kirjanduses kujunenud valitsevad seisukohad ei pruugi siiski olla täpselt kohaldatavad Eesti tsiviilkohtumenetlusõiguses, sest inkvisitsioonilises süsteemis¹⁸⁵ on tõendite hindamine vabam (Olsson 2007: 45). Antud näidete hulgas on erisuseks piirang anda ütlushi meditsiinilisi eriteadmisi eeldavate asjaolude kohta (nt luumurru liik), sest TsMS kohaselt ei ole see tunnistaja poolt iseenesest välistatud.

2.2.3.3. Menetlusosalise vande all antud seletus

Väide asjaolu kohta, mis on nimetatud § 267 lg 1 ls 1,¹⁸⁶ § 268,¹⁸⁷ ja § 271 lg 2¹⁸⁸.

Riigikohus on leidnud, et tuleb järgida ringkonnakohtu otsuse põhjendust, mille kohaselt tõendada soovitud asjaolu ei tõendaks kostja seadusliku esindaja P. Kerni vande all ülekuulamine, kes teab kinnitada, et lepingu sõlmimisega läks kostjale üle õigus saada klientidelt lepingujärgset tasu (3-2-1-106-09, p 9 lg 2, p 14, 16). Toodust tulenevalt on tegemist õigusliku väitega. Kõnealuste normide kohta on kohaldatavad ka tunnistaja ütluste osas väljendatud seisukohad.

2.2.3.4. Dokumentaalne tõend

Väited andmete kohta, mis on asja lahendamiseks tähtsate asjaolude kohta ja mida sisaldav igasugune kirjalikult, pildistamisega või video-, heli- või elektroonilise salvestusega või muu andmesalvestusega jäädvustatud dokument või muu sellesarnane andmekandja, mida on võimalik kohtuistungil esitada tajutaval kujul, on dokumentaalne tõend (§ 272 lg 1)¹⁸⁹.

Riigikohus on leidnud, et Justiitsministeeriumi poolt kohtule esitatud statistikat kajastavad andmed ebaõigete kannete kohta ja kohtunikuabide menetlusaja ning vigade arvu kohta ei ole dokumentaalseteks tõenditeks TsMS mõttes, sest puuduvad statistiliste andmete autori identifitseerimiseks vajalikud andmed ning dokumendi koostamise kuupäev ja allkiri (3-3-1-42-10, p 16 lg 3). Kuna dokumendi koostamise kuupäeva ja allkirja nõudeid ei ole seaduses sätestatud, tähendab toodud seisukoht sisuliselt seda, et teave võib olla dokumentaalseks tõendiks juhul, kui dokumenti on võimalik siduda konkreetse tegeliku sündmusega,

¹⁸⁵ Vt uuriva menetluse kohta Eesti tsiviilkohtumenetluses käesoleva töö p 1.1.1.

¹⁸⁶ TsMS § 267 lg 1 ls 1: Pool, kes ei ole suutnud muude tõenditega tõendada tema poolt tõendamist vajavat asjaolu või kes ei ole muid tõendeid esitanud, võib asjaolu tõendamiseks taotleda vastaspoole või kolmanda isiku vande all ülekuulamist.

¹⁸⁷ TsMS § 268: Kohus võib vaieldava asjaolu kohta vande all üle kuulata ka tõendama kohustatud poole, kui üks pool seda taotleb ja teine pool sellega nõustub.

¹⁸⁸ TsMS § 271 lg 2: Kohus võib alaealise või piiratud teovõimega täisealise teda vannutamata üle kuulata asjaolu kohta, mis seondub otseselt tema enda teoga või mis on olnud tema vahetu kogemuse esemeks, kui kohus peab seda asjaolusid arvestades mõistlikuks.

¹⁸⁹ TsMS § 272 lg 1: Dokumentaalne tõend on igasugune kirjalikult, pildistamisega või video-, heli- või elektroonilise salvestusega või muu andmesalvestusega jäädvustatud dokument või muu sellesarnane andmekandja, mis sisaldab andmeid asja lahendamiseks tähtsate asjaolude kohta ja mida on võimalik kohtuistungil esitada tajutaval kujul.

konkreetses sündmuses aga saab ja tuleb kirjeldada sündmust tajunud isiku ja tajumise aja äratoomisega.

2.2.3.5. Asitõend

Väited asjaolude kohta, mis on tsiviilasja lahendamiseks tähtsad ja mida selgitada aidata võiva olemasolu või omadustega asi või dokument on asitõend (§ 285)¹⁹⁰.

Asitõend võib olla asi, mille puuduste üle vaieldakse (Pärsimägi 2011: 110). Kuid vaidluse suhtes, kas asja omaduste näol on tegemist puudusega (nt VÕS 217 lg 6, VÕS § 277 lg 1 vm järgi), ei peaks asi asitõendiks olema. Riigikohus ei ole kõnealuse normi sisu käsitletud. Kuna asitõend on nii dokumentaalse tõendiga kui ka vaatlusega (§ 288 järgi) analoogiline tõend, kehtib nende kohta toodu ka asitõendi osas.

2.2.3.6. Vaatlus

Väited andmete kohta, mille igasugune vahetu kogumine asjaolu olemasolu või olemuse kohta kohtu poolt, muu hulgas paikkonna või sündmuskoha vaatlemine, on vaatlus (§ 290)¹⁹¹. Väited asjaolude kohta, mis on vaatluse täielikkuse ja menetletava asja seisukohalt olulised ja millele võivad vaatlusel osalevad menetlusosalised juhtida kohtu tähelepanu (§ 291 lg 4)¹⁹².

Riigikohus on leidnud, et paikvaatluse protokoll ei vasta TsMS-s toodud nõuetele (3-2-1-2-07, p 15). Paikvaatluse protokollis ei ole kirjeldatud, kui kaugel asub tööõnnetuse koht (rulltransportöör) hageja töökohast ning missugune oli juurdepääs hageja töökohalt tööõnnetuse kohale, vaid kirjeldatud ajal, mil hagejaga juhtus tööõnnetus, aset leidnud sündmusi. Need paikvaatluse protokollis kantud fraasid ei kujuta endast sündmuskoha kirjeldust vaatluse hetkel. Jääb mulje, et maakohus kandis paikvaatluse protokollis oma järeldusi paikvaatluse käigus kuulnud ütluste alusel. (*Ibid.*) Teises asjas on kolleegium juhtinud tähelepanu, et protokollis on märgitud oluliste asjaoludena nt, et “hoonesse on sisse ehitatud avatud trepp” ning “keldrisse pääseb Vana-Viru 6 hoone seest” (3-2-1-41-08, p 16 lg 4). Toodust tulenevalt ei või kohus vaatluse käigus teha järeldusi, erinevalt hiljem tõendi hindamisest, vaid peab fikseerima vahetult tajutu. Faktiline on näiteks väide vahemaa kohta, samuti väide, mille kohaselt on tegemist hoonega¹⁹³. Samas ei pruugi viimane kehtida juhul, kui soovitakse tõendada, et ehitise näol on tegemist hoonega.¹⁹⁴

¹⁹⁰ TsMS § 285: Asitõend on asi, mille olemasolu või omadused võivad aidata selgitada tsiviilasja lahendamiseks tähtsaid asjaolusid. Asitõendiks on ka sellistele tunnustele vastav dokument.

¹⁹¹ TsMS § 290: Vaatlus on igasugune vahetu andmete kogumine asjaolu olemasolu või olemuse kohta kohtu poolt, muu hulgas paikkonna või sündmuskoha vaatlemine.

¹⁹² TsMS § 291 lg 4: Vaatlusel osalevad menetlusosalised võivad juhtida kohtu tähelepanu vaatluse täielikkuse ning menetletava asja seisukohast olulistele asjaoludele.

¹⁹³ EhS § 2 lg 2 on sätestatud hoone legaaldefiniitsioon: hoone on väliskeskkonnast katuse ja teiste välispiiretega eraldatud siseruumiga ehitise.

¹⁹⁴ Vt eristamise sõltuvus materiaalõigusnormist strukturalistliku eristamise järgi käesoleva töö p 1.4.1.3.

2.2.3.7. Ekspertiarvamus

Väited asjaolude kohta, mis on asjas tähtsad ja nõuavad eriteadmisi ja mille selgitamiseks on kohtul menetlusosalise taotlusel õigus küsida eksperdi arvamust (§ 293 lg 1 ls 1)¹⁹⁵.

Kohtuekspertiisiseaduse § 3 tulenevalt eksperdiarvamus on eksperdijäreldus tõendamisel tähtsa asjaolu kohta. KES § 4 lg 1 tulenevalt kasutab ekspert ekspertiisi tehes mitteõiguslikke eriteadmisi.

Ekspert on ainus tõendiallikas, kellelt lausa oodatakse järeldusliku loomuga uute teadmiste transportimist kohtumenetlusse (Kergandberg jt 2008: 128). Vähemalt episteemilisest vaatenurgast pole ekspertarvamus reeglina käsitatav üksiku lihttõendina, sest tavaliselt on arvamuse eelduseks teised tuvastatud materiaalsed faktid kui iseseisvad tõendid, ning ka järeldus võib olla tuletatud mitme erineva meetodi abil, mis kuuluvad tõendiallikate eri liikide alla (Rosentau 2001: 202). Kuna eksperdi arvamus ei saa niikuinii evida tõendi kaalu ilma seda saatva argumentatsioonita ja sellega liituvate muude tõenditeta, siis kohtunik ei võta tõendina pelgalt eksperdi uskumisotsustusi, vaid komplekstõendina ekspertarvamust tervikuna (*ibid.*). Ekspert peaks olema suuteline selgitama, miks konkreetsel juhul temale esitatud küsimus väljub õigusliku hinnangu tõttu eksperdi pädevusest (Evelt *et al.* 2000: 235; Olsson 2007: 44).

Näiteks eksperdi poolt tuvastatud psüühikahäire kuulub psühhiaatria (empiirika) valda, häirepilt aga juurasse (normatiivne hinnang) (Sootak 2002: 85). Kohtuarstliku või kohtupsühhiaatriaeksperti ülesandeks on üksnes kehalise või vaimuhaiguse tuvastamine vastavalt haiguste klassifikatsioonile. Arusaamisvõime ja juhtimisvõime on normatiivsed mõisted, õieti küll hinnangud. Eksperti poolt diagnoosi hindamine seaduses nimetatud sätete alusel (nt vaimuhaigus) on küll eksperdi arvamus, kuid samal ajal on tegemist ka õigusnormi kohaldamisega, mistõttu seda ei saa lugeda eksperdi pärusmaaks, kuhu juristil ei ole asja. (*Ibid.*: 85–86). Piiritlemaks mitteõiguslikku ja õiguslikku küsimust ekspertiisi määramisel ei oleks vaja hakata analüüsima seda, kas selle küsimuse lahendamine eeldab õigusnormi rakendamist (eksperti tööd reguleerivaid õigusnorme tuleb ekspertiisi tegemisel nagunii rakendada), ega ka püüda kindlaks määrata, kas küsimuse lahendamine eeldab tõendite kontrollimist ja hindamist, sest ilmselt on väga keeruline välistada ka eksperdipoolset tõendite kontrollimist ja hindamist (Kergandberg, Sillaots 2006: 186). Ehk võiks öelda nii, et eksperdilt ei või küsida selliselt, et tema vastuse pinnalt saaks kohe ja vahetult tuletada mingi

---

¹⁹⁵ TsMS § 293 lg 1 ls 1: Kohtul on menetlusosalise taotlusel õigus küsida eksperdi arvamust asjas tähtsate ja eriteadmisi nõudvate asjaolude selgitamiseks.

õigusliku järeلمي ja et juristi järeldus (hinnang) ei mahuks enam sinna vahele (*ibid.*). Riigikohus on leidnud, et kuna eksperdile esitatud küsimuse pinnalt soovitakse otse ja vahetult vastust käsitletava teo koosseisu täidetuse (olemasolu) kohta, on tegemist õiguslike küsimustega (3-1-1-117-05, p 22.1). Arvestades ka, et kohtuekspertiisi eesmärgid on menetlusvormist sõltumata kokkulangevad (Lindmäe 2002: 89), on toodud seisukohad tsiviilkohtumenetluses igati asjakohased.

H. Kniffka on täheldanud, et Saksamaal annavad lingvistikaekspertid vahel lingvistilisele teabele kohtuliku hinnangu; mõnel juhul isegi subsumeerivad teo seaduse sätte alla (Kniffka 2007: 242). Näiteks eksperdiarvamus solvamise ja laimu asjas: “sõna X on solvang”. Taoline väide ei ole kooskõlas lingvistilise terminoloogia ja praktikaga ega seadusega, mis piiritleb eksperdi ja kohtu pädevuse hinnangute andmisel. (*Ibid.*)

Riigikohus on leidnud, et kõnealusel sättest tulenevalt ei saa ainult eksperdiarvamusel tõendada pooltevaheliste võimalike õiguslike suhete olemasolu või puudumist (3-2-1-137-07, p 14 lg 1). Experdiarvamus (raske) psüühikahäire (ja isiku ohtlikkuse) kohta ei ole kohtule siduv, vaid üks tõenditest, mida kohus peab koos teiste tõenditega kriitiliselt analüüsima; eksperdiarvamusel hindamine tõendite hindamise käigus on kohtuniku juriidilise iseloomuga toiming (3-2-1-81-07, p 11 lg 4).

Toodust tulenevalt on tõendina käsitatav küllaltki olulisel määral võimelikke õiguslike järeldusi sisaldav ja neil põhinev teave, ehk tõendamise kontekstis on väited küllaltki ulatuslikult loetavad faktilisteks. Kuid Riigikohus on ka üllatavalt kategooriliselt piiranud kohtu poolt teabe tõendiks lugemist: eksperthinnanguga ei saa tõendada seda, et eksperthinnangus märgitud kulutused tegi väidetav isik (3-2-1-107-07, p 19 lg 3). Üldiselt on oluline, et kuigi ekspert võib esitada järelduslike väiteid, tuleb kohtul anda järelduse tegemisele omapoolne hinnang. Seega otsustab kohus, lähtudes asjaolu tõendatuse lugemisel oma siseveendumusest, millises ulatuses ta loeb väited õiguslikuks.

2.2.4. Kohtu kohustus anda ise õiguslik hinnang

Väited, mis on õiguslikud ja poolte esitatud ja millega kohus ei ole otsust tehes seotud (§ 436 lg 7)¹⁹⁶.

Käesolevas normis sätestatud *iura novit curia* põhimõtet on Riigikohus mitmel viisil sõnastanud. Riigikohus on leidnud, et:

---

¹⁹⁶ TsMS § 436 lg 7: Kohus ei ole otsust tehes seotud poolte esitatud õiguslike väidetega.

- (a) kohus pole seotud kvalifikatsiooniga, mille pool õigussuhtele annab (3-2-1-43-98; 3-2-1-51-02, p 9; 3-2-1-33-03, p 9; 3-2-1-80-04, p 11; 3-2-1-86-05, p 7; 3-2-1-134-05, p 16 lg 3; 3-2-1-143-05, p 11; 3-2-1-4-06, p 46 lg 1; 3-2-1-11-08, p 10 lg 2; 3-2-1-35-10, p 15, 3-2-1-173-10, p 11 lg 2);
- (b) kohus kohaldab seadust ise (3-2-1-43-98; 3-2-1-51-02, p 9; 3-2-1-33-03, p 9 lg 2; 3-2-1-80-04, p 11; 3-2-1-86-05, p 7; 3-2-1-4-06, p 46 lg 1);
- (c) kohus kohaldab õigust omal algatusel (3-2-1-41-09, p 13; 3-2-1-35-10, p 15);
- (d) kohus annab asjaoludele ise õigusliku hinnangu (3-2-1-143-05, p 11; 3-2-1-4-06, p 46 lg 1, 3-2-1-173-10, p 11 lg 2).

Kõik formuleeringud viitavad aga sellele, et kohus mitte üksnes ei otsusta, millist seadust tuleb kohaldada asja lahendamisel (§ 438 lg 1 järgi) ehk millise õigusnormi alusel tuleb nõue lahendada, vaid hindab õiguslikult lisaks nõude lahendamise vahetuks aluseks olevas õigusnormis nimetatud asjaoludele ka kõiki muid asja lahendamiseks olulisi asjaolusid ja seda ilma menetlusosalise viiteta, et esitatud väidet tuleb õiguslikult hinnata. Erinevalt õiguslikest väidetest kõnealuse normi tähenduses on kohus seotud menetlusosaliste faktiliste väidetega.

Kas nõutud kindel rahasumma tuleb välja mõista lepingu täitmise, rikkumise või hoopis lepinguvälise kahju hüvitamiseks, on nõude õigusliku kvalifitseerimise küsimus (Pärsimägi 2011: 66). Näiteks kui hageja on esitanud nõude müügilepingust tulenevalt, siis saab kohus esitatud asjaolude alusel hagi rahuldada näiteks käsundi sätete alusel (*ibid.*).

Riigikohus on leidnud, et väide, et Kekiõeviid olid KEKi täisosanikud ja KEK ise täisühing, on hagejapoolne õiguslik kvalifikatsioon õigussuhtele, mitte aga hagi aluseks olev asjaolu (3-2-1-51-02, p 9). Samasugune õiguslik kvalifikatsioon on ka hinnang KEKi ostu-müügilepingule, mis hageja arvates on tühine. Ringkonnakohus tugines otsust tehes lepingule, mis oli asjas esitatud ja millele hageja hagis ka tugines, olgugi et leidis, et leping on tühine. Õiguslikult tugines hageja nõue kassaatorite kui väidetavate täisühingu osanike vastutusele, ringkonnakohus leidis aga, et nad vastutavad kui ettevõtte üleandjad AS § 5 alusel.¹⁹⁷ (*Ibid.*) Kohus ei olnud seotud sellega, kas abikaasad pidasid korterit enda lahusvaraks või ühisvaraks (3-2-1-33-03, p 9 lg 2). Ringkonnakohus ei väljunud apellatsioonkaebuse raamidest, kui tuvastas, et pooltevahelised suhted tulenevad vara alusetust säästmisest, sest tegemist on hageja poolt õigussuhtele antud õigusliku kvalifikatsiooniga (3-2-1-80-04, p 11). Kolleegium ei saa nõustuda ringkonnakohtu arvamusega, et linnakohtul puudus vajadus käsitada võlakirja

¹⁹⁷ Äriseadustik. 15.02.1995.

käenduslepinguna ja kostja vastutust käenduslepingu alusel, kui hageja esitas nõude garantiilepingule viidates (3-2-1-86-05, p 11). Kui kohtu arvates on Shell Eesti AS-i esitatud võlakirjal olemas kõik käenduslepingule vajalikud tunnused, siis ei ole alust väitel, et hageja ise sellele otseselt ei tuginenud ning seega nõuet käenduslepingu alusel lähemalt kontrollida ei ole vaja (*ibid.*). Kuigi hageja ise on loobunud pangakaardi lepingu rikkumisest tuleneva kahju hüvitamisest, mööndes, et lepingulise kohustuse rikkumine ei anna alust hagi rahuldamiseks, pidi ringkonnakohus kohaldama õigusnorme vastavalt esitatud asjaoludele ning võtma seisukoha, kas ja millises ulatuses vastutab kostja pangakaardi lepingu rikkumise tõttu (3-2-1-143-05, p 12).

Kuna praegusel ajal ei ole enam rakendatavad töötajate huve kaitsvad TööK § 128¹ lg-d 2 ja 3,¹⁹⁸ mis vastavalt näevad ette kollektiivse varalise vastutuse lepingu kooskõlastamise ametiühingukomiteega (neid ei näe ette ametiühingute seadus) ning kollektiivse varalise vastutuse lepingu sõlmimise võimaluse üksnes vastavas loetelus nimetatud tööde puhul (selle loetelu pidi kinnitama NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklik Töö ja Sotsiaalküsimuste Komitee koos ÜAÜKN-iga), siis peavad kohtud hindama kollektiivse varalise vastutuse lepingu kehtivust sõltumata poolte taotlustest (3-2-1-96-07, p 13 lg 2). Erinevalt pankrotimenetluses esitatud nõudest ei tugine hageja hagiavalduses küll enam hageja ja aktsiaseltsi vahelisele suulisele laenulepingule, kuid väidab endiselt, et aktsiaseltsil puudus õiguslik alus nimetatud summa omandamiseks, mistõttu juhul, kui laenuleping ei osutu tõendatuks, on samade asjaolude alusel võimalik hageja nõue kvalifitseerida alusetust rikastumisest tuleneva nõudena (3-2-1-11-08, p 10). Kostja väide, et võlasuhe lõppes tasaarvestusega, on õiguslik; võib järeldada, et kostja on tuginenud võlasuhte lõppemisele poolte kokkuleppel, nimetades seda ekslikult tasaarvestuseks (3-2-1-173-10, p 11 lg 2). Hinnangu andmine VÕS § 127 lg 2 järgi sellele, kas antud juhul kahju ärahoidmine ei olnud rikutud lepingulise sätte eesmärgiks, on õiguse kohaldamise küsimus (3-2-1-174-10, p 11–12). Toodust tulenevalt on kirjeldatud väited õiguslikud. Nähtub samuti, et piiritlemisel tuleb arvestada vajadusega sekkuda kohtu poolt väidete hindamisse ulatuslikumalt juhul, kui vastasel korral jääks kaitseta isiku oluline õigustatud huvi.

Riigikohus on leidnud, et ringkonnakohtu otsuse tühistamiseks alus puudub, sest ES § 54 lg-s 3 vastuantava eluruumi üürilepingu tingimustele kehtestatud nõuete kohaselt on üürileandja kohustatud selle sõlmima mitte halvematel tingimustel kui lõpetatud üürileping ning hageja esindaja on kinnitanud kohtuistungil, et hageja ei näe vastuantava korteri üürilepingus ette

---

¹⁹⁸ Eesti NSV töökoodeks. 26.12.1972.

halvemaid tingimusi kui seni kehtinud lepingus (3-2-1-51-00).¹⁹⁹ Kuna Riigikohus pidas kohut hageja väitega seotuks, ei ole tegemist õigusliku, vaid faktilise väitega. Toodu kinnitab, et ka menetlusosalise hinnang lepingust tulenevatele õigustele ja kohustustele võib olla käsitatav faktilise väidena, sõltuvalt konkreetsest küsimusest ja selle lahenduse õiguslikest tagajärgedest isiku õigustatud huvidele.²⁰⁰

---

¹⁹⁹ Elamuseadus. 23.04.1992.

²⁰⁰ Antud asjas õigustas hageja väitele sisuliselt õigusliku hinnangu andmata jätmist asjaolu, et võimalikus hilisemas vaidluses vastuantava eluruumi üürilepingu tingimuste üle võib kassaatoriks olnud isik hageja suhtes tugineda viidatud hageja kinnitusele ja selle isiku ES § 54 lg 3 tulenevalt õigused on kaitstud.

KOKKUVÕTE

Faktilisi ja õiguslike väiteid ei ole võimalik loogiliselt eristada. Teoreetilise käsitluse kohaselt oleks väide reeglina nii faktiline kui ka õiguslik väite osast või kontekstist tulenevalt. Täielikult õiguslikuks võiks mööndusega pidada üksnes väidet, mis on esitatud üksnes õigusnormi tõlgendamiseks selliselt, et ei ole mis tahes viisil arvestatud antud kaasuse konkreetseid faktilisi asjaolusid, s.t õigusnormi ei ole tõlgendatud mingilgi määral antud kaasuse konkreetsete faktiliste asjaolude suunas. Mööndusega seetõttu, et sellise väite esitamine konkreetsetes menetluses võib kaudselt seostada väidet konkreetsete asjaoludega; veelgi otsesem on seos juhul, kui selline väide on esitatud kontekstuaalselt faktiliste väidete juurde. Täielikult faktilisi väiteid aga tsiviilkohtumenetluses praktiliselt ei esineks. Teoreetilisest järeldusest erineb aga seaduse mõte, tegelik kohtupraktika ja seda arvestavas kirjanduses toodu.

Faktiliste ja õiguslike väidete eristamine ühe universaalse kriteeriumi alusel ei ole põhjendatud. Väidete eristamine sõltub konkreetsest tsiviilkohtumenetlusõigusnormist või normide grupist, mille kontekstis tuleb väiteid eristada, konkreetsetest menetluslikest asjaoludest ja eristamisel arvestatavatest eesmärkidest.

Nii Euroopa Liidu, angloameerika ja mandriuroopa (Saksamaa, Poola) kohtumenetluses kui ka Riigikohtu praktikas on faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel tunnustatud menetlusseaduse üleseid kaalutlusi. Sellisteks kaalutlusteks on olnud olulise avaliku huvi, õiguskindluse ja isikute põhiõiguste tagamine. Võimalike muude oluliste argumentide ringi ei ole millegagi piiratud. Põhimõtteliselt võib asjakohaseks kaalutluseks olla mis tahes õigus, kui see on piisavalt oluline vastanduvate eesmärkide suhtes. Riivatavaks eesmärgiks, millest asjakohane kaalutlus peab olema olulisem, on eelkõige väidete eristamise menetlusõiguslik õigusselgus ja õiguskindlus.

Väite hindamisel faktilise või õiguslikuna on olulise tähtsusega konkreetsetes menetluslike asjaolud. Arvesse võib tulla, kas menetlusosalist esindab advokaat, kas menetlusosaline on varasemalt kasutanud menetlusõigusi heauskselt ja milliseid väiteid menetlusosalisel on veel võimalik menetlustähtaegu arvestades esitada. Kuna advokaadi puhul eeldatakse ka õiguslike väidete esitamist, võib advokaadi esinduse korral kergemini ette heita asja lahendamiseks olulise faktilise asjaolu esitamata jätmist. Kui menetlusosaline oli esitanud väite, mis osutus vääraks, võib tema hilisemat väidet selle vastuolulisuse korral lugeda faktiliseks ja seega

ebausaldusväärseks või hagi aluse lubamatuks muutmiseks. Riigikohus on hinnanud pärast seaduses ette nähtud tähtaja möödumist esitatud väidet tähtaja möödumisest lähtuvalt õiguslikuna, omistades sellele sisust sõltumatult õigusliku väite tähenduse ja tagajärjed.

Faktiliste ja õiguslike väidete eristamine sõltub eristamise nõude püstitamise aluseks olevast tsiviilkohtumenetlusõigusnormist. Sellised normid moodustavad funktsionaalse süsteemi, milles funktsionaalse grupi piires on väidete eristamine normatiivselt samane. Funktsionaalsus on määrav vaatamata asjaolule, et sellised normid võivad paikneda menetlusseaduse eri instituutides, nagu apellatsioon- ja kassatsioonimenetlus. Eelkõige on Riigikohus muude menetlusõigusnormide gruppidega võrreldes kitsendanud väidete õiguslikuks lugemist kassatsiooni aluste ja piiride kontekstis, keeldumaks kassatsioonis väiteid käsitlemast.

Riigikohtu praktikast tulenevalt on sõnastatav hulk reegleid, mis on analoogia alusel esmasteks eristamismudeliteks. Ühelgi juhul ei ole tegemist lõpliku ja universaalse jaotusega, mis õigustaks konkreetse juhtumi asjaolude eiramist. Riigikohus ei ole oma seisukohta väidete käsitlemisel tihti põhjendanud, mistõttu seisukoha kohaldatavus väljaspool vastavat kohtuasja ei ole sel juhul vastava lahendi abil kontrollitav.

Riigikohtu praktikas on käsitatud faktilistena järgmisi väiteid. Väited lepingu sätetele. Väide, et kostja ei ole hageja õigusi teatud perioodil rikkunud. Väide, et ostja antud võlakiri on deklaratiivne võlatunnistus, mille sisuks on kohustuse olemasolu tunnistamine, mitte iseseisva kohustuse loomine. Väide rendilepingu sisu kohta, mille kohaselt rendilepingu järgi oli võimalik sõlmida üksnes allkasutusleping (allüürileping). Väide, mille kohaselt hageja on tunnistanud kostjale kahju tekitamist ja möönnud nõuete esitamist enda vastu. Väited tehingu heade kommete vastasuse kaalumisel; antud seisukohta on Riigikohus põhjendanud sellega, et nimetatud kaalumisel on tegemist tõendite hindamisega. Väited lepingu tõlgendamisel; näiteks väited, mille kohaselt lepingu sõnastusest tulenevalt pool pidi lepingu rikkumise korral maksma viivist üksnes siis, kui kolmas isik annab talle selleks raha. Seisukoht abikaasade osade suuruste (proportsiooni) kohta ühisvara jagamisel ning seisukoht põhjusliku seose olemasolu kohta. Väide, et kostja valdab välja nõutavaid asju. Väide tasaarvestuse toimumise või mittetoimumise kohta. Väide, mille kohaselt ühel isikul oli tahe anda eluruumi osamaksu tagasinõudeõigus kinke korras üle ainult teise isiku omandisse. Väide, mille kohaselt hageja pidi või ei pidanud teadma, kas isik ei ole tegelikult kostja juhatuse liige. Väide, et isik oli pankrotimenetluses võlausaldaja.

Faktiliseks väiteks on väide avalduse (nt tasaarvestusavalduse) esitamise või ka avalduse sisu kohta, kuid õiguslikuks väiteks on avalduse esitamise tagajärgede (nt kohustuse tasaarvestamisega lõppemise) kohta seisukoha avaldamine. Faktilised on väited kokkulepete olemasolu kohta, kuid õiguslikud on väited selle kohta, et kokkulepped kujutasid endast teatud lepingut, näiteks kompromissilepingut; võla ülekandmise lepingut või kohustusega ühinemist või tühist tehingut; müügilepingut või käsunduslepingut; võlakirja (võla tunnistamise lepingut) või käenduslepingut. Lepingu kehtivuse või tühisuse kohta seisukoha avaldamine ei ole faktilise asjaolu kohta esitatud väide, vaid õiguslik väide. Seevastu väide lepingu tähtajalisuse või tähtajatuses kohta on üldjuhul faktiline. Samuti on faktiline väide lepingu ülesütlemise tühisuse kohta. Väide volituste puudumise kohta on faktiline, kuid väide, et ringkonnakohtu määrusega on tuvastatud, et Justiitsministeerium saab konkreetses õigussuhtes riiki esindada vaid Vabariigi Valitsuse erivolituse alusel, on õiguslik. Kohtulahendi tõlgendamine on samastatav seaduse tõlgendamisega, kujutades endast õiguslikke väiteid.

Õiguslikud on väited, et garantiikirja alusel ei olnud isik lepingus nimetatud kohustuse garantiks ning et garantiikirja näol ei ole tegemist garantiiga tsiviilseaduse tähenduses. Samuti on õiguslikud väited, mille kohaselt konkreetne ese kuulub abikaasa lahusvara või ühisvara hulka. See, mida hageja pidas rikkumiseks ja aegumistähtaja alguseks, kujutab endast õiguslikke väiteid. Õiguslik on väide kostja poolt hageja valduse omavolilise äravõtmise kohta. Hinnangu andmine sellele, kas kahju ärahoidmine ei olnud antud rikutud lepingulise sätte eesmärgiks, on õiguslik väide.

Kui asjaolu kohta seisukoha avaldamine eeldab enamasti tavapärasest arusaamist toimunust, näiteks varem kehtinud õigusliku regulatsiooni ja uuele regulatsioonile ülemineku sätete õiget kohaldamist, on selle asjaolu kohta esitatud väide käsitatav õiguslikuna. Toodust tulenevalt on Riigikohus järginud sisuliselt gradatiiv-normativistlikku eristamist. Vastava teooria kohaselt mõjutavad väite lugemist õiguslikuks või faktiliseks õigustekstides esinevate mõistete kohaldamise kriteeriumid määratlevad normid, kuid eristamisel lähtutakse seatud eesmärgist ja otsus hinnata väide faktiliseks või õiguslikuks on pragmaatiline. Vastavat eristamise põhimõtet on sõnastatud ka nii, et faktilisi ja õiguslikke väiteid tuleb eristada lähtuvalt sellest, kas järelduseni jõutakse pigem teadaolevatest faktidest järelduste tegemise või õigusnormide kohaldamise teel. Sisuliselt on tegemist ühe kaalutlusega ülal kirjeldatud mudelis. Selle tingliku mudeli võib veelgi lühemalt kokku võtta järgmisel viisil:

Faktiliste ja õiguslike väidete eristamisel arvestatakse:

1. Riigikohtu praktikas välja kujunenud tüüperistusi, kui ei ole põhjust neist kõrvale kalduda.
2. Konkreetset tsiviilkohtumenetlusõigusnormi või normide gruppi, mille kontekstis tuleb väiteid eristada.
3. Konkreetseid menetluslikke asjaolusid.
4. Konkreetsetest asjaoludest tulenevaid eristamisel arvestatavaid eesmärke.

Tulenevalt ka teoreetiliste seisukohtade ebamäärasusest ei ole põhjust Riigikohtu praktikast otsida faktiliste ja õiguslike väidete eristamist ühtseid teoreetilisi aluseid. Õigusselgust ja õiguskindlust väidete eristamisel mõnevõrra tagab käsitletud esmaste reeglite olemasolu ja asjaolu, et täpselt ühe ja sama küsimuse kohta ei ole Riigikohus vastandlikke seisukohti andnud. Riigikohus on faktiliste ja õiguslike väidete eristamise küsimusi lahendanud viisidel, mis sisuliselt vastavad käesolevalt kirjeldatud mudelile. Toodust tulenevalt on faktiliste ja õiguslike väidete eristamine lõppastmes konkreetseid asjaolusid arvestav kohtuniku kaalutlusotsus.

DISTINCTION BETWEEN FACTUAL AND LEGAL STATEMENTS IN CIVIL COURT PROCEDURE

Resumé

The purpose of this master's thesis is to enlighten the distinction between factual and legal statements in civil court procedure, primarily the Estonian civil court procedure.²⁰¹ The distinction between factual and legal statements is necessary for realisation of the principles and correct implementation of the legal norms of civil procedure. The latter attribute different legal effects to factual and to legal statements. The issue of distinction has been, however, deemed to not have been satisfactorily resolved. E.g. the statement that certain persons concluded a contract on a certain date is not clearly factual as it comprises legally defined terms and legal evaluations.

The thesis inquires whether it is possible to distinguish factual and legal statements on the basis of a single concrete criterion, how such a criterion could be formulated, and whether potential criteria conform to the practice of the Supreme Court and are applicable. In addition, the thesis purports to explain what the grounds to the practice of the Supreme Court at distinguishing the statements are. Altogether, the thesis intends to provide by theoretical methods of distinction and inferences from Supreme Court decisions a set of argumentative tools for resolving a concrete legal question arising in practice.

This thesis is an analytical research based on specialised literature and decisions of the Supreme Court of Estonia. The first chapter explores the distinction of factual and legal statements in general. The necessity and substance of the distinction is discussed. The nature of difficulty of the distinction is explained. The concepts relating to the distinction are examined for possible implications to criteria of distinction. Various theoretical methods of distinction are introduced and analysed. A systematisation of the relevant norms of the Code of Civil Procedure is proposed which enables the extension of Supreme Court opinions onto relevant norms devoid of commentary in practice.

The second chapter is based mainly on the practice of the Supreme Court and it discusses the distinction of factual and legal statements in particular relevant norms of civil court

---

²⁰¹ Instead of the word "statement" the word "allegation" is used in the translation of the Code of Civil Procedure (2005) published by the Ministry of Justice.

procedure. The distinction is analysed primarily in the following relevant concepts and institutes of the law of civil procedure: confidentiality of information, correctness of petitions and information and expert opinion etc., the cause of the action, evidence, common knowledge, admission, testimony of witness, statements of participants in proceeding given under oath, documentary and physical evidence, inspection, expert opinion, legal allegations by the parties which the court is not bound by (*iura novit curia* principle), appeal proceedings, cassation proceedings, and review.

The thesis holds several conclusions. Factual and legal statements are not logically distinct and cannot be logically distinguishable. According to a theoretical approach a statement, as a rule, would be both factual and legal due to a component or the context of the statement. Furthermore, the distinction of factual and legal statements on the basis of a single universal criterion would be unjustified. The distinction is conditioned by the particular norm or the group of norms of civil court procedure necessitating the distinction, by the particular procedural circumstances, and by the relevant objectives considered.

In the court procedure of the European Union, common law countries, and continental Europe (Germany, Poland), as well as the Supreme Court of Estonia, considerations beyond the norms of civil court procedure have been acknowledged in the distinction of factual and legal statements. Such considerations have included the warranting of significant public interest, legal certainty and a fundamental right of a person. However, the range of potential considerations is not limited to any specific quality, except that it must in the particular case surpass the contrary principle of uniform application of the relevant norm of civil court procedure.

In evaluation of statements as factual or legal the particular procedural circumstances are of integral importance. E.g. it may be whether the participant in proceeding is represented by a barrister, whether the participant in proceeding has previously exercised their procedural rights in good faith, and whether the term in proceeding for factual statements has expired. The distinction of factual and legal statements depends on the norm of civil court procedure necessitating the distinction. E.g. the Supreme Court has taken a restrictive view to legal statements above all as regards the norms of cassation proceedings to disallow *de novo* review of the circumstances of the case.

Deriving from the practice of the Supreme Court a number of rules can be formulated which on basis of analogy provide primitive models of distinction. They are by no means definite of universal and the particular circumstances of the case must nonetheless be considered. E.g. the following statements have been deemed factual: reference to a contract provision; construal of a contract provision; deliberation by the court on the contrariness of the transaction to good morals; statement that the defendant has not violated their obligations; allegation that a set-off has been executed; statement that the withdrawal from contract is void. E.g. statements as to the following have been deemed legal: consequences of the declaration of set-off (i.e. termination of obligation); type of contract.

If disclosure of an opinion requires more than a usual understanding of events, e.g. correct application of previous legal regulation and norms of transition, the statement is deemed legal. Pursuant to the respective theoretical literature consideration of statements as factual or legal depends on rules that lay down criteria of application of terms embodied in legal texts. However, in distinguishing the statements an established objective is adhered to and a decision to evaluate a statement as factual or legal is pragmatic. In other words, factual and legal statements should be distinguished on the basis of whether the conclusion is inferred rather from making implications from known facts or by applying the law. This is essentially one of the considerations in the above-mentioned method. Ultimately, the distinction of factual and legal statements is a discretionary decision of the court taking into consideration the particular circumstances of the case.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Bassett, D.L. 2002. The Expanding Power of the Federal Appellate Courts to Reexamine Facts. 38 Hous. L. Rev. 1129, pp 1129–1194. [66 pp]
2. Burns, R.P. 1999. A theory of the trial. Princeton. Princeton University Press. [247 pp]
3. Cane, T., Long, K.M. 1994. Shifting the Main Event: the Documentary Evidence Exception Improperly Converts the Appellate Courts into Fact-Finding Tribunals. Marquette Law Review Vol 77:475, pp 475–488. [14 pp]
4. Code of Civil Procedure (of April 20, 2005). Published by the Ministry of Justice. Available at: <http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X90041&keel=en&pg=1&ptyyp=A&tyyp=X&query=10>. April 30, 2011.
5. Cotterill, J. (ed.). 2004. Language in the legal process. Basingstoke. Palgrave Macmillan. [276 pp] (Bernstein, S. The Meaning of “I Go Bankrupt”: An Essay in Forensic Linguistics.)
6. Eerik, M. 2008. Eesti kohtumenetluste ühtlustamise võimalikkusest: doktoriväitekirja autoreferaat. Tallinn. Akadeemia Nord. [30 lk]
7. Evett, I.W., Jackson, G., Lambert, J.A., McCrossan, S. 2000. The impact of the principles of evidence interpretation on the structure and content of statements. Science & Justice 2000; 40: 233-239. [7 pp]
8. Godbold, J.C. 1982. Fact Finding by Appellate Courts – An Available and Appropriate Power. 12 Cumb. L. Rev. 365, Vol 12:365, pp 365–389. [25 pp]
9. Haydock, R. 1990. Trial: theories, tactics, techniques. St. Paul. West. [711 pp]
10. Heidegger, M. 2002. Kunstiteose algupära. Tartu. Ilmamaa. [192 lk]
11. Hoffman, A. 2001. Corraling Constitutional Fact: De Novo Fact Review in the Federal Appellate Courts. Duke Law Journal, Vol. 50, No. 5, Special Symposium Issue: Congress and the Constitution (Mar., 2001), pp 1427-1466. [41 pp]
12. Jackson, B.S. 1991. Law, fact and narrative coherence. Liverpool. Deborah Charles. [214 pp]
13. Jürgen, I. 2000. Kassatsiooni aluste piiritlemise kriteeriumid kriminaalmenetluses. Ülevaade olulisematest teooriatest Saksa õiguskirjanduses. Juridica IX/2000, lk 592–601. [10 lk]

14. Jürgen, I. 2003. Kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alused kriminaalmenetluses: magistritöö. Tartu. Tartu Ülikool. [139 lk]
15. Kallas, K., Kalmet, T., Osanik, R. jt. 2002. Magistrantide seminaritööd teemal “Kas õigusteaduslik teadmine saab olla tõene?” Tallinn. Akadeemia Nord. [40 lk] (Kallas, K. Kas nüüdisaegne kohtupidamine vajab tõe ja väärusel mõistet?) (Pöder, J. Kas õigusteaduslik teadmine saab olla tõene? Õigusteaduslik teadmine ei saa olla tõene.)
16. Kangur, A. 2004. Juhiseid kohtuotsuse kirjutamiseks. Tartu. Eesti Õiguskeskus. [37 lk]
17. Kelsen, H. 1996. Introduction to the problems of legal theory: a translation of the first edition of the *Reine Rechtslehre* or pure theory of law. Oxford. Clarendon Press. [171 pp]
18. Kergandberg, E. 1999. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Tallinn. Juura. [142 lk]
19. Kergandberg, E., Kangur, A., Lind, S. 2008. Sissejuhatuse kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn. Juura [448 lk]
20. Kergandberg, E., Sillaots, M. 2006. Kriminaalmenetlus. Tallinn. Juura. [477 lk]
21. Kniffka, H. 2007. Working in language and law: a German perspective. Basingstoke; New York. Palgrave Macmillan. [291 pp]
22. Kull, I., Lahe, J., Ots, J., Torga, M. 2009. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi praktika seadusandja mõjutajana. *Juridica* VIII/2009, lk 555–569. [15 lk]
23. Lang, G.F. 1984–1985. Independent Federal Injury in Habeas Corpus Cases: When Is a State Court Factual Determination Not Fairly Supported by the Record under 28 U.S.C. 2254(d)(8)? 15 N.C. Cent. L.J. 111, pp 86–112. [27 pp]
24. Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I. 2006. Procedural Law of the European Union. London. Sweet & Maxwell. [790 pp]
25. Lindmäe, H. 2002. Kohtuekspertiis ja kohtuekspertiisiseadus. *Juridica* II/2002, lk 89–95. [7 lk]
26. MacCormick, D.N. 1994. Legal reasoning and legal theory. Oxford. Oxford University Press. [298 pp]
27. Martinovsky, B. 2001. The role of repetitions and reformulations in court proceedings: a comparison of Sweden and Bulgaria. Göteborg. Göteborg University. [300 lk]
28. Maxeiner, J.R. 2008. Guiding Litigation: Applying Law to Facts in Germany. The Boundaries of Litigation: A Forum Addressing the Alignment of Civil Justice with Social Goals. [17 pp]

29. Meador, D.J., Bernstein, J.S. 1994. Appellate courts in the United States. St. Paul. West. [151 pp]
30. Merimaa, M. 2008. Menetluse põhimõtted ja tõendamine tsiviilkohtumenetluses. Tallinn. Akadeemia Nord. [184 lk]
31. Morawski, L. 1999. Law, Fact and Legal Language. Law and Philosophy 18: 461–473, 1999. The Netherlands. Kluwer Academic Publishers. [13 pp]
32. Narits, R. 2004. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn. Juura. [253 lk]
33. Narits, R. 2005. About the meaning of the legal aspect of practical semantics in Estonian legal order. Berlin. Springer. [17 pp]
34. Olsson, J. 2007. Forensic linguistics: an introduction to language, crime and the law. London; New York. Continuum. [269 pp]
35. Paulus, Ch.G. 2002. Tsiviilprotsessiõigus: kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn. Juura. [308 lk]
36. Pärsimägi, A. 2011. Hagimenetlus. Hagi ja taotluste vormistamine. Tallinn. Juura. [240 lk]
37. Rosentau, M. 2001. Tõendamine teadmise standardmudelil. Juridica III/2001, lk 188–205. [18 lk]
38. Rosentau, M. 2004. Õiguse olemus: sotsiaalse käitumise funktsionaalne programm. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus. [312 lk]
39. Rosentau, M. 2008. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogia valdkonnas. Infotehnoloogilise loomingu olemus. Juridica III/2008, lk 171–183. [23 lk]
40. Rosentau, M. 2010. Metalectical evaluation of empirical arguments. Conference paper. The 7th Conference on Argumentation of the International Society for the Study of Argumentation in Amsterdam from June 29 to July 2, 2010. Abstract available at: http://cf.hum.uva.nl/issa/conference_2010_abstracts_R.html. April 10, 2011.
41. Schauer, F. (ed.). 1993. Law and language. Alershot. Dartmouth. [517 pp] (Williams, G.L. 1946. Language and the Law.)
42. Smith, D.M. 2010. The Disordered and Discredited Plaintiff: Psychiatric Evidence in Civil Litigation. 31 Cardozo L. Rev. 749. [59 pp]
43. Sootak, J. 2002. Süüvõime karistusseadustikus. Juridica II/2002, lk 82–88. [7 lk]
44. Sootak, J., Pikamäe, P. 2009. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn. Juura. [1144 lk]
45. Zhong J., Yu G. 2004. Establishing the Truth on Facts: Has the Chinese Civil Process Achieved This Goal? 13 J. of Transnational Law & Policy. [54 pp]

46. Tampuu, T. 2007. Lepinguväliste võlasuhete õigus. Tallinn. Juura. [244 lk]
47. Thomas, J.E. 1986. Statements of Fact, Statements of Opinion, and the First Amendment. *California Law Review*, Vol. 74, No. 3, Symposium: New Perspectives in the Law of Defamation, pp 1001–1056. [56 pp]
48. Tikk, E., Nõmper, A. 2007. Informatsioon ja õigus. Tallinn. juura. [186 lk]
49. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=25439. 07.08.2010. [57 lk]
50. Urbina, S. 2002. Legal method and the rule of law. The Hague. Kluwer Law International. [243 pp]
51. Vaher, T. 2005. Praktilisi tähelepanekuid tsiviilprotsessimisest. *Juridica III/2005*, lk 167–169. [3 lk]
52. Varul, P., Kull, I, Kõve, V., Käerdi, M. 2009. Võlaõigusseadus: kommenteeritud väljaanne. III. Tallinn. Juura. [737 lk]
53. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. 2010. Tsiviilseadustiku üldosa seadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn. Juura. [558 lk]
54. Vetemaa, K. 2010. Kohtumenetluse raames asteleidva väitluse analüüs: faktid vs arvamus: bakalaureusetöö. Tallinn. Tartu Ülikool. [59 lk]
55. Vutt, M. 2010. Hagi ese ja alus tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1046/HagiAlusjaEse_Margit_Vutt.pdf. 22.01.2011. [38 lk]
56. Wagner, A., Werner, W., Cao, D. (ed.). 2007. Interpretation, law and the construction of meaning: collected papers on legal interpretation in theory, adjudication and political practice. Dordrech. Springer. [219 pp] (Cao, D. Legal Speech Acts as Intersubjective Communicative Action.) (Henket, M. Taking Facts Seriously.) (Azar, M. Transforming Ambiguity into Vagueness.)
57. Ярков, В. 1992. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Екатеринбург. [184 с.]

Kasutatud normatiivmaterjal

58. Euroopa Liidu toimimise leping. 13.12.2007. Euroopa Liidu Teataja C 83.

59. Andmekogude seadus. 12.03.1997. RT I 1997, 28, 423. RT I 1998, 36, 552. RT I 1999, 10, 155. RT I 2000, 50, 317. RT I 2000, 57, 373. RT I 2000, 92, 597. RT I 2001, 7, 17. RT I 2001, 17, 77. RT I 2002, 61, 375. RT I 2002, 63, 387. RT I 2003, 18, 107.
60. Asjaõigusseadus. 09.06.1993. RT I 1993, 39,590. RT I 1995, 26-28, 355. RT I 1995, 57, 976. RT I 1996, 45, 848. RT I 1996, 51, 967. RT I 1997, 52, 833. RT I 1998, 12, 152. RT I 1998, 30, 409. RT I 1998, 59, 941. RT I 1999, 26, 377. RT I 1999, 27, 380. RT I 1999, 44, 509. RT I 2001, 34, 185. RT I 2001, 93, 565. RT I 2002, 47, 297. RT I 2002, 53, 336. RT I 2002, 99, 579. RT I 2003, 13, 64. RT I 2003, 17, 95. RT I 2003, 78, 523. RT I 2004, 20, 141. RT I 2004, 37, 255. RT I 2005, 39, 308. RT I 2005, 59, 464. RT I 2007, 24, 128. RT I 2008, 59, 330. RT I 2009, 30, 178. RT I 2009, 37, 251. RT I 2009, 68, 463. RT I 2010, 8, 37. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 26, 128. RT I 2010, 38, 231.
61. Avaliku teabe seadus. 15.11.2000. RT I 2000, 92, 597. RT I 2002, 61, 375. RT I 2002, 63, 387. RT I 2003, 25, 153. RT I 2003, 26, 158. RT I 2004, 81, 542. RT I 2005, 39, 308. RT I 2006, 58, 439. RT I 2007, 12, 66. RT I 2007, 16, 77. RT I 2007, 67, 413. RT I 2007, 68, 420. RT I 2008, 35, 213. RT I 2009, 39, 262. RT I 2009, 62, 405. RT I 2009, 63, 408. RT I 2010, 19, 101. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 41, 241. RT I, 30.12.2010, 2. RT I, 06.01.2011, 1.
62. Eesti NSV töökoodeks. 1972. ENSV Teataja 1972, 28, lisa 1; 1973, 53, 464; 1975, 9, 69; 1977, 1, 11; 1978, 30, 367; 1980, 9, 121; 16, 178; 31, 491; 1981, 25, 360; 1982, 38, 574; 1984, 16, 178; 49, 577; 1985, 37, 579; 1986, 11, 143; 19, 251; 27, 387; 1987, 4, 38; 47, 634; 1988, 30, 376; 1990, 6, 93; RT 15, 162; 1991, 16, 221; 1992, 35, 462; 1993, 7, 101; RT I 20, 353; 26, 441; 74, 1054; 1994, 2, 12; 11, 154; 12, 199; 1996, 3, 57; 1999, 60, 616.
63. Elamuseadus. 23.04.1992. RT 1992, 17, 254. RT I 1994, 28, 426. RT I 1994, 40, 653. RT I 1995, 30, 380. RT I 1995, 53, 846. RT I 1996, 42, 811. RT I 1998, 60, 953. RT I 2000, 88, 576. RT I 2001, 85, 509. RT I 2001, 93, 565. RT I 2002, 53, 336. RT I 2003, 15, 86. RT I 2004, 53, 368. RT I 2004, 85, 577. RT III 2004, 35, 362.
64. Ehitusseadus. 15.05.2002. RT I 2002, 47, 297. RT I 2002, 99, 579. RT I 2003, 25, 153. RT I 2004, 18, 131. RT I 2005, 39, 308. RT I 2006, 43, 326. RT I 2006, 58, 439. RT I 2007, 12, 66. RT I 2007, 16, 77. RT I 2007, 24, 128. RT I 2007, 66, 408. RT I 2008, 8, 58. RT I 2008, 8, 59. RT I 2009, 20, 132. RT I 2009, 37, 251. RT I 2009, 61, 401. RT I 2009, 63, 408. RT I 2010, 8, 37. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 24, 116. RT I 2010, 31, 158.

65. Karistusseadustik. 06.06.2001. RT I 2001, 61, 364. RT I 2002, 44, 284. RT I 2002, 56, 350. RT I 2002, 64, 390. RT I 2002, 82, 480. RT I 2002, 86, 504. RT I 2002, 105, 612. RT I 2003, 4, 22. RT I 2003, 83, 557. RT I 2003, 90, 601. RT I 2004, 7, 40. RT I 2004, 46, 329. RT I 2004, 54, 387. RT I 2004, 56, 401. RT I 2004, 88, 600. RT I 2005, 20, 126. RT I 2005, 39, 308. RT I 2005, 40, 311. RT I 2005, 47, 387. RT I 2005, 68, 529. RT I 2006, 7, 42. RT I 2006, 21, 160. RT I 2006, 30, 231. RT I 2006, 31, 233. RT I 2006, 31, 234. RT I 2006, 46, 333. RT I 2007, 2, 7. RT I 2007, 11, 51. RT I 2007, 13, 69. RT I 2007, 16, 77. RT I 2007, 23, 119. RT I 2007, 31, 187. RT I 2007, 45, 320. RT I 2008, 1, 1. RT I 2008, 3, 21. RT I 2008, 13, 87. RT I 2008, 19, 132. RT I 2008, 28, 181. RT I 2008, 33, 199. RT I 2008, 33, 200. RT I 2008, 52, 288. RT I 2008, 52, 289. RT I 2008, 54, 304. RT I 2008, 54, 304. RT I 2008, 54, 305. RT I 2009, 19, 114. RT I 2009, 27, 166. RT I 2009, 30, 177. RT I 2009, 39, 261. RT I 2009, 51, 347. RT I 2009, 51, 348. RT I 2009, 59, 388. RT I 2009, 62, 405. RT I 2009, 68, 463. RT I 2010, 8, 34. RT I 2010, 10, 44. RT I 2010, 11, 54. RT I 2010, 17, 93. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 26, 129. RT I 2010, 29, 151. RT I 2010, 44, 258. RT I 2010, 44, 261.
66. Kohtuekspertiisiseadus. 30.05.2001. RT I 2001, 53, 309. RT I 2002, 47, 297. RT I 2002, 61, 375. RT I 2005, 20, 127. RT I 2005, 39, 308. RT I 2007, 44, 314. RT I 2009, 35, 232. RT I 2009, 62, 405. RT I 2010, 8, 35. RT I 2010, 22, 108.
67. Loomakaitse seadus. 13.12.2000. RT I 2001, 3, 4. RT I 2001, 93, 566. RT I 2002, 13, 78. RT I 2002, 61, 375. RT I 2002, 63, 387. RT I 2002, 96, 566. RT I 2004, 38, 257. RT I 2004, 38, 258. RT I 2005, 61, 477. RT I 2006, 21, 162. RT I 2007, 23, 119. RT I 2007, 23, 119. RT I 2007, 23, 119. RT I 2008, 51, 284. RT I 2009, 3, 15. RT I 2009, 29, 174. RT I 2009, 62, 405. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 29, 151. RT I 2010, 34, 183.
68. Maaparandusseadus. 20.04.1994. RT I 1994, 34, 534.
69. Metsaseadus. 07.06.2006. RT I 2006, 30, 232. RT I 2007, 12, 64. RT I 2008, 56, 314. RT I 2008, 58, 328. RT I 2009, 3, 15. RT I 2009, 62, 405. RT I 2010, 22, 108.
70. Mittetulundusühingute seadus. 06.06.1996 RT I 1996, 42, 811. RT I 1998, 36, 552. RT I 1998, 59, 941. RT I 1999, 10, 155. RT I 1999, 23, 355. RT I 1999, 67, 658. RT I 2000, 55, 365. RT I 2000, 88, 576. RT I 2001, 56, 336. RT I 2001, 93, 565. RT I 2002, 53, 336. RT I 2003, 88, 591. RT I 2004, 89, 613. RT I 2005, 15, 85. RT I 2005, 39, 308. RT I 2005, 57, 450. RT I 2006, 55, 412. RT I 2006, 61, 456. RT I 2008, 27, 177. RT I 2008, 59, 330. RT I 2009, 13, 78. RT I 2009, 51, 349. RT I 2009, 54, 363. RT I 2010, 9, 41. RT I, 04.02.2011, 2.

71. Perekonnaseadus. 18.12.2009. RT I 2009, 60, 395. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 34, 181.
72. Pärimisseadus. 17.01.2008. RT I 2008, 7, 52. RT I 2008, 53, 296. RT I 2009, 51, 349. RT I 2010, 38, 231.
73. Taimekaitseseedus. 21.04.2004. RT I 2004, 32, 226. RT I 2005, 68, 530. RT I 2006, 28, 211. RT I 2008, 15, 108. RT I 2008, 23, 150. RT I 2008, 23, 150. RT I 2008, 49, 271. RT I 2009, 3, 15. RT I 2009, 34, 224. RT I 2009, 48, 321. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 29, 151.
74. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 22.04.1998. RTI, 20.05.1998, 43/45, 6. RTI, 30.06.2000, 51, 319. RTI, 11.07.2000, 55, 365. RTI, 28.02.2001, 21, 113. RTI, 31.03.2001, 34, 186. RTI, 20.06.2001, 53, 313. RTI, 08.11.2002, 92, 529.
75. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20.04.2005. RT I 2005, 26, 197. RT I 2005, 39, 308. RT I 2005, 49, 395. RT I 2005, 71, 549. RT I 2006, 7, 42. RT I 2006, 31, 235. RT I 2006, 48, 360. RT I 2006, 55, 405. RT I 2006, 55, 412. RT I 2006, 61, 457. RT I 2007, 12, 66. RT I 2007, 16, 77. RT I 2008, 7, 52. RT III 2008, 16, 105. RT I 2008, 28, 180. RT I 2008, 29, 189. RT I 2008, 59, 330. RT I 2009, 30, 177. RT I 2009, 30, 178. RT I 2009, 59, 385. RT I 2009, 60, 395. RT III 2009, 60, 440. RT I 2009, 67, 460. RT I 2009, 68, 463. RT I 2010, 8, 35. RT I 2010, 19, 101. RT I 2010, 20, 103. RT I 2010, 22, 108. RT I 2010, 26, 128.
76. Tsiviilkohtupidamise seadustik. 19.05.1993. RTI, 16.06.1993, 31/32, 538. RTI, 17.03.1995, 29, 358.
77. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27.03.2002. RT I 2002, 35, 216. RT I 2003, 13, 64. RT I 2003, 78, 523. RT I 2005, 39, 308. RT I 2007, 24, 128. RT I 2008, 59, 330. RT I 2009, 5, 35. RT I 2009, 13, 78. RT I 2009, 18, 108. RT I 2009, 30, 177. RT I 2010, 38, 231.
78. Võlaõigusseadus. 26.09.2001. RT I 2001, 81, 487. RT I 2002, 53, 336. RT I 2002, 60, 374. RT I 2003, 78, 523. RT I 2004, 13, 86. RT I 2004, 37, 255. RT I 2004, 75, 522. RT I 2004, 87, 593. RT I 2004, 90, 616. RT I 2005, 39, 308. RT I 2005, 61, 473. RT I 2007, 56, 375. RT I 2008, 54, 304. RT I 2008, 59, 330. RT I 2009, 18, 108. RT I 2009, 60, 395. RT I 2010, 2, 3. RT I 2010, 7, 30. RT I 2010, 22, 108.
79. Äriseadustik. 15.02.1995. RT I 1995, 26, 355. RT I 1996, 40, 773. RT I 1996, 51, 967. RT I 1997, 16, 258. RT I 1997, 48, 774. RT I 1997, 77, 1313. RT I 1998, 2, 48. RT I 1998, 23, 322. RT I 1998, 30, 410. RT I 1998, 36, 552. RT I 1998, 59, 941. RT I 1999, 10, 155. RT I 1999, 23, 355. RT I 1999, 24, 360. RT I 1999, 57, 596. RT I 1999, 102, 907. RT I 2000, 29, 172. RT I 2000, 49, 303. RT I 2000, 57, 373. RT I 2000, 55, 365.

RT I 2001, 34, 185. RT I 2001, 56, 332. RT I 2001, 56, 336. RT I 2001, 89, 532. RT I 2001, 93, 565. RT I 2002, 3, 6. RT I 2002, 35, 214. RT I 2002, 53, 336. RT I 2002, 61, 375. RT I 2002, 63, 387. RT I 2002, 63, 388. RT I 2002, 96, 564. RT I 2002, 102, 600. RT I 2002, 110, 657. RT I 2003, 4, 19. RT I 2003, 13, 64. RT I 2003, 18, 100. RT I 2003, 78, 523. RT I 2003, 88, 591. RT I 2004, 86, 582. RT I 2004, 89, 613. RT I 2005, 15, 85. RT I 2005, 57, 449. RT I 2005, 57, 450. RT I 2005, 57, 451. RT I 2005, 61, 478. RT I 2005, 68, 525. RT I 2006, 7, 42. RT I 2006, 25, 186. RT I 2006, 55, 407. RT I 2006, 55, 412. RT I 2006, 61, 456. RT I 2007, 12, 66. RT I 2007, 58, 380. RT I 2007, 65, 405. RT I 2007, 67, 413. RT I 2008, 16, 116. RT I 2008, 27, 177. RT I 2008, 27, 177. RT I 2008, 27, 177. RT I 2008, 52, 288. RT I 2008, 59, 330. RT I 2008, 60, 331. RT I 2009, 5, 35. RT I 2009, 12, 71. RT I 2009, 13, 78. RT I 2009, 27, 164. RT I 2009, 29, 175. RT I 2009, 30, 178. RT I 2009, 51, 349. RT I 2009, 54, 363. RT I 2009, 57, 381. RT I 2009, 62, 405. RT I 2009, 67, 460. RT I 2010, 9, 41. RT I 2010, 20, 103. RT I 2010, 38, 231. RT I 2010, 77, 589. RT I, 30.12.2010, 2.

80. Majandusministri 24.07.1997 määrus nr 28. Allmaakaevandamisel maapinna ja ehitiste hoidmise kord. RTL 1997, 211, 1116. RTL 1998, 112, 453.
81. Sotsiaalministri 22.06.2004 määrus nr 85. Menetlustoimingule väljakutsutud isiku enda haigestumise või lähedase isiku ootamatu raske haiguse kohta vormistatava tõendi vorm ja väljaandmise kord. RTL 2004, 90, 1414. RTL 2009, 99, 1482. RTL 2010, 19, 347.

Kasutatud kohtupraktika

Kõik kohtulahendid on kättesaadavad Riigikohtu veebilehel www.riigikohus.ee.

82. Kohtuasi nr 3-1-1-129-96: Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 03.12.1996 otsus. Kriminaalasi Indrek Männiku süüdistuses KrK § 76 lg 3 järgi.
83. Kohtuasi nr 3-1-1-117-05: Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 10.04.2006 otsus. Kriminaalasi Lauris Kaplinski süüdistuses KarS § 151 järgi.
84. Kohtuasi nr 3-1-1-123-05: Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 07.11.2005 määrus. Kriminaalasi Sergei Veselovski süüdistuses KarS § 183 lg 2 p 2 järgi.
85. Kohtuasi nr 3-1-1-145-05: Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 10.02.2006 otsus. OÜ Netaman Ships Repair väärteoasi Veeseaduse § 38⁵ lg 2 ja Välisõhu kaitse seaduse § 139 lg 2 järgi.

86. Kohtuasi nr 3-2-1-99-97: Riigikohtu kriminaal- ja tsiviilkolleegiumi vahelise erikogu 01.12.1997 otsus. Yens Marsen Lutheri hagi Ülo Pärnitsa ja AS-i Media vastu au teotavate andmete ümberlukkamiseks ja au teotamisega tekitatud moraalse kahju hüvitamiseks.
87. Kohtuasi nr 3-2-1-43-98: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 02.04.1998 otsus. AS-i Südalinna Kinnisvarahooldus hagi Tatjana Lazukina vastu tasumata maksete nõudes.
88. Kohtuasi nr 3-2-1-95-99: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.11.1999 otsus. OÜ M&G Kinnisvarabüroo hagi Tallinna linna vastu 850 000 krooni saamiseks.
89. Kohtuasi nr 3-2-1-51-00: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18.05.2000 otsus. AS Waldhof hagi Ljubov Vaisi vastu üürilepingu ennetähtaegseks lõpetamiseks ja eluruumist väljatõstmiseks.
90. Kohtuasi nr 3-2-1-112-01: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 01.10.2001 otsus. OÜ Lagedi Soojus hagi OÜ Harbet vastu kahju hüvitamiseks ja OÜ Harbet vastuhagi OÜ Lagedi Soojus vastu kohustuse täitmisele sundimiseks ja 215 133 krooni saamiseks.
91. Kohtuasi nr 3-2-1-134-01: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16.11.2001 otsus. RAS Ookean (pankrotis) hagi Postipankki Oy (uus ärinimi Sampo Pankki Oyj), Okobank Osuuspankkien Keskusosakepankki Oy (uus ärinimi Okopank Osuuspankkien Keskuspankki Oyj) ja Ost-West Handelsbank AG vastu tehingute kehtetuks tunnistamiseks.
92. Kohtuasi nr 3-2-1-51-02: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25.04.2002 otsus. AS Eesti Maapank (pankrotis) hagi erafirma KEK, Aleksandr Kekiževi, Roza Kekiževa, Konstantin Kekiževi, Aleksei Kekiževi, Semjon Kekiževi ja Aleksandr Prohini vastu laenulepingust tuleneva võla 875 658 krooni saamiseks ja ostu-müügilepingu kehtetuks tunnistamiseks.
93. Kohtuasi nr 3-2-1-33-03: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.03.2003 otsus. Andrej Larkini hagi Helmi Soonbergi vastu abielu lahutamiseks ja ühisvara jagamiseks.
94. Kohtuasi nr 3-2-1-126-03: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18.11.2003 otsus. OÜ Kuuper hagi OÜ Varatex vastu 281 423 krooni 40 sendi saamiseks ja OÜ Varatex vastuhagi OÜ Kuuper vastu 172 350 krooni saamiseks.
95. Kohtuasi nr 3-2-1-139-03: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.12.2003 otsus. AS Oru (pankrotis) hagi AS Oru Kodu ja Kohtla-Järve linna vastu.
96. Kohtuasi nr 3-2-1-80-04: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16.06.2004 otsus. AS Narva Vesi hagi Vladimir Jefimovi, Tatjana Jefimova ja Maria Jefimova vastu 1 774 krooni 85 sendi saamiseks.

97. Kohtuasi nr 3-2-1-150-04: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20.12.2004 otsus. AS Eesti Ühispank avaldus Juri Nesterenko pankroti väljakuulutamiseks.
98. Kohtuasi nr 3-2-1-54-05: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 01.06.2005 määrus. Elmar Kruusma ja Rita Kulli hagi AS Flora Kommerts vastu AS Flora Kommerts nõukogu 13. augusti 2004. a otsuse tühisuse tunnustamiseks.
99. Kohtuasi nr 3-2-1-86-05: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 19.10.2005 otsus. Shell Eesti AS-i hagi Rein Saluri vastu 351 333 krooni 42 senti saamiseks.
100. Kohtuasi nr 3-2-1-113-05: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16.11.2005 otsus. Xxxx Xxxxxxxx hagi Põlevkivi Kaevandamise AS-i vastu tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamiseks.
101. Kohtuasi nr 3-2-1-123-05: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 30.11.2005 otsus. AS-i ELIAS hagi Osaühingu Vemarro (likvideerimisel) vastu valduse rikkumise tuvastamiseks ja tekitatud kahju 1 722 412 krooni 4 senti hüvitamiseks.
102. Kohtuasi nr 3-2-1-134-05: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 05.12.2005 otsus. AS OLBSTAR hagi Aivar Piiraku vastu 119 740 krooni saamiseks ja Aivar Piiraku vastuhagi AS OLBSTAR vastu 12 702 krooni 15 senti saamiseks.
103. Kohtuasi nr 3-2-1-143-05: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.12.2005 otsus. AS-i SEB Eesti Ühispank hagi Merle Pälli vastu 94 999 krooni 66 senti saamiseks.
104. Kohtuasi nr 3-2-1-4-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 30.03.2006 otsus. G Ltd. hagi G AS-i vastu kaubamärgiomaniku ainuõiguste rikkumise lõpetamiseks.
105. Kohtuasi nr 3-2-1-18-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 04.04.2006 otsus. C.A.C hagi K.C (L) vastu abielu lahutamiseks ja ühisvara jagamiseks.
106. Kohtuasi nr 3-2-1-65-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25.09.2006 otsus. P. M hagi L. M vastu ühisvara jagamiseks ja L. M vastuhagi P. M vastu 5858 krooni saamiseks.
107. Kohtuasi nr 3-2-1-73-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 28.09.2006 otsus. H. T hagi O. L vastu 73 750 krooni saamiseks.
108. Kohtuasi nr 3-2-1-99-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.11.2006 otsus. A AS-i hagi A. P vastu 59 320 krooni 61 senti saamiseks.
109. Kohtuasi nr 3-2-1-101-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16.11.2006 otsus. AS-i K, AS-i B, OÜ K ja K. H avaldus korteriühistu K sundlõpetamiseks ja likvideerija määramiseks.
110. Kohtuasi nr 3-2-1-117-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.11.2006 otsus. S OÜ hagi J. M, J. M (pankrotis) ja M. P vastu nõude tunnustamiseks pankrotimenetluses.

111. Kohtuasi nr 3-2-1-119-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 28.11.2006 otsus. Eesti Vabariigi hagi M. V vastu 198 804 EVP-krooni või nende omandamise aegse väärtuse 67 593 krooni väljamõistmiseks.
112. Kohtuasi nr 3-2-1-122-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.02.2007 otsus. AS-i A hagi M. K vastu 568 229 krooni 56 senti saamiseks.
113. Kohtuasi nr 3-2-1-152-06: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 14.02.2007 määrus. Aktsiaseltsi G hagi AKTSIASELTSI J vastu 2 164 759 krooni 24 senti saamiseks.
114. Kohtuasi nr 3-2-1-2-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21.03.2007 otsus. V. K hagi AS-i V vastu kehavigastusega tekitatud kahju hüvitamiseks.
115. Kohtuasi nr 3-2-1-5-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13.07.2007 otsus. Alo Lillepea, Ivo Lillepea ja Jürgen Järvi hagi Arvo Klaasi ja Revalhaus Kinnisvara OÜ vastu au teotamise lõpetamiseks, tegelikkusele mittevastavate andmete ümberlukkamiseks, mittevaralise kahju eest hüvitise saamiseks ning kohustamaks kostjaid lõpetama õiguste pahauskne kasutamine.
116. Kohtuasi nr 3-2-1-12-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 08.03.2007 otsus. R. S hagi K. S vastu abielu lahutamiseks ja ühisvara jagamiseks.
117. Kohtuasi nr 3-2-1-14-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13.03.2007 määrus. OY Palokatkomiehet hagi osauhinna Tefire Group vastu 234 699 krooni saamiseks.
118. Kohtuasi nr 3-2-1-56-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 05.06.2007 otsus. Aleksandr Geibatovi (pankrotis) hagi TALLINNA ÄRIPANGA AS-i vastu 26 060 029 krooni 40 senti saamiseks.
119. Kohtuasi nr 3-2-1-65-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 19.06.2007 otsus. I. K hagi A. K vastu elatise saamiseks.
120. Kohtuasi nr 3-2-1-78-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25.09.2007 otsus. OÜ Fantico hagi Eesti Vabariigi (Siseministeeriumi kaudu) vastu üürilepingu ülesütlemise tühisuse tunnustamiseks.
121. Kohtuasi nr 3-2-1-81-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.10.2007 määrus. Sihtasutuse P (psühhiaatrikliiniku kaudu) avaldus paigutada S. S esialgse õiguskaitse korras tema tahte vastaselt psühhiaatriaiglasse.
122. Kohtuasi nr 3-2-1-86-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.11.2007 otsus. KR Kaubanduse AS-i hagi Rautakesko AS-i vastu kaubamärgi omaniku õiguste rikkumise lõpetamiseks.
123. Kohtuasi nr 3-2-1-96-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.11.2007 otsus. OÜ SILVENOINEN hagi Rando Kesküla, Kalvi Pihli ja Katri Roinineni vastu kahju hüvitamiseks.

124. Kohtuasi nr 3-2-1-107-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 05.12.2007 otsus. Siiri Paiso ja Oliver Roo hagi Elvi Krivani vastu õigusliku aluseta tehtud kulutuste hüvitamiseks.
125. Kohtuasi nr 3-2-1-109-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 05.12.2007 otsus. Tulundusühistu Madara hagi AS Lasref, OÜ Lasref Haldus ja OÜ Skrooder vastu alusetult saadud 1 750 000 krooni tagasisaamiseks ja üürilepingute kohta märgete tegemiseks kinnistusraamatusse ning AS Lasref vastuhagi tulundusühistu Madara vastu alusetult säästetud 750 000 krooni tagasisaamiseks ja kinnisasja väljanõudmiseks ebaseaduslikust valdusest.
126. Kohtuasi nr 3-2-1-113-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.12.2007 otsus. Martin Knoli hagi Terje Mei ja Nigul Heki vastu makstu tagastamiseks hinna alandamise tõttu ja leppetrahvi saamiseks.
127. Kohtuasi nr 3-2-1-123-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21.12.2007 otsus. REGATI VALDUSE OÜ ja Urmas Uustali hagi Aktsiaseltsi Tallinna Olümpiapurjespordikeskus vastu Aktsiaseltsi Tallinna Olümpiapurjespordikeskus nõukogu 15. novembri 2005. a otsuse tühisuse tuvastamiseks või kehtetuks tunnistamiseks ja Tallinnas Regati pst 1, 3, 5 asuva kinnistu käsutamise keelamiseks Aktsiaseltsi Tallinna Olümpia-purjespordikeskus nõukogu nõusolekuta.
128. Kohtuasi nr 3-2-1-137-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 06.02.2008 otsus. Bengt Gunnar Erikssoni hagi AS AM Puit vastu kohustuse täitmisele sundimiseks ja 3 040 400 krooni ning viivise nõudes.
129. Kohtuasi nr 3-2-1-141-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 06.02.2008 otsus. Natalja Krassilnikova hagi Heidi Gurjeva vastu eluruumi üürilepingu ülesütlemise tuvastamiseks, eluruumi tagastamiseks ja eluruumist väljatõstmiseks.
130. Kohtuasi nr 3-2-1-143-07: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 29.01.2008 määrus. Osäühingu Rikets hagi Paul Reieri vastu eluruumi üürilepingu ülesütlemise põhjendatuks tunnistamiseks.
131. Kohtuasi nr 3-2-1-2-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.03.2008 otsus. Ergo Kindlustuse AS hagi Tehnovõrkude Ehituse OÜ ja AS Spratfil vastu solidaarselt 1 308 685 krooni 46 sendi suuruse kahjuhüvitise ja viivise saamiseks.
132. Kohtuasi nr 3-2-1-11-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 27.03.2008 otsus. Jamal Rasnaie hagi Hashem Bazli vastu nõude tunnustamiseks AS Rasan Agencies (pankrotis) (registrikood xxxxxxxx) pankrotimenetluses.
133. Kohtuasi nr 3-2-1-34-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13.05.2008 otsus. AS-i Sampo Pank hagi Osäühingu ERETALIA vastu 1 154 784 krooni saamiseks.

134. Kohtuasi nr 3-2-1-41-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21.05.2008 otsus. Klas-Kinnisvara OÜ hagi Osühingu Pegasus vastu üle võõra kinnisasja juurdepääsuõiguse saamiseks ja kinnistus-raamatusse märkuse kandmiseks nõusoleku andmise kohustuse tuvastamiseks. Osühingu Pegasus vastuhagi Klas-Kinnisvara OÜ vastu hüvitise 540 511 krooni saamiseks, igakuise hüvitise kindlaksmääramiseks ja kinnistusraamatusse märkuse kandmiseks nõusoleku andmise kohustuse tuvastamiseks.
135. Kohtuasi nr 3-2-1-44-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.06.2008 otsus. Revalhaus Kinnisvara OÜ hagi Jürgen Järvi vastu 2 248 000 krooni väljamõistmiseks.
136. Kohtuasi nr 3-2-1-69-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15.10.2008 otsus. Eesti Vabariigi (Justiitsministeeriumi kaudu) hagi OÜ BALTIC ARMAMENTS vastu leppetrahi 155 822 krooni 80 sendi ja viivise väljamõistmiseks.
137. Kohtuasi nr 3-2-1-76-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 14.10.2008 otsus. T. ð hagi Aktsiaseltsi S vastu 255 000 krooni väljamõistmiseks.
138. Kohtuasi nr 3-2-1-109-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.12.2008 otsus. AS Stol-I hagi AS LIVIKO vastu kaubamärgiõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks.
139. Kohtuasi nr 3-2-1-122-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25.02.2009 otsus. Jüri Segali hagi F.T.W.Kaubandus OÜ vastu kaheksa sõiduauto Volvo S 60 omandiõiguse tunnustamiseks.
140. Kohtuasi nr 3-2-1-127-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.01.2009 otsus. Stanislav Morozi hagi Tðeslava Mitskeviti vastu varalise ja mittevaralise kahju hüvitamiseks.
141. Kohtuasi nr 3-2-1-138-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 29.01.2009 otsus. Anne-Ly Liivi hagi Raimond Ohna vastu kaasomandi lõpetamiseks.
142. Kohtuasi nr 3-2-1-147-08: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.02.2009 otsus. RDT Liising OÜ hagi Carrental 24 OÜ vastu 5000 krooni saamiseks.
143. Kohtuasi nr 3-2-1-5-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18.03.2009 määrus. Olav Harjo hagi Mati Multeri vastu pandiõiguse hüpoteegiga kinnistamiseks nõusoleku andmise kohustuse tuvastamiseks.
144. Kohtuasi nr 3-2-1-15-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.03.2009 otsus. Gennadi Krasnolutskiy hagi Niina Homjakova vastu 59 281 krooni 90 sendi saamiseks.
145. Kohtuasi nr 3-2-1-41-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.05.2009 otsus. Ajaks Capital OÜ hagi aktsiaseltsi Meka vastu 218 415 krooni 65 sendi saamiseks.
146. Kohtuasi nr 3-2-1-60-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.06.2009 otsus. Aktsiaseltsi Esmar hagi Mart Kruusimägi vastu kahju hüvitamiseks.

147. Kohtuasi nr 3-2-1-62-09: Riigikohtu 09.06.2009 otsus. Korteriühistu Lastekodu 10 hagi Ivan Urussovi vastu 182 277 krooni ja viivise saamiseks.
148. Kohtuasi nr 3-2-1-83-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.10.2009 otsus. Valentin Vipre hagi Laur Metsala vastu 31 361 krooni suuruse kahjuhüvitise saamiseks.
149. Kohtuasi nr 3-2-1-85-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26.10.2009 otsus. Maarjamäe Maja AS-i hagi Vadim Burkivski ja Natalja Samohvalova vastu üüritud eluruumi tagastamiseks ja eluruumist väljatõstmiseks. Vadim Burkivski ja Natalja Samohvalova vastuhagi Maarjamäe Maja AS-i vastu eluruumi omandisse andma kohustamiseks või alternatiivselt Maarjamäe Maja AS-i ja Tallinna linna vastu 3 100 000 krooni suuruse kahjuhüvitise saamiseks.
150. Kohtuasi nr 3-2-1-90-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.10.2009 otsus. Olev Elmi hagi Eesti Energia Kaevandused AS-i vastu 152 203 krooni suuruse kahjuhüvitise saamiseks.
151. Kohtuasi nr 3-2-1-92-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23.10.2009 otsus. Aktsiaseltsi Stol-I hagi Aktsiaseltsi LIVIKO vastu kaubamärgiõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks.
152. Kohtuasi nr 3-2-1-95-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.11.2009 määrus. M. M avaldus lapsega suhtlemist korraldava Harju Maakohtu 20. detsembri 2007. a määruse (tsiviilasi nr 2-06-14658) rikkumise kõrvaldamiseks lepitusmenetluses.
153. Kohtuasi nr 3-2-1-106-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.11.2009 otsus. OÜ Nartelsat (pankrotis) hagi AS-i Starman vastu 220 585 krooni 65 sendi põhivõla ja viiviste saamiseks.
154. Kohtuasi nr 3-2-1-119-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.12.2009 otsus. A. A hagi A. M (A) vastu abielu lahutamiseks ja ühisvara jagamiseks ning A. M (A) vastuhagi A. Ai vastu ühisvara jagamiseks.
155. Kohtuasi nr 3-2-1-141-09: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.12.2009 otsus. J. A hagi V. J vastu abikaasade ühisvara jagamiseks.
156. Kohtuasi nr 3-2-1-18-10: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.03.2010 otsus. Veera Eliferevskaja (ka Jeliferevskaja) hagi Ramon Ruotsi ja Leena Laidineni vastu õigusvastase tegevuse lõpetamiseks.
157. Kohtuasi nr 3-2-1-59-10: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16.06.2010 otsus. AS-i TARMEL hagi Ühiselamu Projekt OÜ vastu 703 708 krooni 48 sendi ja viivise saamiseks.

158. Kohtuasi nr 3-2-1-77-10: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 29.09.2010 otsus. HIPHOP OÜ hagi Aktsiaseltsi Uvic vastu kaubamärgi õiguskaitset välistavate asjaolude tuvastamiseks.
159. Kohtuasi nr 3-2-1-116-10: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 05.01.2011 otsus. Viimsi Tööstuspark OÜ hagi G-U BKS Estonia OÜ vastu 400 000 krooni ja viivise väljamõistmiseks. Aivo Kuldmäe hagi G-U BKS Estonia OÜ vastu 133 000 krooni ja viivise väljamõistmiseks. Taavo Tallo hagi G-U BKS Estonia OÜ vastu 267 000 krooni ja viivise väljamõistmiseks. G-U BKS Estonia OÜ vastuhagid Viimsi Tööstuspark OÜ, Aivo Kuldmäe ja Taavo Tallo vastu kommertspantide kustutamiseks vajaliku nõusoleku andmiseks.
160. Kohtuasi nr 3-2-1-120-10: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15.12.2010 otsus. Eesti Vabariigi hagi osühingu TAALER GRUPP ja Arsenalis OÜ vastu tehingute kehtetuks tunnistamiseks ja nende alusel saadu üleandmiseks.
161. Kohtuasi nr 3-2-1-173-10: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 29.03.2011 otsus. Aktsiaseltsi Haltransa hagi Indrek Raudsepa vastu 166 437 krooni 50 senti saamiseks.
162. Kohtuasi nr 3-2-1-174-10: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.03.2011 otsus. Nikolai Bedritski hagi Osühingu KLAVESTI vastu varalise kahju hüvitamiseks.
163. Kohtuasi nr 3-2-2-9-96: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 29.05.1996 määrus. PI EKE Projekt kaebus AS-i EKE Projekt juhatuse otsuse ja peadirektori käskkirjade tühistamiseks.
164. Kohtuasi nr 3-2-2-11-96: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.05.1996 määrus. Bernhard Linde hagi Marta-Terese Linde vastu abielu lahutamiseks.
165. Kohtuasi nr 3-2-2-12-96: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 24.10.1996 määrus. Paul Kirchbergi hagi AS-i Autoteenindus vastu tervisekahjustuse hüvise nõudes.
166. Kohtuasi nr 3-2-2-8-98: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.09.1998 määrus. Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööpartei teistmisavalduse alusel Tallinna Linnakohtu 30. jaanuari 1996. a otsus ja 15. augusti 1997. a määrus ning Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 14. juuni 1996. a otsus ja 10. oktoobri 1997. a määrus.
167. Kohtuasi nr 3-2-2-1-01: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18.05.2001 määrus. Helgi Tähemaa hagi Taavi Taaveti vastu võla nõudes.
168. Kohtuasi nr 3-2-2-2-03: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.10.2003 määrus. Toivo Siitami hagi Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku ja OÜ Beetahansa vastu korteriomandile omandiõiguse tunnustamiseks ja kinnistusraamatusse kande tegemiseks.
169. Kohtuasi nr 3-2-2-2-04: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.10.2004 määrus. TSC Terminal OÜ avaldus Gillian OÜ pankroti väljakuulutamiseks.

170. Kohtuasi nr 3-2-3-15-97: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 04.12.1997 määrus. Enno Rohtmetsa avaldus juriidilise fakti tuvastamiseks.
171. Kohtuasi nr 3-3-1-56-06: Riigikohtu halduskolleegiumi 14.12.2006 otsus. S. L. kaebus Eesti Vabariigilt mittevarelise kahju välja mõistmiseks.
172. Kohtuasi nr 3-3-1-101-06: Riigikohtunik Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu 03.01.2008 otsusele, millega on ühinenud riigikohtunikud Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Indrek Koolmeister, Julia Laffranque ja Harri Salmann. Tatjana Gorjatšova kaebus Vabariigi Valitsuse 11. juuli 2005. a korralduse nr 433 tühistamiseks.
173. Kohtuasi nr 3-3-1-10-07: Riigikohtu halduskolleegiumi 24.04.2007 otsus. Tiina Pärnpuu kaebus õigusvastaste haldusaktidega tekitatud kahju hüvitamiseks.
174. Kohtuasi nr 3-3-1-42-10: Riigikohtu halduskolleegiumi 21.06.2010 otsus. S.T. kaebus justiitsministri 10. detsembri 2008. a käskkirja nr 318-k tühistamiseks, ametikohale ennistamiseks ja teenistusest sunnitult puudunud aja eest tasu väljamõistmiseks.